

Tuva Spigseth

Handlingsrom og andre rom

Flyktninger og migranthers *agency* og deres sosiale relasjoner i en digital verden

Masteroppgave i Sosialantropologi

Veileder: Lorenzo Cañas Bottos

Mai 2022

Tuva Spigseth

Handlingsrom og andre rom

Flyktninger og migranters *agency* og deres sosiale relasjoner i en digital verden

Masteroppgave i Sosialantropologi
Veileder: Lorenzo Cañas Bottos
Mai 2022

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosialantropologi

Kunnskap for en bedre verden

Jeg prater ikke med familien [om disse tingene]. De sier alt bra? Og jeg sier, ja (Ali)

Hvis jeg forteller dem, kommer de til å bli syke. At deres barn lever slik, på denne måten (Shaamil)

Det fører deg nærmere menneskene som er langt unna, men det skaper en avstand fra dem som er i nærheten (Nicolas)

Sammendrag

Denne avhandlingen tar utgangspunkt i flyktninger og migranternes opplevelser med å kommunisere og dele et liv med familie som er værende i deres opprinnelsesland gjennom mobiltelefonen. Avhandlingen viser historier og opplevelser fra noens flukt og hverdagen på asylmottak med mobiltelefonen i hånden, og kommunikasjon med familie i ens videre hverdag i Norge. Jeg ønsker å fremlegge en forståelse av en digital sameksistens når man som flyktning eller migrant lever i en annen sosial virkelighet enn sine familier, og avhandlingen vil belyse hvordan de forholder seg til ulike strukturelle forhold samtidig under kommunikasjon. Empiriske funn sees i lys av Giddens (1979) og Bourdieu (1977) sine teorier som bygger bro mellom individuell handling og strukturelle forhold.

Bourdieu sitt habituskonsept brukes som analytisk verktøy for å utforske flyktninger og migranternes livserfaringer og vaner fra fortiden, og hva som kan skje med ens habitus når man flytter på seg og kommuniserer med familie på tvers av landegrenser. Med Giddens' *agency*-begrep utforskes deres handlefrihet og handlingsrom i kommunikasjon med familie. Habitus og *agency* sees i sammenheng med hvordan et nettverkssamfunn (Castells, 2004) med familie kan forstås å utspille seg. Nettverkssamfunnene preges av et fysisk fravær blant dem og familiene deres. Avhandlingen ønsker dermed å være et bidrag til *Anthropology of Absence* (Billie et al., 2010). I nettverkssamfunnene dukker det opp handlingsrom og "andre rom". "Andre rom" viser til det som oppleves som ikke-kommuniserbart gjennom mobiltelefonen. Jeg argumenterer for at sosiale relasjoner tar en ny form når kommunikasjon foregår digitalt og de ikke lenger går på *samme sti* med familiene sine. Nettverkssamfunnene forstås å være preget av strukturelle kontekst-kollapser, og forskningsdeltakere entrer nettverkssamfunnet med å ta visse beslutninger i et kommunikativt rom. Deres handlinger i nettverkssamfunnene forstås som et søk etter åpne handlingsrom, både i en digital og fysisk omstendighet.

Avhandlingen baserer seg på et seks måneders feltarbeid som frivillig i en hjelpeorganisasjon sitt lokale i Trondheim, som er en møtearena for migranter. Organisasjonens målgruppe er flyktninger, asylsøkere og arbeidssøkende. Empiri er samlet inn gjennom intervjuer og deltakende observasjon.

Abstract

This thesis is based on refugees and migrants' experiences of communicating and sharing a life with family remaining in their country of origin, through the mobile phone. Through their stories and experiences from the escape and everyday life at the asylum reception center with a mobile phone close at hand, and through communication with family in one's further everyday life in Norway, I present an understanding of a digital coexistence between refugees and migrants and their families who live in a different social reality. The thesis will highlight how they relate to different structural conditions while communicating with family. Empirical findings are seen in light of Giddens' (1979) and Bourdieu's (1977) theories that build a bridge between individual action and structural conditions.

Bourdieu's habitus concept is used as an analytical tool to explore refugees and migrants' life experiences and habits from the past, and what can happen to one's habitus while migrating and communicating with family across national borders. With Giddens' *agency* concept their freedom of action and room for maneuver are explored in communication with family. Habitus and *agency* are seen in context of how a network society (Castells, 2004) with family unfolds. A physical absence among research participants and their families characterize the network societies. Therefore, the thesis wishes to contribute to an *Anthropology of Absence* (Billie et al., 2010). In these network societies space for action as well as "other spaces" appears. "Other spaces" refer to what is perceived as non-communicable through a mobile phone. I argue that social relationships take a new form when communication takes place digitally, and they no longer *walk on the same path* as their families. Network societies are affected by structural context collapses, and research participants enter the network society by making certain decisions in a communicative space. Their actions in the network society are understood as a search for open spaces of action, both in a digital and physical circumstance.

The thesis is based on a six months fieldwork working as a volunteer in an aid organization, which creates a meeting arena for migrants in Trondheim. The organizations target groups are refugees, asylum seekers and jobseekers. Empirical data is collected through interviews and participatory observation.

Forord

Tusen takk til alle forskningsdeltakere som har deltatt i masterprosjektet mitt. Alle historier dere har fortalt meg om livene deres, alt det fine, alt det vonde. Takk for all tillit dere har gitt meg, i en periode som for mange er sårbar og vanskelig. Avhandlingen hadde aldri formet seg slik den har gjort hvis det ikke hadde vært for dere.

Tusen takk til ansatte på feltstedet, organisasjonen jeg har vært så heldig å utføre feltarbeid gjennom som frivillig. Takk for at dere har gjort denne avhandlingen mulig å gjennomføre. Jeg har stor respekt for det dere gjør og jobber med hver eneste dag.

Stor takk til veileder Lorenzo Cañas Bottos for detaljert, god og konstruktiv hjelp, og ikke minst for motivasjon. Takk til Jan Ketil Simonsen som veiledet meg gjennom startprosessen av prosjektet, og for engasjementet du har hatt for tematikken. En stor takk også til skrive seminarlærer Carla Dahl-Jørgensen som har gitt tett og god oppfølging til oss få medstudenter som har skrevet masteroppgave samtidig. Jeg setter uendelig pris på all hjelp fra deg underveis.

Maj og Vibeke, dere fortjener å takkes stort. Tusen takk for motivasjon, for inspirasjon, for all latter, tårer, og for alle gode samtaler vi har hatt på leserommet sammen. Denne perioden hadde vært mye mer utfordrende uten dere rundt meg!

Tusen takk for god støtte av familie og venner. Takk til Mirjam Twilight for en hyggelig og motiverende samtale om tematikken. Til slutt, takk til min kjære søster Maja Victoria Spigseth Vestad for retting, for konstruktive og gode tilbakemeldinger, og inspirasjon.

Innhold

1. Innledning	1
1.2 <i>Mobil–distanse–kommunikasjon</i>	2
1.3 En studie i flyktningers og migranternes digitale hverdag med familie andre steder	3
1.4 Møtearenaen	5
1.5 Migrasjon i en tid med mobilkommunikasjon	6
1.6 Avhandlingens struktur	12
2. Mobiltelefonkommunikasjon i et antropologisk perspektiv	14
2.1 Kommunikasjon	14
2.2 Mobiltelefonen som kommunikasjonsverktøy	14
2.3 Forståelsen av en digital sameksistens	16
3. Metode	23
3.1 Etnografiske intervju	23
3.2 Intervju med tolk	25
3.3 Det emosjonelle under intervjuer	26
3.4 Deltakende observasjon	27
3.5 Et forsøk på tidsbruksanalyse	28
3.6 Kontakt med forskningsdeltakere	29
3.7 Samtykke og anonymisering	29
3.8 Kombinering av roller	32
3.9 Etske refleksjoner	33
4. Under flukt og hverdagen på asylmottak med mobiltelefon	34
4.1 Mobiltelefon som veiviser	36
4.2 <i>Lever familien min?</i>	38
4.3 Innenfor asylmottakets vegger	40
4.4 Mobiltelefonen som venteteknikk	43
4.5 <i>Hvis jeg forteller dem, kommer de til å bli syke</i>	46
4.6 Konklusjon	49
5. Politiske ytringer og digital overvåkning	52
5.1 <i>Man kan ikke stole på alle rundt seg</i>	54
5.2 Motstand på Facebook	58
5.2.1 <i>Jeg vil at de skal bli sinte</i>	62
5.3 Digitale skritt i den fysiske hverdagen	66

5.4 <i>Jeg har ikke mange venner, bare telefonen min</i>	68
5.5 Konklusjon.....	71
6. Mediert tilstedeværelse og fysisk fravær	73
6.1 Her og nå, og der og da.....	74
6.2 Mat som bindeledd	77
6.3 Konklusjon.....	81
7. Å gå på ulike stier.....	82
7.1 Beslutningstaking i et kommunikativt rom	83
7.2 Videre tanker.....	86
Litteraturliste	87

1. Innledning

[Smartphones] don't relate simply to one aspect of our lives, such as politics or friendship, but to pretty much everything we do and all we are (Miller, 2019, s. 1097).

Da mennesker migrerte før i tiden var de ikke kun et tastetrykk unna å nå etterlatte relasjoner de reiste fra. I stedet sendte de brev som de ikke kunne vite når familien på andre siden av kloden mottok, eller om det i det hele tatt skulle nå frem. Å dele tid og sted med familien som kanskje befant seg i en annen sosial virkelighet var ikke mulig, og det eneste man kunne håpe var at brevet skulle nå frem etter noen uker, kanskje måneder, og håpefullt vente på et svar. Et håp om at en form for livstegn fra familien skulle reise tilbake over kloden og dukke opp i postkassen.

I dag er virkeligheten en annen. Med internettets hastighet og en annen kommunikativ virkelighet vil den geografiske avstanden som egentlig skiller migranter og familien deres fra hverandre kanskje ikke føles like stor. Mobiltelefonen får gjerne en annen betydning for de som har flyktet fra sitt opprinnelsesland og kommet seg til Norge, da den gir mulighet for kommunikasjon med nære familie. Dette gjelder for mange i det norske samfunn, og under feltarbeidet har jeg kommet nær noen av dem: Shaamil, Maazin, Ali, Husaam, Siraj, Rifaah, Nicolas og Amar, og deres historier om hvordan det oppleves å dele et liv med familien gjennom mobiltelefonen.

Folk har migrert i lang tid og antropologer har forsket på og engasjert seg i migrasjonsdebatter siden 1930-årene, om ikke lenger (Vertovec, 2010, s. ix). Som blant annet migrasjonsforskning om slektskap, stedstilhørighet, helse og medieteknologi (2010, s. 1). Migrasjonsforskningen vokste spesielt rundt 1980-tallet med utvikling av migrasjon fra rurale til urbane områder, og sosiale, økonomiske og politiske faktorer tilknyttet menneskers mobilitet i hverdagen, blant annet også forholdet mellom migrasjon og kjønn (Brettel, 2003). Migrasjon i sin fysiske bevegelse har endret seg med tiden, som for eksempel med nye transportløsninger.

Det som gjør medieteknologi nyttig å forske på er at det utvikler seg fortløpende, og får stadig nye betydninger i menneskers sosiale liv. Internettets hastighet har ført til nye måter å migrere på, og nye måter å ha kontakt med de man reiste fra (Helle-Valle, 2015, s. 68). Med det kommer også nye måter å sameksistere med sine etterlatte relasjoner.

Før utviklingen av teknologi og sosiale medier kommuniserte migranter og etterlatte relasjoner gjennom penn og papir. Blant annet har Cancian (2010) studert migrasjon fra Italia til Canada under andre verdenskrig. Hun fikk innsikt i brevene som ble sendt frem og tilbake over Atlanterhavet, og så på hvordan kommunikasjonen i brevene utspilte seg. Språket som ble brukt var preget av separasjonstilværelsen de befant seg i (2010, s. 6). Denne avhandlingen tar også utgangspunkt i migranternes separasjonstilværelse fra familien sin, men med mobiltelefonen¹ som bindeledd.

1.2 Mobil–distanse–kommunikasjon

Moderne migrasjon er ikke kun raskere og har endret seg med tiden i sin fysiske bevegelse, men også i viktigheten og hastigheten av kommunikasjon på tvers av landegrenser. Mobiltelefonen har blitt en allestedsnærværende teknologi som tillater kommunikasjon blant folk i stillesittende forhold når de er på farten, og gir mulighet for å entre et digitalt nettverk fra hvor enn man befinner seg. *Mobil*telefonen er mobil, en telefon som ikke er tilknyttet et fast sted. *Tele* i mobiltelefon betyr *ffernt*, som i *over distanse*. Til sist, *fon*, som i lyd eller stemme (SNL, 2021). Betydningene i ordene *mobil*, *tele* og *fon* illustrerer at mobiltelefonen tillater å bygge bro mellom nærhet og distanse gjennom kommunikasjon.

Hva skjer så med mennesker der mobilitet og avstand er enda mer essensielt og betydningsfullt i ens hverdag og i bruken av mobiltelefonen, som flyktninger og migranter som har flyktet fra sitt opprinnelsesland og reist fra sine familier? Hvilken

¹ Et spørsmål jeg tok med meg inn i feltet var hvilke digitale kommunikasjonsverktøy som ble brukt i størst grad for å kommunisere med familie. Eksempelvis mobiltelefon, datamaskin eller nettbrett. Mobiltelefonen var mest brukt blant alle forskningsdeltakere. I denne avhandlingen er dermed kommunikasjonsverktøyet begrenset til å omfavne spesifikk bruk av mobiltelefon.

rolle spiller mobiltelefonen for mennesker i denne sosiale konteksten, i lys av å bygge bro mellom nærhet og distanse?

1.3 En studie i flyktningers og migranternes digitale hverdag med familie andre steder

Målet med avhandlingen er å utforske flyktninger og migranternes sosiale kontekst i Norge, gjennom mobilkommunikasjon med familie i opprinnelseslandet.² Altså forholder forskningsdeltakerne seg til to ulike sosiale virkeligheter når de kommuniserer med familie. Noen forhold som kjennetegner området de fleste forskningsdeltakere kommer fra, og som familiene deres er værende i er land som har vært, og er preget av krig og konflikter. Områder preges i ulik grad av ikke-demokratiske statsregimer, sosial kontroll og undertrykkelse (Kamrava, 1998; Wiktorowicz, 1999). Flere land rammes av fattigdom og mangel på mat, vann og helsemessige tilbud (Røde Kors, u.å.). Med andre ord nedsatte sosiale, økonomiske og politiske forhold sammenlignet med et land som Norge, hvor forskningsdeltakerne nå befinner seg.

Under et seks måneders feltarbeid samtalte jeg med forskningsdeltakerne om deres bruk av mobiltelefonen og kommunikasjon med familie. Det som kom til syne under samtaler var historier om deres reise til Norge, utfordringer de kjenner på, ting som ikke prates om og ting som ikke kan prates om med familie. Dette fikk meg til å tenke over ytre faktorer som kan ha innvirkning på deres handlingsrom i kommunikasjon med familie. Ytre faktorer sikter i denne avhandlingen til strukturelle forhold man finner i flere sine opprinnelsesland, mottakssystemet i Norge, og det fysiske fraværet mellom forskningsdeltakerne og deres familier.

Hvordan kan man forstå opplevelsen av å dele et liv med familie som preges av et fysisk fravær fra hverandre gjennom mobiltelefonen? Avhandlingens teoretiske rammeverk inkluderer Bourdieu (1973, 1977, 1992, 2006) og Giddens (1979, 1986, 1991) sine teorier som begge bygger bro mellom individuell handling og strukturelle

² Underveis i avhandlingen brukes 'opprinnelsesland' når jeg referer til landene forskningsdeltakerne er født og oppvokst i, har reist fra, og som familiene deres er værende i. Andre begrep som "hjemland", "tidligere hjemland" og lignende kan være komplekse og ha en mer individuell betydning og tolkning.

forhold. Bourdieu sitt habituskonsept, som belyser ens tankesett og vaner preget av ytre strukturer og livserfaringer fra fortiden (2006, s. 56-57) brukes som analytisk verktøy for nærmere å forstå en digital sameksistens med familie. Hovedkonseptet avhandlingen lener seg på er *agency*, et samlebegrep som belyser individers frie valg og handlinger (Giddens, 1979). Habitus og *agency*, som vi kommer tilbake til, sees i sammenheng med hvordan et nettverkssamfunn (Castells, 2004) med familie kan forstås å utspille seg. Hva gjør ulike strukturelle forhold i nettverkssamfunnene med flyktninger og migranternes handlingsrom og *agency* i kommunikasjon med familie?

Et nettverkssamfunn belyser ”...a society whose social structure is made of networks powered by microelectronics-based information and communication technologies” (2004, s. 3). Nettverkssamfunn bygges opp av attributter som IKT³, og muliggjør å etablere nettverk gjennom teknologiske verktøy. Med aktiviteten på mobiltelefonen har sosiale nettverk fått en ny betydning over internett, i ulike nettverkssamfunn (Castells, 2004). Men det faktum at bruken av mobiltelefonen gir nykommere i et nytt land mulighet til å sameksistere med familien sin er ikke nødvendigvis så svart/hvitt. Som denne avhandlingen skal utforske kan et nettverkssamfunn med familie også foregå under ulike spenningsmomenter, da nettverkssamfunnene preges av et fysisk fravær og strukturelle forhold som kan forstås å ha innvirkning på deres handlingsrom og *agency*. Gjennom å utforske levde erfaringer med å leve i et fysisk fravær fra familien sin, men som man deler et liv med gjennom mobiltelefonen, ønsker avhandlingen å bidra med kunnskap innenfor retningen *An Anthropology of Absence* (Billie et al., 2010). Dette utforskes gjennom å se hvordan nettverkssamfunnene kan forstås å utspille seg i ulike sosiale rom, som bidrar med nyttig sosialantropologisk kunnskap om kommunikasjon og migrasjon – hva det kan si å sameksistere med familien sin gjennom mobiltelefonen.

”*Handlingsrom og andre rom*”, slik presentert i tittelen belyser *handlingsrom*, hva som oppleves at det er rom for i en digital kommunikasjon med familie. Med andre ord, det *kommuniserbare*. *Andre rom* belyser hva som faller utenfor handlingsrommet. Det som oppleves som, og ikke er kommuniserbart i deres hverdagslige dialog med familie. Det er utfordringene som kommer til syne innen en digital sameksistens som er interessant å utforske nærmere, da det tillater å få kunnskap om en levd erfaring med å befinne seg en fysisk plass, samtidig som man

³ Informasjons- og kommunikasjonsteknologi.

digitalt ”trekkes tilbake” der man opprinnelig kommer fra fordi familien er værende der.

I avhandlingen brukes begrepet ”flyktninger” om mennesker som har måtte flyktet fra sitt opprinnelsesland på grunn av krig eller andre umenneskelige forhold i landet de opprinnelig kommer fra (FN-sambandet, 2022). ”Migrant” brukes om mennesker som har flyttet fra sitt opprinnelsesland for å studere eller arbeide i Norge, som arbeids- eller studentmigrant (FN-sambandet, 2022). Det skilles mellom disse begrepene da forskningsdeltakerne har ulik bakgrunn. Ikke alle har forlatt opprinnelseslandet sitt av samme årsak, eller kommet seg til Norge på samme måte.

Alle forskningsdeltakerne har familien sin boende i deres opprinnelsesland. Med familie menes deres foreldre og søsken.⁴

1.4 Møtearenaen

Feltarbeidet har funnet sted på en møtearena hvor flyktninger og migranter som har bosatt seg i Norge møtes for å være sosiale og delta på ulike norskkurs. Møtearenaen er en hjelpeorganisasjon sitt lille lokale lokalisert i Trondheim sentrum. Organisasjonen arbeider for å gi asylsøkere, flyktninger og arbeidssøkende tilbud og aktiviteter for å komme seg inn i det norske samfunn. Hver dag gikk det deltakere i varierende aldre, kjønn og opphav inn og ut dørene, i størst grad unge og eldre voksne, noen ganger familier. Deltakere har gått inn dørene enten for å delta på norsk- eller engelskspråkkurs, språkkafé, hente matposer, lage og spise mat sammen, eller for å titte innom og være sosial. Ellers har andre aktiviteter foregått utendørs i Trondheim sentrum som turgrupper, festivaler og utendørs språkkafé. I rollen som frivillig har jeg gjennom feltarbeidet kommet i kontakt med både deltakere av organisasjonen og forskningsdeltakere. Feltstedet holdes anonymt i avhandlingen for å ivareta forskningsdeltakernes anonymitet i størst mulig grad.

⁴ Avhandlingen begrenses til å omhandle forskningsdeltakernes kommunikasjon med familie. Alle har påpekt at dette er den viktigste kommunikasjonen for dem i hverdagen. I noen empiriske eksempler inkluderes kommunikasjon med andre nære relasjoner som venner, og fremmede.

Feltet har ikke utspilt seg kun under denne møtearenaen. Blant annet har samtaler med forskningsdeltakere foregått både fysisk og digitalt, og feltstedet har dermed variert i fysiske rom som feltstedet sitt lokale og utendørs i sentrum, og i digitale rom i de tilfellene digitale intervju har blitt utført.

1.5 Migrasjon i en tid med mobilkommunikasjon

Forskning innen migrasjonsfeltet vokser kraftig med verdens globalisering og med utviklingen av ny teknologi. Blant annet etter den pågående borgerkrigen i Syria som startet i 2011, konflikt og uroheter i Midtøsten som blusset opp etter den arabiske våren (Al-Saqaf, 2016), og etter andre årsaker som har drevet folk på flukt. Utviklingen av teknologiske verktøy og sosiale medier har muliggjort tidligere forskning på feltet å fokusere på hvilke muligheter teknologi kan gi mennesker som kommer til et nytt land og samfunn (Perez & Salgado, 2018) (Kaufmann, 2018), og hvilke effekter bruken av sosiale medier har i flyktninger, asylsøkeres og migranternes liv og hverdag (Almenara-Niebla & Ascanio-Sánchez, 2019).

Innen en norsk kontekst finner Anderson og Daniel (2020) at bruken av sosiale medier blant flyktninger i Norge gir dem kommunikasjonsmuligheter, økt informasjonstilgang og fremmer læring (2020, s. 41). Eide et al. (2017) undersøker bruk av mobiltelefon på flukten til Norge blant flere flyktninger, og finner brede mobilbruksområder. Ingen av nevnte studier innen norsk kontekst har et antropologisk perspektiv på tematikken. Utenfor norsk kontekst er antropologisk og annen samfunnsvitenskapelig migrasjonsforskning av digital mediebruk og betydningen av det i hverdagen, bredere.

Litteraturgjennomgangen nedenfor belyser viktigheten av mobiltelefonen i asylsøkere, flyktninger og migranternes liv. Gjennomgangen deles i tre deler: mobiltelefonens bruksområder, mobiltelefonen som tilrettelegger for valg, og den digitale, transnasjonale familie. Litteratur belyser bruken av sosiale medier både under flukt, og i tiden etter man har ankommet et nytt land og samfunn.

Mobiltelefonens bruksområder

Eide et. al. (2017) beskriver flyktninger fra Afghanistan, Iran, Irak og Syria og deres flukt til Norge, og de brede bruksområdene under denne tiden. Flukten består av lange og utfordrende reiser, vanskelige leveforhold og flyktninger kjemper for å overleve. Det flere derimot har nært til kroppen sin er mobiltelefonen. Mobiltelefonen er en av få konstanter i migranters hverdag. Den sees på som en venn, og under flukt fungerer den som "...navigator, varsler, forsvars-”våpen”, minnesamler, kulturbank, økonomiformidler, familiekontakt, underholdning, trøst, ... og mye mer” (2017).

Blant flyktninger fra Afrika og Midtøsten bosatt i Europa blir sosiale plattformer som Whatsapp og Facebook brukt daglig for å gi statusoppdateringer om hverdagen sin. En mindreårig gutt sin mobiltelefonbruk virket som "...a tool to maintain and create relationships, to seek information, support, and for experiencing and expressing emotions” (Neag & Supa, 2020, s. 767). Blant flyktningene muliggjør bruken av mobiltelefonen å opprettholde bånd med nære relasjoner, og å gjøre avstanden mellom dem mindre. Hvordan oppleves og håndteres et eksisterende, fysisk fravær mellom flyktninger, migranter og deres familier værende i deres opprinnelsesland? Det er et av spørsmålene som denne avhandlingen utforsker.

Kaufmann (2018) utforsker hvordan mobiltelefonen brukes for å håndtere utfordringer i hverdagen til syriske flyktninger i Østerrike. Hun analyserer seg frem til mobilbruk som ”geografisk orientering og *place-making*, språktrening og for språkoversetting, tilgang på informasjon og selvhjelp, og *doing family*” (2018, s. 890, egen oversettelse). Kategorien som er mest interessant relatert til denne avhandlingen er *doing family* – hvordan mobiltelefonen brukes for å dele et liv med familie. En av Kaufmanns’ informanter reflekterer over hvordan han bruker mobiltelefonen i mindre grad før, når familien var fysisk rundt han. "...now it has changed: *You* have time for a smartphone, but *I* have time for relatives, but they are not here, so most of the time, I’m on the smartphone” (2018, s. 892). Hvordan kan det å velge å bruke mesteparten av tiden på mobiltelefonen med familie, påvirke hverdagen i Norge?

Mobiltelefonen virker som å dekke grunnleggende behov i migranters hverdagsliv. Blant annet som å skaffe seg informasjon om mottakerlandet, lære språk, for underholdning og for kommunikasjon med nære relasjoner (Kaufmann, 2018). Mobiltelefonen er multifunksjonell, og bruken av den velges og varierer i hver

anledning og situasjon.

Mobiltelefonen som tilrettelegger for valg

Centrone & Viola (2019) reflekterer over bevisste valg som tas i innholdet som publiseres og deles på sosiale medier blant enslige mindreårige i Italia for å vise relasjoner i opprinnelseslandet hvordan de har det og lever der de er. Å fremme klesstil og andre interesser gjennom valg av profilbilde belyses også av og Perez Salgado (2020). Centrone & Viola (2019) knytter ytterligere linjer til barnas balansegang mellom *bridging* og *bonding* sosial kapital (Elias, 2013, sitert i Centrone & Viola, 2019, s. 114). *Bridging* viser til den digitale aktiviteten utført i en lokal kontekst og har som hensikt å nå andre mennesker som befinner seg på samme fysiske sted. *Bonding* belyser den digitale aktiviteten innenfor opprinnelseslandets kontekst, som å samhandle med, eller engasjere seg i noe over sosiale medier som angår stedet de kommer fra (2019, s. 114). Hvilke spenningsmomenter kan komme til syne gjennom å balansere fokuset på her og nå (Norge) og der og da (opprinnelsesland) når man ikke lenger deler en fysisk tilstedeværelse med familie?

Neag og Supa (2020) finner som nevnt at mobiltelefonen gjør avstanden mellom flyktninger og familiene deres mindre. Samtidig forteller noen marokkanske asylsøkere i Spania at avstanden blir mer virkelig når de ringer familien sin med kamera og lyd⁵, og at denne kommunikasjonsformen dermed ikke velges (Perez & Salgado, 2018, s. 131). Blant annet fordi emosjoner forsterkes i den grad at man kan se ansiktsuttrykk og høre stemmer via videosamtale. Dette eksemplet belyser bevisste valg av kommunikasjonsform for å gjøre kommunikasjonen med familie minst mulig smertefull. Det emosjonelle under bruken av mobiltelefon og i kommunikasjon med nære relasjoner drøftes av flere (Neag & Supa, 2020; Perez & Salgado, 2020, 2018). Unge flyktninger fra Afrika og Midtøsten bosatt i Europa bruker for eksempel Facebook for å uttrykke følelser og erfaringer, men å være aktiv på digitale plattformer gir dem en ”mixed affect” da de føler på en tilstedeværelse og fravær av sosiale relasjoner samtidig (Neag & Supa, 2020, s. 780). Hva med valg som tas i det konkrete innholdet i kommunikasjon med familie? Det konkrete innholdet trengs å vite mer om for å kunne utforske forståelsen av en digital sameksistens.

⁵ Som gjennom Facetime, Whatsapp, og lignende.

Witteborn (2015) ser nærmere på flyktninger i Tyskland sin følelse av ulike *ways of being* gjennom deres digitale mediebruk (2015, s. 350). Følelsen av *å være* går ut på følelsen av å bli sett, eller å føle seg usynlig. Å føle seg usynlig er en konsekvens av usikkerhet i hverdagen, blant annet tilknyttet helse og arbeid (2015, s. 356). Prosessen med og kampen for å synliggjøres i samfunnet innebærer å "...positioning oneself as something other than a person lacking fundamental certainties" (2015, s. 356). Altså å skjule overfor andre elementer i hverdagen deres som opplevdes som sårbare og uforutsigbare. Dette forsøkes å gjøre gjennom deres selvrepresentasjon, og å engasjere seg i samfunnsdebatter over sosiale medier. Hva kan behovet for å engasjere seg i samfunnsdebatter over sosiale medier ytterligere knyttes til? Analysen tar blant annet for seg det å komme fra en plass hvor egen stemme og rettigheter som menneske i minimal grad har blitt hørt og sett.

Witteborn (2015) trekker også opp tilstedeværelse som tema, blant annet gjennom å vise hvordan kommunikasjon via video muliggjør en tilstedeværelse mellom flyktningene og deres familie, men på en enormt følelsesmessig måte. Hun trekker frem de sårbare sidene som ikke kommer frem under den sosiale og digitale tilstedeværelsen med andre. Under samtalene med familie er det latter, tårer, savn, og skjermberøringer på mobiltelefonen for å komme seg, eller føle seg *litt* nærmere dem. Imidlertid, "In these moments, the person morphed into a being characterized by intimacy and affective involvement, becoming imperceptible as a person defined by lack and need" (2015, s. 359). Under disse digitale samtalene blir det de egentlig kjenner på av bekymringer og behov i deres hverdag i Tyskland lagt til side og blir usynlig for den andre samtalepartneren, da det er mye annet følelsesmessig som blir kjernepunktet i kommunikasjonen som følge av et fysisk fravær.

Så langt er den mest essensielle mobilbruken for mobile mennesker å opprettholde kontakt med familie. Samtidig ser man at mobiltelefonen er tilrettelegger for valg, i den forstand å gi bestemte inntrykk av seg selv og å ta bestemte valg for å skjule sårbare elementer i hverdagen i kommunikasjon med familie (Witteborn, 2015). Hva med strukturer i landene familiene er? Hvordan kan det forstås å ha innvirkning på valgene som tas i kommunikasjon med familie?

Når familiemedlemmer separeres fra hverandre får internett og sosiale medier plutselig en ny betydning for dem som ikke lenger deler et liv sammen i en fysisk virkelighet. En ny måte å forholde seg til sine relasjoner på, som kan innebære nye

måter å sameksistere sammen på. Hva kan digitale nettverk med familie karakteriseres av?

Den digitale, transnasjonale familie

Et sentralt begrep innen migrasjonsstudier er digitale diaspora (Ponzanesi, 2020). Digitale diaspora sikter til etableringen av en nettverksorientert kommunikasjon der ”...groups of people are bound together by associating themselves... with a physical or imaginary 'homeland'. This place is what members of the community have in common – where their roots are, their original home, their sense of belonging, their community” (2020, s. 983). Den sosiale plattformen hvor kommunikasjonen foregår blir som et digitalt sted som deles, og som preges av fellesskapet blant menneskene i den digitale diasporaen. Siden dette stedet er avhengig av teknologi og kommunikasjon virker migranter kontinuerlig som *connected users* – som ”participants in social media platforms” (Ponzanesi, 2020, s. 977). En annen teoretisk innfallsvinkel som kan belyse et slikt sosialt nettverk, men som refererer til det som et samfunn, er Castells (2004) teori om nettverkssamfunn. Det som kjennetegner et digitalt diaspora tas i betraktning når nettverkssamfunnene utforskes i analysen. Hva skjer med fellesskapet og det som deles i nettverkssamfunnet når samfunnet preges av ulike strukturer og et fysisk fravær blant medlemmene?

Almenara-Niebla og Ascanio-Sánchez (2019) viser til Boyds' (2010) bruk av begrepet kontekst-kollaps i flyktninger fra Sahrawi bosatt i Spania sin aktivitet på sosiale medier. Med kontekst-kollaps menes prosessen der individer møter forventninger av flere individer i ulike målgrupper på samme ”sted” (Marwick & Boyd, 2010, s. 115).⁶ Almenara-Niebla og Ascanio-Sánchez (2019) refererer til kontekst-kollaps som en konsekvens av at de flyktingene samtaler med, eller som har tilgang på og ser innholdet og aktiviteten på sosiale medier kan krasje med ulike forventninger innad i familien. Eller at man kan oppdage endrede verdier eller holdninger fra dem som har flyktet, da folk innenfor et og samme digitale kommunikasjon og fellesskap ikke lenger deler tilsvarende sosiale kontekster (2019, s. 772). I analysen reflekteres det over hvordan slike kontekst-kollapser kommer til

⁶ Marwick og Boyd (2010) ser på hvordan kontekst-kollaps utspiller seg på Twitter, der en mix av ulike målgrupper, som ens familie, venner, sjef, lærere og andre har tilgang på aktiviteten som er publisert.

syne, håndteres og forsøker å håndteres i lys av strukturelle forhold som eksisterer. Kontekst-kollaps knyttes dermed til det strukturelle aspektet i nettverkssamfunnene. Blant annet å kunne bruke sin politiske stemme i Norge, men som utfordres på internett og i kommunikasjon med familie. Det knyttes også til hvordan elementer fra hverdagen deres ikke blir kommuniserbart fordi forskningsdeltakerne og familiene deres lever innunder ulike strukturelle forhold.

Asylsøkere og flyktninger er ofte i en ventetilstand (Twight, 2018). Å vente på å bli bosatt i en kommune, eller å vente på norsk statsborgerskap. Å ha en mobiltelefon kan være en drivende faktor for fremtiden, og for å få tiden til å gå. Hage (2009) ser nærmere på opplevelsen av å vente, gjennom begrepene eksistensiell venting og mobilitet – om det å være fanget i en *stuckedness*. Noen europeiske migranternes *techniques of waiting* blir belyst i Andersson (2014). I Twight's (2018) studier muliggjør bruken av sosiale medier at iranske flyktninger i Jordan forestiller seg selv andre steder (2019, s. 2). Har man ikke digitale verktøy tilgjengelig, kan det skape uro fordi det blir vanskeligere å gi livstegn til familien sin. Fenomenet *nomophobia* (*no mobile phobia*) belyser frykt for ikke å ha tilgang på teknologiske verktøy, som kan forårsake bekymring og søvnevansker (Drouin et al., 2015, s. 200). Hva kan det å bli fratatt mobiltelefonen sin under asylmottaksopphold bety, eller å ikke få tak i familien sin i en tid hvor man så vidt klarer å stå på beina? Humørsvingninger, overtenking og å lytte til trist musikk som en måte å føle seg nærmere familien er opplevelser som utforskes i analysen.

Den digitale hverdagens ulike sosiale rom

Litteraturgjennomgangen har et gjennomgående fokus på hvilke muligheter bruken av mobiltelefonen gir nykommere i et annet land, valg som tas og ulike bruksområder både under flukt og etter flukt. Hva kan man imidlertid si om strukturelle forhold som kan forstås å ha innvirkning på forskningsdeltakeres handlingsrom i kommunikasjon med familie fra en norsk kontekst? Hva skjer med deres handlingsrom og *agency* under en slik tilværelse, som gjør at det dukker opp ”handlingsrom og andre rom” i nettverkssamfunnene? Det er et eksisterende behov for en avklaring og forståelse av fenomenene som reises, og konsekvensene av disse i flyktninger og migranternes digitale hverdagsliv. Det trengs å vite mer om det konkrete innholdet som flyter i

nettverkssamfunnene, og utforske hva et fysisk fravær kan fortelle om en virkeliglevd digital sameksistens fra en norsk kontekst.

1.6 Avhandlingens struktur

Fra **1. Innledning** går avhandlingen videre til neste kapittel **2. Mobiltelefonkommunikasjon i et antropologisk perspektiv** om kommunikasjon og sosiale medier som tematikk og teoretiske perspektiver. Teoretiske perspektiver under tittelen *2.3 Forståelsen av en digital sameksistens* belyser balansegangen mellom aktør-struktur-perspektivet og går videre inn i sosiale medier som en ny kontekst for kommunikasjon. Dette er viktig å utforske da sosiale medier har blitt den nye konteksten for mange migranter og flyktninger å opprettholde kontakt med familien sin på.

I kapittel **3. Metode** drøfter jeg hvordan avhandlingen har resultert i empiri og analyse ut fra metoder i feltet. Her drøftes temaendringer og variasjon under intervju, og tanker rundt det å ha studert én side av nettverkssamfunnet med familie, som er fra forskningsdeltakernes ståsted i Norge. Observasjonsutfordringer med rollen som frivillig, og forskningsdeltakernes behov og ønsker om å få sine historier hørt og sett trekkes også inn, i tillegg til etiske refleksjoner og hvordan jeg gikk frem i feltet.

I analysekapitlene presenteres funn i lys av teoretisk rammeverk. Kapitlene følger en kronologisk historie: Kapittel **4. Under flukt og hverdagen på asylmottak med mobiltelefon** belyser reisen og starten av oppholdet for noen flyktninger i Norge. Jeg argumenterer for at deres habitus preges av nye referansepunkt etter å ha flyktet og bosatt seg på asylmottak, som gjør at opplevelser ikke får overføringsverdi i kommunikasjon med familien. Opplevelser internaliseres som del av dem og gjør opplevelser ikke-kommuniserbare i nettverkssamfunnet med familie. Det tas en makt⁷ over omstendighetene de befinner seg i som videre former hvordan nettverkssamfunnet utspiller seg.

De to neste analysekapitlenes tidsperspektiv er ens digitale hverdag med familie etter å ha oppholdt seg i Norge i alt fra under ett til åtte år. Kapittel **5.**

⁷ Som jeg vil reflektere over i 2.3 brukes makt i henhold til Giddens' forståelse av relasjonen mellom *agency* og makt – at ens *agency* også innebærer aktører sin kapasitet til å utøve eller vise makt gjennom ens transformativ kapasitet (Giddens, 1986, s. 15)

Politiske ytringer og digital overvåkning ser på hvordan det oppleves å forholde seg til et strukturelt forhold forskningsdeltakere fysisk har flyktet fra, men som fortsetter digitalt. Dette innebærer å begrense samtaler om politikken som styres i opprinnelseslandet over internett og i kommunikasjon med familie. Kapitlet utforsker hvordan den politiske begrensningen håndteres ulikt. Jeg argumenterer for at ens habitus utfordres av en tilvenning og avvenning av den politiske begrensningen på én og samme tid. Forskningsdeltakerne forsøker å ta makt over noe de ikke har kunne tatt makt over i tilsvarende grad før – deres stemmer i samfunnet.

Kapittel **6. Mediert tilstedeværelse og fysisk fravær** utforsker hvordan nettverkssamfunn muliggjør mediert tilstedeværelse med familie, samtidig som et fysisk fravær etterlater begrensninger i kommunikasjonen. Utfordringer i det å forholde seg til et fysisk fravær oppstår. Spenningsmomenter som dukker opp knyttes til et ønske om å ha fysiske sosiale nettverk i Norge. Jeg argumenterer for at forskningsdeltakere er på søk etter noe nytt – fysiske handlingsrom som er mer åpne for handlingsrom enn hva som er å finne i nettverkssamfunnet med familie.

I det konkluderende kapitlet **7. Å gå på ulike stier** knyttes funn og analyse til en konklusjon som sees i lys av det teoretiske rammeverket og metode. Med nettverkssamfunnet og ytre forhold som spiller inn på hvordan det kan forstås å utspille seg, og hvordan deres habitus formes i en norsk kontekst, argumenterer jeg for at deres *agency* kommer til syne gjennom at de entrer nettverkssamfunnet med å ta visse beslutninger i et kommunikativt rom. Et felles trekk blant alle forskningsdeltakere er et kollektivt søk etter åpne handlingsrom.

2. Mobiltelefonkommunikasjon i et antropologisk perspektiv

2.1 Kommunikasjon

Begrepet kommunikasjon har en latinsk opprinnelse fra ordet *communicare*, som betyr ”å dele” eller ”formidle” (Peters, 2008, s. 1). Å dele eller formidle noe innebærer en gjensidig utveksling av ord, tegn, meninger, følelser, holdninger, etc., gjennom å blant annet bruke språk (2008, s. 1). En gjensidig utveksling av kommunikasjon innebærer å utveksle og dele tanker, ideer, informasjon og lignende, altså å kommunisere med andre mennesker.

Phelps, Carlquist og Gillespie (2017) kommer med noen sentrale elementer i deres ”dialogiske relasjonsperspektiv på kommunikasjon” (2017). Det første belyser tegn som formidles under kommunikasjon. Tegn kan formidles på ulike måter, som gjennom verbal kommunikasjon som muntlig og skriftlig språk. Også gjennom ikke-verbal kommunikasjon, som gjennom kroppsspråk, ansiktsuttrykk, kroppslig bevegelse, etc. Med tegn kan man gi signaler og inntrykk som gir kommunikasjonen en ytterligere mening (2017). Videre kommer handlinger som en sentral uttrykksdeling, altså gjennom det man *gjør*, og at kommunikasjon er en relasjonell prosess. Altså, en kommunikasjonsprosess med andre. Den siste belyser konteksten kommunikasjonen foregår i (Phelps et al., 2017).

2.2 Mobiltelefonen som kommunikasjonsverktøy

Daniel Miller er sentral innen digital antropologi. Han har rettet søkelyset på mobiltelefonen i sine studier. Her fokuserer han blant annet på hvordan individer forvandler mobiltelefonen til å være noe mer enn kun en enhet man tar bruk av, eller kun til kommunikasjon med andre (Miller et al., 2021, s. 76). På grunn av alt den brukes til, og kan brukes til i hverdagen sees mobiltelefonen på som et håndverk som blir ”... transformed by its user, [...] that turns the smartphone into an extraordinarily intimate and personal tool” (2021, s. 5). Ikke at den blir intim og personlig kun for seg selv, men at den også former sosiale relasjoner (2021, s. 103).

Mobiltelefonen er et av flere teknologiske verktøy man får tilgang til sosiale medier gjennom.⁸ Kaplan og Haenlein (2010) definerer sosiale medier som ”a group

⁸ Som for eksempel ved å bruke Facebook, Telegram, Whatsapp og Snapchat.

of Internet-based applications that build on ideological and technological foundations of Web 2.0, and that allow the creation and exchange of user-generated content” (s. 61). På grunn av det store utvalget applikasjoner og de ulike funksjonene gjør sosiale medier det mulig å organisere seg blant et bredt spekter av muligheter. Det gjør brukerne til medskapere av hvordan applikasjonene utformes. En måte å forstå sosiale medier er dermed som ”...et sett av innebygde handlingsmuligheter” (Steen-Johnsen et al., 2013, s. 264).

I lys av Phelps et al. (2017) sine kommunikasjons-elementer vil jeg introdusere hvordan disse kan plasseres innenfor forskningsdeltakernes kommunikasjon med familie. Med tegn man gir/får under kommunikasjon viser dette til signaler og inntrykk under skriftlige meldinger, og gjennom kroppsspråket man får tilgang på under videosamtale. Videosamtale er den mest vanlige kommunikasjonsformen blant alle. Det de gjør under kommunikasjon, altså selve handlingen, er fysisk å ta opp mobiltelefonen sin, klikke seg inn på en applikasjon og enten skrive, ringe, sende lydopptak av stemmen sin, sende bilder, video, etc. for å utveksle informasjon. Den relasjonelle prosessen belyser dem selv og familien gjennom å anerkjenne hverandre og opprettholde familiebånd. Den siste, som er spesielt relevant i denne avhandlingen er kommunikasjonskontekst. Dette er en digital kontekst fordi det er et fysisk fravær som begrenser dem fra å kommunisere sammen i en fysisk tilstedeværelse.

Whatsapp brukes i størst grad blant forskningsdeltakerne.⁹ Av Montag et. al. (2015) defineres Whatsapp som en kommunikasjonsplattform ”...facilitating the exchange of instant messages, pictures, videos and voice calls via an Internet connection, which has been installed on smartphones over half a billion times all around the world” (2015, s. 2). Det som trolig skiller Whatsapp fra andre digitale plattformer er hvor populær den har blitt siste tiår, og siden alt av kommunikasjonsverktøy innad i den er gratis trenger man ikke et mobilabonnement for å utføre vanlig kommunikasjon man ville ha utført med det (SMS, taleanrop, etc.). Man trenger kun å være koblet til WiFi eller mobilnett.¹⁰

Alle de ulike kommunikasjonsverktøyene på Whatsapp gjør at man får tilgang til langt mer av mennesket man samhandler med i motsetning til å kommunisere i form av brev eller epost. Man får tilgang til ansiktsuttrykk, kroppsspråk, tonefall,

⁹ Whatsapp kan lastes ned via App Store og Android gjennom ens smarttelefon

¹⁰ Som 3g, 4g eller 5g

engasjement og atferd i lydmelding, og omgivelser der samtalepartnerne befinner seg. Siden man gjerne har mobiltelefonen på seg i flere hverdagslige settinger er det enkelt å klikke seg inn på Whatsapp. Mobiltelefonens tilgjengelighet for forskningsdeltakere gjør også at de er lettere tilgjengelig for familien og andre relasjoner, som de kommuniserer med gjennom den. Muligheten for å kunne dele noe fra ens hverdag har blitt større i motsetning til kommunikasjon gjennom brev eller epost, da mottaker får meldinger som sendes fortløpende og alle forskningsdeltakere har påskrudd varsler fra Whatsapp.

Videre presenteres en gjennomgang av teoretiske perspektiver.

2.3 Forståelsen av en digital sameksistens

Bruk av enhver teknologi krever en spesiell type kunnskap. Å ha kunnskap om praksis for bruk av teknologien, i dette tilfellet mobiltelefonen, som på et tidspunkt blir innebygd i en slags habitus. I kommunikasjon med familie på mobiltelefonen opptrer man som handlende aktører, men der handlinger kan sees på å være under rammene av et nettverkssamfunn og strukturene som preger det.

Praksisteori søker å forstå aktørers handlinger, *praksiser*, sett i sammenheng med strukturer i samfunnet (Bourdieu, 2006). Bourdieu definerte praksisteori som "...a science of the dialectical relations between the objective structures to which the objectivist mode of knowledge gives access and the structured dispositions within which those structures are actualized and which tend to reproduce them" (1977, s. 3). Objektive strukturer belyser strukturperspektivet, der strukturerende disposisjoner – som er iboende i aktørers habitus, blir en del av menneskers handlinger og belyser aktørperspektivet. Ifølge Bourdieu burde subjektivismen, som vektlegger aktørens individuelle forståelse av sine handlinger, også sees i lys av den objektive sosiale verden rundt aktørens handlinger. Objektivismen, som fokuserer på strukturelle egenskaper som produsent av menneskelig handling, burde betrakte den objektive sosiale verden også som bundet med aktørens handlinger og forståelsen av handlinger (Bourdieu, 1972, sitert i Wilken, 2006, s. 40). Med dette var Bourdieus' ønske å samspille aktør- og strukturperspektivet, og ikke behandle dem som to separate tilnærminger (2006, s. 54) for i større grad å nærme seg en forståelse av hvordan det

sosiale liv utspiller seg. Dette gjennom å forstå aktørenes praksis – hvordan folk handler.

For å forstå den digitale sameksistensen med familien er habituskonseptet den delen av Bourdieus praksisteori avhandlingen i størst grad tar bruk av. Med habitus la Bourdieu frem en videre forståelse av sin praksisteori. Habitus forklares som et systemsett bestående av ulike disposisjoner. Det er "...the dual process of the internalization of externality and the externalization of internality" (1973, s. 53). En internalisering av eksterne belyser prosessen der ytre strukturer omgjøres til indre. At noe eksternt blir *en del av* mennesket og hvordan man handler (1973). Eksempelvis hvordan dagens samfunn stadig blir mer digitalisert, spesielt i forhold til mobilisering. Å flytte på seg krever i nesten alle tilfeller å ha mobiltelefonen på seg for å komme seg dit man skal. Det motsatte, eksternalisering av internalitet, belyser prosessen der noe indre får en ytre form i samfunnet (Bourdieu, 1973). Eksempelvis kan det å ha mindre kjennskap til teknologi medføre et alvorlig samfunnsproblem for sosiale grupper som ikke henger med i den digitaliserte hverdagen. De kan falle utenfor i samfunnet, i et digitalt utenforskap (Carlstrøm & Ivarson, 2021). Det alle forskningsdeltakerne har til felles er en teknologisk kompetanse for å kunne kommunisere med familien sin gjennom mobiltelefonen. At de tar bruk av mobiltelefonen sin, og familien tar bruk av mobiltelefonen sin for å kommunisere med hverandre får dermed en ytre betydning i form av å skape et nettverkssamfunn på tvers av landegrenser (Castells, 2004).

Med internalisering og eksternalisering er det som inngår i habitus praksiser som sier noe om måten individer oppfatter og tolker den sosiale verden rundt seg (2006, s. 56-57). Et tankesett preget av omgivelser man er vokst opp rundt, og som man handler ut fra. Basert på ens fortolkning av verden og ytre omgivelser rammer aktører inn egne handlingsstrategier. Dette systemet av disposisjoner (habitus) videre produserer, danner og former praksis, og fungerer dermed som strukturerende strukturer (1977, s. 72). En viktig bemerkning er at ytre strukturer ikke *bestemmer* individets atferd, men aktørenes atferd og handling *formes* av dem.

Bourdieu sine studier av habitus brukes som et analytisk verktøy for å utforske hva som kan skje med ens habitus når man reiser fra familien sin og bosetter seg i Norge, men deler et liv med dem gjennom mobiltelefonen. Habitus brukes for bedre å forstå forskningsdeltakernes *agency* i nettverkssamfunnet med familie.

Struktureringsteori (Giddens, 1986) behandler også balansegangen mellom aktør- og strukturperspektivet, men i forståelsen av en digital sameksistens tar avhandlingen i størst grad bruk av *agency*-begrepet. Under strukturelle forhold mener Giddens at alle aktører har en agens og en *agency*. Aktører sees på som mer eller mindre frie aktører, og med en viss kjennskap til den strukturelle verden rundt seg (1979, s. 5). Ifølge Giddens assosieres *agency* til "...not to the intentions people have in doing things, but to their capability of doing those things in the first place" (1986, s. 9). Altså, aktører sin kapasitet, preget av evnen og kunnskapen til å *kunne* handle. Kapasiteten til å kunne handle preges av visse bevisstheter som kan reprodusere, endre eller forme strukturelle forhold som aktører opptrer rundt der man er. Disse er praktisk bevissthet, diskursiv bevissthet og uforutsette konsekvenser. Der praktisk bevissthet innebærer at man vet mer eller mindre hvordan man skal handle i visse situasjoner uten å måtte tenke seg grundig om, som en tatt for gitt-kunnskap (1986, s. 21-22), preges ens diskursive bevissthet av et kunnskapssystem som kan eller er i stand til å praktiseres i en samtale eller handling (1979, s. 5). Denne bevisstheten dreier seg om en kontrolldialektikk og kommer gjerne til syne der mennesker i en underordnet og sårbar posisjon har kjennskap til visse ressurser tilgjengelig, og er innforstått med at man har rett på, eller har et visst grunnlag for visse rettigheter i en situasjon (1979, s. 5-6). Med bevissthetene betyr ikke det nødvendigvis at aktører er bevisste under alle handlinger. Uforutsette konsekvenser kan også oppstå (1984, s. 8). Med bevissthetene skal vi utforske hvordan forskningsdeltakerne handler i et digitalt rom.

Struktur er ifølge Giddens bestående av regler og ressurser. Både eksplisitte og implisitte, som i et større bilde kan karakterisere et sosialt system (1979, s. 66). Aktører drar nytte av og forholder seg til strukturer i hverdagslivet. Det som inngår i *strukturering* er dermed når aktører forholder seg til en struktur. Struktur hadde ikke eksistert uten aktørers handling og påvirkning, og med menneskelig handling reproduseres strukturene kontinuerlig ut fra hvordan aktører velger å handle og bruke strukturene. Med dette mener Giddens at struktur er "...both medium and outcome of the reproduction of practices. Structure enters simultaneously into the constitution of the agent and social practices, and "exists" in the generating moments of this constitution" (1979, s. 5). Med dette i mente gir struktur aktører muligheter til å kunne

gjøre ting, samtidig som strukturer kan sette begrensninger på aktørers handlinger (Giddens, 1979, s. 69-70).

Hovedargumentet til Giddens er å betrakte aktør og struktur som gjensidig avhengig av hverandre fordi de har en kontinuerlig innvirkning på hverandre. Dette refereres til som strukturens dualitet (1979, s. 69). Analysen vil utforske hvordan ens *agency* kan utspille seg når man møter *ulike* strukturer å forholde seg til samtidig.

Ifølge Giddens muliggjør sosiale systemer og strukturer en binding av tid og rom (1986, s. 17). Med moderniteten og teknologiens utvikling kan noe fysisk fjernt ha innvirkning og betydning på noe lokalt og nært gjennom at rommet (*space*) utvides. Giddens idé er dermed å utfordre tanken om et fysisk sted som grunnbasen for interaksjon, som flere interaksjonister¹¹ har hatt som utgangspunkt. Giddens kommer her med begrepene sosial- og systemintegrasjon. Sosial integrasjon preges av interaksjon og resiprositet på aktørnivå, i en fysisk tilstedeværelse av parter (1979). Systemintegrasjon vektlegger interaksjon og resiprositet på systemnivå blant aktører eller større grupper på tvers av tid og rom. Giddens poengterer at interaksjon ikke nødvendigvis må foregå under delt tid og rom under en fysisk tilstedeværelse av interaksjonspartene (1986, s. 28), men kan også foregå via for eksempel Whatsapp.

Hverdaglig praksis kan altså i større grad enn før finne sted der tid og rom ikke deles, som gjennom internett. I avhandlingens kontekst er det systemintegrasjon som preger forskningsdeltakeres kommunikasjon med familie. Hva gjør et adskilt tidsmessig og romlig samvær med forskningsdeltakernes kommunikasjon med familie, og hva gjør det med deres habitus i en ny, norsk kontekst?

Ifølge Giddens innebærer også *agency* aktørers kapasitet til å utøve eller vise makt. "...power can be related to interaction in a dual sense: *as involved institutionally in process of interaction, and as used to accomplish outcomes in strategic conduct*" (1979, s. 88). Giddens mener at handling innebærer makt som del av aktører sin transformative kapasitet – kapasiteten til å kunne påvirke eller endre ytre omgivelser rundt seg (1986, s. 15). Ressurser som aktører drar nytte av og har rundt seg i samfunnet muliggjør å utøve makt, og spiller inn på hvordan strukturer kan

¹¹ Interaksjonist er en som søker å forstå og analysere menneskers interaksjon og meningsdannelsen og samspillet som utspiller seg. Tradisjonelt sett har interaksjonister hatt et fokus på interaksjon i en ansikt-til-ansikt situasjon, i en felles tidsmessig og romlig tilstedeværelse av partene (Blumer, 1986; Goffman, 1955).

endres eller reproduseres (1986, s. 16). I analysen sees det nærmere på hvordan det tas, og forsøker å tas makt over omstendighetene i nettverkssamfunnet med familie, og hvordan sosiale medier som et ressursmedium brukes for å få sine stemmer hørt og sett.

Giddens og Bourdieus' teorier behandler begge relasjonen mellom individuell handling og strukturelle forhold. De kan derfor minne om hverandre. Tross dette brukes ulike konsepter for å ta i betraktning forskningsdeltakernes måter å digitalt sameksistere med familie på. Der habitus brukes for å utforske tidligere livserfaringer, vaner og hvordan ens habitus kan forstås å utfordres og formes i et nytt land, utforskes hvordan ens *agency* kan utspille seg og som preges av strukturene i nettverkssamfunnene.

I nettverkssamfunnsteorien ønsker Castells (2004) å belyse hvordan utviklingen av teknologi er med på å danne nye strukturer i et digitalt samfunn. Et nettverkssamfunns egenskaper innebærer en noenlunde åpen struktur blant mennesker som ikke deler tid og sted. Det gis tilgang å befinne seg ikke bare på én "plass" men på flere samtidig, og utføre flere aktiviteter på forholdsvis kort tidsrom med hastigheten av internettet.¹² Alle forskningsdeltakere er en del av et nettverkssamfunn, enten gjennom den kontinuerlige kontakten med familie, eller gjennom andre sosiale nettverk via mobiltelefonen.

I et nettverkssamfunn er det de teknologiske infrastrukturene som muliggjør tilgangen man har til denne digitale sfæren gjennom teknologiske verktøy, og som både produsenter og brukere er med på å skape og reproducere kontinuerlig. Strukturen i nettverkssamfunnet muliggjør altså for forskningsdeltakere å ha kontakt med familien sin. Giddens' (1979) struktureringsteori gjøres også relevant her, da brukere av kommunikasjonsteknologi drar nytte av internettet, som videre reproduserer sosiale nettverk gjennom aktivitet i et nettverkssamfunn. I Castells teori legges det stor vekt på større teknologiske attributter som IKT og etableringen av

¹² Nettverk har blitt brukt i assosiasjon med samværet av sosiale relasjoner i lang tid. "the network is a pattern that is common to all life. Wherever we see life, we see networks" (Capra, 2002, sitert i Castells, 2004, s. 4). Det er med den teknologiske utviklingen og fremveksten av nye medier at Castells argumenterer for at det som i utgangspunktet assosieres med et nettverk har tatt og får nye betydninger med tanke på nye måter å bruke og tilnærme seg et digitalt nettverk og samfunn på (2004).

nettverkssamfunn via datamaskinen (Castells, 2004). På denne måten kan man forstå Castells teori som mer rettet mot et makro-perspektiv på teknologi og samfunn.

Bindingen av tid og rom oppnås via IKT. IKT, som nettverkssamfunn bygges opp av, har derfor strukturelle egenskaper: det muliggjør, så vel som begrenser tilknytningen mellom sosiale relasjoner (Giddens, 1979). Til tross for at nettverkssamfunn kan knytte relasjoner sammen og muliggjøre kommunikasjon, er det basert på et fravær. I det minste et fravær i form av en ikke-fysisk tilstedeværelse, som i denne tematikkens tilfelle. I avhandlingen vil et fysisk fravær betraktes som en av strukturene i nettverkssamfunnet. Siden et nettverkssamfunn preges av et fysisk fravær mellom samtalepartnere er *Anthropology of Absence* relevant å trekke inn og utforske nærmere.

Den antropologiske retningen defineres som et områdefelt som søker å forstå "... the specific ways absences have or take power, and thereby important bearing on people's social, emotional and material lives" (Billie et al., 2010, s. 2) Med andre ord hvilken betydning noe som ikke fysisk er til stede i noens hverdagsliv kan ha, eller ta. Billie et al. (2010) ønsker å utfordre de gjerne antatte meningsrammene man ofte knytter til begrepene tilstedeværelse og fravær som *fysiske* omstendigheter. Altså, at tilstedeværelse av noe – for eksempel av en ting eller en relasjon – belyser en fysisk tilstedeværelse, og fraværet av en ting eller en relasjon belyser et fysisk fravær. Her ser de nærmere på begrepet "fraværets nærvær" (2010, s. 4). På grunn av et fraværs betydning og påvirkning for noen kan et fysisk fravær av en relasjon likevel ha en tilstedeværelse i folk sitt liv ved at man forsøker å komme nær det fysiske fraværet på andre måter (2010, s. 4). Hvordan kan man forstå det å være i selskap med andre uten å dele en tidsmessig og romlig tilstedeværelse, og hvordan tillater og muliggjør teknologi en form for tilstedeværelse gjennom avstand? På den annen side – hvordan strekker ikke "fraværets nærvær" helt til i livet som deles med familie?

Nettverkssamfunn muliggjør at forskningsdeltakerne kan praktisere et digitalt liv med familie. I analysekapitlene utforskes spenningsmomenter og begrensninger som forstås å eksistere i nettverkssamfunnene, og som påvirker deres handlingsrom. På samme tid begrenser forskningsdeltakerne selv deres handlingsrom i nettverkssamfunnene. Avhandlingen ønsker med Castells nettverkssamfunn å gi Giddens' struktureringsteori en ny innfallsvinkel – hva som kan skje når flyktninger og migranter forholder seg til ulike strukturer samtidig, og hva begrensninger og

spenningsmomenter som dukker opp kan gjøre med deres *agency*. Et viktig element i forståelsen av dette er Bourdieu sitt habituskonsept – hvordan ens habitus formes og utfordres i en ny, norsk kontekst, og hvordan ulike sosiale rom kan forstås å dukke opp, og som preger og former nettverkssamfunnene med familie.

Neste kapittel reflekterer over hvordan empirien er samlet inn, etiske refleksjoner og andre metodologiske elementer som har hatt innvirkning på avhandlingens analyse.

3. Metode

Et halvt års feltarbeid er utført som frivillig i en hjelpeorganisasjon sin møtearena for migranter. Informasjonsmaterialet baseres på samtykket informasjon fra fjorten forskningsdeltakere¹³, og består av feltnotater fra deltakende observasjon, intervju og materiale gjennom metoden tidsbruksanalyse.

3.1 Etnografiske intervju

Jeg utførte atten intervju i løpet av feltarbeidsperioden, både fysiske og digitale. De fleste tok sted på feltstedet sitt lokale. Intervjumetoden har hovedsakelig vært preget av en semi-strukturert metode (Bernard, 2006) der jeg har hatt en ferdigskrevet oversikt foran meg, en intervjuguide med spørsmål og temaer som har blitt tatt opp i omtrent tilsvarende rekkefølge som i oversikten.

Intensjonen med etnografiske intervju er å få en forståelse av og fange de man studerer sine meningsrammer og holdninger innenfor en spesifikk tematikk (Fina, 2019). Det innebærer også hva enn som kan dukke opp av informasjon utenfor tematikken. Som Heyl (2020) drøfter bør man sitte igjen med ”...enough rapport for there to be genuine exchange of views and enough time and openness in the interviews for the interviewees to explore purposefully with the researcher the meanings they place on events in their worlds” (Heyl, 2001, sitert i Fina, 2019, s. 154).

De som intervjues bestemmer og setter føringer på hvor samtaler går, til tross for at forskeren har formulert frem et større tematisk felt og spørsmål på forhånd. Variasjoner i hvordan intervjugjennomførelser utspiller seg er dermed sentralt innenfor etnografiske intervju da man gjerne har et fokus på åpenhet. Derfor har jeg også vært bevisst over å stille åpne, reflekterende spørsmål for å se hva de selv tok opp som viktig og betydningsfullt tilknyttet et tema. Her åpnet jeg et rom for deres egne opplevelser og forståelser av sosiale medier og mobilbruken i hverdagen de lever i, og ikke kun søkt etter generell informasjon som hvilke sosiale plattformer som brukes, til hvilken tid og til hvilket formål. Dette åpnet dører for at de selv kunne

¹³ Analysen er basert på informasjonsmateriale fra åtte av fjorten forskningsdeltakere. Vurderingen å ikke ha inkludert alle forskningsdeltakere har blitt tatt underveis i forhold til relevans for tematikkens endelige retning og ordgrense.

reflektere over bruken av mobiltelefonen og kommunikasjon med familie og andre gjennom den, som var grunnen til at jeg i utgangspunktet valgte intervju som en av metodene i feltarbeidet.

I dette feltarbeidet har åpenhet og variasjon vært spesielt sentralt i hvordan intervjuene utspilte seg. Noen har fulgt spørsmålene jeg stilte til punkt og prikke, og ikke pratet utenfor temaet eller i dybden av de stilte spørsmålene. I andre intervju har det ut fra hvem som stilte flest spørsmål følt som at de var i forskerrollen, og jeg ble intervjuet.¹⁴ I andre intervju ble spørsmål ubesvart og tematikken holdt utenfor. Slik Skilbrei (2019) beskriver er denne problemstillingen helt sentral når man tar bruk av kvalitative intervju som metode, men her er viktigheten av å utføre tilsvarende intervjugjennomførelse likt for alle forskningsdeltakerne av betydning, for å få innblikk i hva som kan vise seg ulikt under intervjugjennomførelsene. ”Mennesker er ulike, og forskningsstrategien tilpasses dem” (2019, s. 38).

De fleste intervju utspilte seg slik at forskningsdeltakerne pratet om temaer som ikke direkte var en del av intervjuguiden, men som falt innenfor tematikken. Her ble deres bakgrunn og reise til Norge sentralt å dele, og fokuset på det ikke-kommuniserbare i kommunikasjonen dukket opp. Dette tok jeg med meg videre i andre intervju. Det ikke-kommuniserbare, i form av begrensninger om hva som kan prates om, eller hva man selv velger å ikke dele i en digital kommunikasjon var en innfallsvinkel jeg ikke var like godt kjent med før jeg begynte å intervju. Flere fortalte om det selv. Dette gjenspeiler seg i typiske trekk ved bruk av semi-strukturert metode i etnografisk intervjuing: ”Questions may be modified according to the response and interest of interlocutors; researcher allow for digressions and topic changes and for some flexibility in terms of whether or not all the prepared questions are asked [...]” (Fina, 2019, s. 155). Den nye innfallsvinkelen har formet og påvirket analysen, da den utfordrende og usikre delen av et digitalt liv med familie kom frem under intervju. Varierende intervjugjennomføringer med tanke på endring av tema og nye innfallsvinkler har med andre ord bidratt til en ytterligere forståelse og beskrivelse av forskningsdeltakerne som jeg har tatt med meg videre. Det intervjuene på den andre siden lukket noen dører for var spørsmål som ikke direkte ble besvart, eller at tematikken ble holdt utenfor. Dette gjenspeiler seg likevel i hvordan

¹⁴ Her handlet spørsmålene om hvem jeg var som person, hva jeg studerte, og andre personlige, sosiale og politiske spørsmål.

etnografiske intervju er en eksplorerende prosess, og et viktig element når man utfører etnografiske intervju er dermed å gi slipp på en slags styring for hva som skal prates om og ikke, og se hvor det fører deg (Wikan, 1996, s. 188).

3.2 Intervju med tolk

Alle intervju var på enten norsk og engelsk, bortsett fra ett tilfelle der det var behov for tolk for å kunne gjennomføre intervjuet. Forskningsdeltakeren Adira og jeg hadde fra før av intervjuet en kjent relasjon til hverandre da jeg hadde fungert som en ”privat norsklærer” for henne i feltet. Intervjuet startet med at jeg åpnet opp med spørsmål om Adira sin bruk av mobiltelefonen i hverdagen og hvordan det tas kontakt med familie over digitale plattformer. Tolken oversatte, Adira svarte, og etter to-tre minutter avbrøt tolken Adira, og ansiktsuttrykket til tolken tydet på noe frustrasjon. Tolken oversatte:

Ja... jeg har snakket med Adira, men hun går veldig fort fra tema. Hun vil bare fortelle hvordan hun føler det, og på hvilken måte hun blir behandlet i Norge. Veldig dårlig av [andre fra samme opprinnelsesland], og det var noen grupper som var veldig slem. Hun pratet om et helt nytt tema. Jeg prøvde å stoppe og sa at forsker har et spesielt tema for hvordan du bruker sosiale medier og tar kontakt med familie i. Hun sa nei, da må hun og alle vite hvordan jeg føler det først. Jeg føler meg veldig utsatt, og mange hater meg og er sjalu på meg (tolk, via Adira).

For Adira var det viktigere å dele og fortelle hvordan hun opplever hverdagen i Norge, før hun kunne si noe om mobilbruken sin. Historien hun fortalte har jeg fått fortalt tidligere, men jeg tok ikke lydopptak av historien før intervjuet. Bruken av lydopptakeren kan ha påvirket utfallet av intervjuet, med tanke på hennes ønske om å fortelle en historie som nås ut til alle. Til tross for at samtalen utelukket tematikken var det like viktig å ta med seg informasjonen jeg fikk tilgang på i likhet med andre intervju, og reflektere over i forståelsen av forskningsdeltakernes behov og ønsker – og hva de selv ønsket å få ut av å delta på et slikt intervju.

Simonsen og Koksvik (2020) har i en faglig debatt om etikk drøftet forventninger og behov som forsker kan stå overfor i relasjonen som bygges med

forskningsdeltakere under forskning. For eksempel behovet for å fortelle om utfordringer som kanskje går utover forskerens kapasitet. Møtet mellom forskningsdeltakernes og forskerens behov er viktig lærdom av intervjuerfaringene – å være forberedt på hvilke utfordringer som kan dukke opp blant alle ulike behov.

Forskningsdeltakerne kan ha hatt andre intensjoner med å gjøre et intervju enn å delta på prosjektet. Erfaringen med intervju kan for flere ha vært asyLintervjuet gjennomført ved ankomst til Norge, der intensjonen er at personen som søker asyl skal ”...fortelle detaljert og konkret om problemene søkeren (og eventuelt hans/hennes familie) opplevde i hjemlandet og som førte til at søkeren måtte flykte fra landet sitt” (Statsforvalteren, u. å., s. 1). Ved å delta på et intervju kan noen ha hatt tanker om at jeg har hatt tilknytning til UDI eller andre hjelpeorganisasjoner. Å være bevisst over i hvor stor grad jeg som student, forsker og frivillig har kunnet formidle håp og endringer har vært viktig.

Andre etiske hensyn er tolkens tilgang på Adiras historie, noe som skal være anonymt. Adira kunne også sitte med mer informasjon som ikke ble delt på grunn av tolkens tilstedeværelse. Tross etiske hensyn og at bruk av tolk kan bryte med forskningsdeltakernes fulle anonymitet var bruk av tolk en nødvendig ressurs for at intervjuet i det hele tatt kunne gjennomføres (Skilbrei, 2019, s. 158).

3.3 Det emosjonelle under intervjuer

Flere jeg har intervjuet har vært personer som har flyktet fra krig og traumatiserte opplevelser. Siden alle lever en hverdag langt unna familien sin har flere intervju vært som en følelsesmessig berg- og dalbane. Som forsker har jeg startet med enkle, praktiske og mindre følelsesmessige spørsmål om mobilbruken deres for å ta hensyn til en tematikk som kan være sårbar. Stemmer og ansiktsuttrykk har endret seg drastisk etter hvert som samtalen har handlet om familien deres, og når flere har delt flukt- og mottakshistorier. Her har stillhet, flere korte pauser, skjelving i stemmer og tårer preget samtalen. Under sårbare samtaleemner har det også virket som at flere dekket dette over med latter. Samtidig har det vært kjappe omvendinger til humor, takknemlighet, og glede.

Takknemlighet har vist seg spesielt mot slutten av hvert intervju: til tross for at intervjuene har handlet om et sårbart og vondt tema for mange, har takknemligheten

blant alle vært stor for i det hele tatt å kunne dele, og for at deres historier har blitt hørt. Flere sa takk for at de fikk delta før jeg rakk å takke for deres deltakelse etter intervjuene.

3.4 Deltakende observasjon

Å aktivt delta, observere og samtale med forskningsdeltakerne har ført til at jeg har fått mulighet til å samle informasjon om hva jeg så og hørte i feltet (Ellen, 1984). Jeg har vært til stede under faste, og mindre faste aktiviteter. For å nevne noen – språkkafeer, språkundervisning, leksehjelp, matutdeling, turgrupper, dagsturer og lignende sosialt.¹⁵ Som deltaker på aktivitetene har hovedrollen vært som frivillig, da nye mennesker stadig har dukket opp og ikke kjent til rollen som også student og forsker. Derfor har metoden hatt preg av mer deltakende enn observerende. Setter det har vært mer rom for å utføre observasjon har vært når forskningsdeltakerne har deltatt på aktiviteter og jeg har observert samtidig, og under intervjuer. Her har jeg fått tilgang til å observere ansiktsuttrykk, kroppslige uttrykk, øyekontakt, lyder, lukter og bevegelse, og generell fremferd.

Som Ellen (1984) drøfter, innebærer feltarbeid "...watching, hanging-around and listening, but its essence lies in interaction" (s. 224). Kommunikasjonen jeg var interessert i å utforske var flyktninger og migranternes kommunikasjon med familie gjennom mobiltelefonen. Denne kommunikasjonen valgte jeg å ikke få direkte innsyn i da det kunne ha krysset private sfærer og etiske grenser, og det kanskje hadde endret rollen som frivillig. Empirien består dermed av rapportert kommunikasjon med familie ut fra hvordan de har pratet om det selv. Mulige analyser dukker opp her. Hvordan vet jeg at det de har fortalt er den virkelige kommunikasjonen mellom dem? Har forskerrollen jeg satt i endret måten de har pratet om det? Jeg har studert kun én side av nettverkssammenhengene. Forskningen har ikke vært *multi-sited* (Marcus, 1995) og komparativ i den forstand at feltarbeidet har vært stedbundet i Trondheim, Norge. Avhandlingen kunne tatt en annen retning om jeg utførte feltarbeid både i Norge og i landene de kommer fra, og utforsket en digital sameksistens også fra familiens ståsted. Ulike retninger kan et forskningsprosjekt alltid ta, og denne belyser hvordan

¹⁵ Feltstedet har vært lett tilgjengelig for meg, med kun et kvarters biltur/halvtimes busstur unna.

forskningsdeltakerne selv har pratet om opplevelsen av å dele et liv med familie gjennom mobiltelefonen fra en norsk kontekst.

3.5 Et forsøk på tidsbruksanalyse

En metode som ble forsøkt utført under feltarbeidet var tidsbruksanalyse (Pentland et al., 2002), som jeg tenkte kunne åpne rom for å plassere tidsbruken på mobiltelefonen innenfor et større mønster. I slutten av hvert intervju spurte jeg forskningsdeltakerne om de kunne tenke seg å skrive en enkel oversikt over bruken av mobiltelefonen i løpet av en dag, altså som en mobiltelefonlogg. Oversikten besto av tidspunktperioden for når de var på mobiltelefonen, hvilken relasjon de har hatt til samtalepartner(e), og i hvilken type situasjon, altså gjennom hvilken type sosiale plattform eller i hvilken type fysiske situasjon. Jeg samlet inn fire av fjorten digitale medie-logger. En årsak til et antall under halvparten av alle totalt kan ha vært språklige utfordringer. For at metoden hadde vært rikere med datamateriale kunne jeg formulert meg annerledes i spørsmål om å få tilsendt loggene, eller sendt ut et separat informasjonsskriv spesifikt om denne forespørselen og utført samtaler basert på de tilsendte loggene.

En annen metode av tidsbruksanalyse ble også forsøkt utført gjennom *shadowing*. Under første forsøk spurte Shaamil om vi kunne møtes på en kafé i sentrum og det ble fort en samtale oss imellom istedenfor at jeg observerte som en *skygge* bak han (Czarniawska, 2007). Andre forsøk ble utført i feltstedets resepsjon i en ganske hektisk tid – en ettermiddag der noen kom for å delta på kurs og andre dro hjem fra kurs. *Shadowingen* gikk dermed fort fra å observere Shaamil i noen minutter til å samtale med ansatte og deltakere som kom inn og ut dørene. Måten gjennomførelsen av denne metoden ikke gikk helt som planlagt kan gjenspeile seg i innpasset jeg fikk på feltstedet gjennom min rolle som frivillig, og hvordan jeg møtte på og samtalte med kjente hver gang jeg var der.

Valget om å ikke inkludere materiale fra disse metodene begrunnes med mangel på informasjonsmateriale og det jeg samlet inn sin mindre relevans for avhandlingens innfallsvinkel.

3.6 Kontakt med forskningsdeltakere

Planen for feltarbeid var å komme i kontakt med ulike kategorier av migranter. Mennesker som har flyktet fra sitt opprinnelsesland og som har relasjoner å opprettholde kontakt med. Det å bli frivillig i en organisasjon som har flyktninger og asylsøkere som målgruppe var derfor fordelaktig.

Å oppsøke forskningsdeltakere var ikke noe jeg fremskyndet i starten av feltperioden, til tross for at ansatte og frivillige var kjent med mitt prosjekt og tilstedeværelse fra starten av. Å kun være frivillig ble viktig i starten, for at de skulle bli vant til min tilstedeværelse i hverdagen deres. Å etablere relasjoner før jeg kunne gå inn og studere andre sine familierelasjoner ble spesielt viktig i et slikt prosjekt (Simonsen & Koksvik, 2020, s. 214). Temaet har vært sårt for flere da det har innebåret savn og lengsel av relasjoner de ikke vet når de skal møte igjen. En tillitsfull relasjon har vært viktig for åpenheten.

Lenger ut i feltet ble det utfordrende å gi informasjon om forskerrollen blant alle nye deltakere som kom inn feltstedets dører, ved siden av arbeidsoppgavene som frivillig. Etter å ha blitt godt integrert i feltarbeidets arbeidsteam fikk jeg tilgang på organisasjonens Facebook-profil. For å komme i kontakt med forskningsdeltakere publiserte jeg et innlegg med bekreftelse fra ansatte der jeg presenterte masterprosjektet mitt. Noen timer etterpå var innboksen full av meldinger fra folk som ønsket å delta. I flere tilfeller anbefalte også ansatte på feltstedet meg å ta kontakt med spesifikke personer som de visste satt inne med sterke historier og reiser bak seg, og som de kunne tenke seg ville dele historien sin. Jeg skrev også ut informasjon om prosjektet og hang opp på en tavle i feltstedets resepsjon.

3.7 Samtykke og anonymisering

Av hensyn til ivaretagelse av personvern, ble meldeskjema om prosjektets innsamlingsdato opprettet og sendt inn til NSD julen 2020. Etter flere runder med

kommentarer fra NSD ble tillatelse for behandling av personvern bekreftet av NSD 29. mars 2021.¹⁶

Før frivillig samtykke og deltakelse i et forskningsprosjekt skal forskningsdeltakerne være klar over sine rettigheter og opplysninger om personvern og anonymitet (Schjotvet, 2014, s. 201). Et informasjonsskriv og samtykkeskjema som var tilpasset personer som ikke har norsk som morsmål ble gitt til alle forskningsdeltakerne før deltakelse i prosjektet. Disse ble også oversatt til engelsk. Samtykkeskjemaet inkluderte tre avkrysningsbokser: (1) å delta i forskerens deltakende observasjon, (2) å delta i personlig intervju, og (3) å delta i begge deler: deltakende observasjon og personlig intervju.¹⁷ Hva samtykket innebar har blitt tatt hensyn til hos hver enkelt forskningsdeltaker underveis i innsamlingen av datamateriale og i skriveprosessen. Ingen har trukket seg fra deltakelse eller bedt om sletting eller endring av informasjonsmateriale underveis i prosjektets prosess.

Ved gjennomførelse av intervju har jeg lånt lydopptaker fra universitetet, som har blitt transkribert og lagret i passord-beskyttet dokument i kryptert minnepenn. Feltnotater og annen informasjon har jeg oppbevart i en annen kryptert minnepenn i passord-beskyttede dokumenter. Lydopptak ble slettet etter fullførte transkriberte intervju, samt Facebook-innlegget.

Å bevare en fullstendig anonymisering av forskningsdeltakere kan være utfordrende, om ikke fullt mulig. Avhandlingen tar bruk av utsagn fra forskningsdeltakernes egne ord og beskrivelser, med lette redigeringer.¹⁸ Andre som kjenner forskningsdeltakerne kan gjenkjenne historier. Jeg har likevel brukt muntlige utsagn for å vise overensstemmelse med hva jeg så og hørte under feltarbeidet – en sann fremstilling av hva jeg samlet inn av informasjon (Rysst, 2020, s. 198). Antropologi er en fortolkende tilnærmet studie av noens daglige hverdagsliv, og man skal også kunne gjenkjenne seg selv som deltaker i et forskningsprosjekt. Hvis ikke

¹⁶ Som nevnt var min første dag på feltstedet 15. mars, men innhenting av personopplysninger som del av intervju, deltakende observasjon og feltnotater ble ikke utført før etter bekreftelsesdatoen.

¹⁷ I informasjonsskrivet inkluderte jeg en kort beskrivelse av hva min 'deltakende observasjon' ville innebære.

¹⁸ Språklig redigering fra dialekt til bokmål for å styrke anonymiseringen. Det har også blitt utført intervju på engelsk. For å styrke anonymitet er utdrag fra disse intervjuene oversatt til norsk.

hadde ikke denne avhandlingen hatt overføringsverdi for dem jeg skrev den om, og heller ikke gitt innsikt i forståelsen jeg fikk av problemstillingen for lesere.

For å bevare anonymitet har alle fått nye, fiktive navn. I samsvar med NSD har personopplysninger som alder, kjønn og etnisk opprinnelse blitt utelatt i avhandlingen¹⁹ da det har vært mindre relevant for denne tematikken og analysen. Samtykkeskjema med signaturer er låst inne i kryptert minnepenn, og alt materiale er blitt slettet etter prosjektets slutt.

Da flere av forskningsdeltakerne deltok i prosjektet etter at vi ble bedre kjent har tilliten etablert mellom meg og forskningsdeltakerne spilt en rolle i hvordan flere har gått frem når de har lest over og samtykket for deltakelse, eller hatt visse holdninger til anonymitet som er viktige å reflektere over. Kapittel 5 handler om hvordan flere ikke kan diskutere eller prate om politikk med familien sin på grunn av strafferettslig risiko av myndighetene i opprinnelseslandet. Har de vist noen bekymring av deres personvern når det gjelder deling av en type informasjon som kan være straffbar å samtale om med familien sin? Dvs. negative holdninger og meninger om politikken i opprinnelseslandet. Hvordan har de forholdt seg til deling av dette når de selv befinner seg i et demokratisk land som Norge? Jeg spør Rifaah hvordan han opplever dette:

Nei, for meg det er ikke en bekymring, fordi..., vil ikke tilbake der ikke sant. Norge er fritt, jeg har lært om ytringsfrihet på norsk skole. Man kan si hva man tenker på og mener, så... det finnes ingen sensur (*ler*). Vi kan snakke, fordi vi bor i Norge vi er trygge her, men når vi [han og familien] vil snakke ... Ja, det i dag var fint vær (*ler*) (Rifaah).

Det vises av Rifaah ingen bekymring tilknyttet digital overvåkning og personvern av informasjonen som har blitt gitt til meg som forsker. Å spørre flere om dette valgte jeg å ikke gjøre da jeg har antatt at bekymring av deres personvern har vært minimal ut fra samtaler i feltet. En forskningsdeltaker har blant annet spurt om jeg kunne bruke hans ekte navn og flere identifiserbare data i avhandlingen. Idet en annen

¹⁹ Med unntak av navn, kun for å innhente samtykke

forskningsdeltaker skulle til å signere informasjonsskjemaet nølte han samtidig som han sa, ”Jeg stoler på deg Tuva, jeg trenger ikke å lese gjennom det”, bladde så forbi alle sidene med informasjon og signerte på samtykkeskjemaet.

Grunnen til lite bekymring av noen rundt personvern kan sees i lys av informasjonen som ble gitt i skjemaet om oppbevaring av datamateriale og anonymisering. Den etablerte relasjonen mellom forskningsdeltakerne og meg kan også ha spilt en rolle, og ønsket om å få sin historie og det som har blitt fortalt hørt og sett av andre.

3.8 Kombinering av roller

Min rolle som frivillig har ført til både tilgang og innpass blant folk på feltstedet. Jeg oppholdte meg på feltstedet flere dager i uken, og flere ble vant til at jeg var en person som var til stede og til hjelp.

Siden jeg har hatt mange oppgaver som frivillig har det vært noe utfordrende å ta et steg tilbake, sette på meg antropologbrillene og aktivt ta feltnotater av og observere hva folk sier, hva folk gjør – og ikke gjør, og kommunikasjon mellom folk seg imellom (Ellen, 1984). Å ta feltnotater i fysiske situasjoner, i en ”der og da”-omstendighet under aktiviteter ble utført én gang. Ellers var det stikkord og notater av alt jeg husket på av hendelser utført etter endt dag i felt, som jeg har gått tilbake til og skrevet ut mer omfattende og detaljert under feltarbeidsperioden og i skriveprosessen. Det må også nevnes at jeg aldri har jobbet som frivillig før, og heller aldri utført et etnografisk feltarbeid samtidig som å være frivillig.²⁰

Å være frivillig på stedet jeg gjorde forskning påvirket tilgangen og forståelsen jeg fikk i feltet, men slik Tinney (2008) reflekterer over, begrenset også frivilligheten i noen grad muligheten for fullstendig observasjon, og deretter observasjonsdata (s. 221). Det har dermed vært viktig stadig å minnes intensjonen med frivilligheten i utgangspunktet, og å sette grenser med tanke på min rolle som student og forsker (Tinney, 2008).

²⁰ Det var nye ting å sette seg inn i, blant annet i lærerrollen og det å få oppmerksomheten fra en hel klasse, en situasjon jeg i liten grad har følt meg fullstendig avslappet i før. Det har også vært nye ting å sette seg inn i som forsker på et helt nytt ”sted” (organisasjonens kontekst), i nye omgivelser og i et nytt miljø.

3.9 Etiske refleksjoner

Flere etiske hensyn har hittil blitt drøftet, men denne delen tar utgangspunkt i de jeg har studert sin hverdagslige situasjon. Da flere forskningsdeltakere er personer som har umenneskelige og traumatiserte reiser bak seg, har søkt beskyttelse i Norge og som venter på norsk statsborgerskap, har flere vært og er i en usikker og sårbar situasjon. Som forsker har jeg ikke ønsket å legge mer press på de som allerede kan være i en presset, usikker og stresset situasjon, og jeg har ikke ønsket å være en belastning for dem. Et ønske om å få sine historier sett og hørt har derimot gjeldt de fleste, da de selv har tatt initiativ og kontaktet meg for deltakelse.

”Det er utfordrende å forske på noe man selv ikke har erfaring med eller kjenner godt til, men det er ikke umulig å sette seg inn i hvordan de man forske på opplever situasjonen sin og handlingene sine” (Skilbrei, 2019, s. 44). Forskningsdeltakerne som nykommer i Norge og meg som født og oppvokst her er også viktig å reflektere over. På grunn av ulike bakgrunner har jeg ikke kunne sagt noe som at jeg kjenner meg igjen, eller at jeg forstår fordi jeg har opplevd det samme i samtaler med dem. Jeg har heller ikke vært lenger borte fra familien min i mer enn ett år, men her var livssituasjonen til både meg og min familie ikke lik forskningsdeltakerne og deres familier, som gjør at jeg ikke fullt ut kan vite hvordan det oppleves å leve med avstand fra familie når livssituasjoner er sårbare og usikre på den måten jeg har blitt fortalt. Det har likevel vært en fordel å forske på tematikken som en utenforstående for å komme nær opplevelsen mange andre i samfunnet ikke er i selv, og kanskje har mindre kunnskap om kan oppleves.

Nå skal vi inn i noen flyktninger og migranters opplevelser av en digital sameksistens med familie gjennom mobiltelefonen. Historiene er både fra noens flukt og begynnelsen av oppholdet i Norge, og ens videre hverdag som flyktning og migrant i Norge. Kapitlene utforsker hvordan strukturer former hvordan forskningsdeltakerne handler i nettverkssamfunnet, der også dem konstruerer det som faller utenfor handlingsrommene (Giddens, 1979). De handler ulikt i nettverkssamfunnene, men på grunn av strukturelle forhold viser deres handlinger også til noe kollektivt – som skal utforskes gjennom hvordan deres *agency* utspiller seg i nettverkssamfunnene.

4. Under flukt og hverdagen på asylmottak med mobiltelefon

Jeg ble jeg tatt ut av fengsel i [naboland] klokken elleve, og ble tatt av terrorgrupper i Syria klokken elleve. Også tok jeg båten fra Tyrkia til Hellas klokken elleve, og hjalp et lite barn fra å drukne på havet. Så ankom jeg Norge klokken elleve. Jeg har lenge tenkt å skrive en bok om historien min (Shaamil).

I feltet ble jeg fortalt en historie om en av forskningsdeltakernes flukt til Norge. Dette er Shaamil, som opplevde at klokken alltid var elleve idet han var vitne til store hendelser under flukten. Enten elleve på morgenen, eller elleve på kvelden. Han sjekket klokken med mobiltelefonen som var med under hele strekningen, en tur som tok ham ti dager. Av omtrent femti andre som flyktet samme rute som ham, inkludert hans onkel og en venn, hadde alle mobiltelefon med seg. Men ingen hadde strøm eller internettilkobling til å kunne bruke den. Under et stopp i Serbia gikk noen av dem sammen for desperat å kjøpe et kontantkort for åtti euro på deling. Dette for å kunne kontakte familien sin og oppdatere dem, men de ble lurt av selgerne og satt igjen med et kontantkort gått ut på dato og åtti euro fattigere. For Shaamil innebar flukten å kontinuerlig separeres fra gruppen han reiste med, og å tilfeldigvis møte på dem i neste mellomland. Ikke alle kom seg på togene som tok dem et stykke videre på veien. Fra Serbia skulle gruppen ta et tog videre til Kroatia, og de som rakk å komme seg på toget med alle togbillettene etterlot resten utenfor toget idet dørene gikk igjen. Utenfor var to andre og Shaamil, som mistet togbillettene sine og måtte finne en annen transportløsning. En senere dag på flukten ble Shaamil så syk at han måtte transporteres til nærmeste sykehus, mens resten fortsatte flukten videre uten ham. Det første Shaamil gjorde idet han krysset og ankom Norge var å samle penger og kjøpe et kontantkort til mobiltelefonen sin.

Halvparten av forskningsdeltakerne har flyktet til Norge fra krigs- og konfliktherjede land som flyktning. Med seg under reisen har de hatt lite bagasje, opplevd ustabile reiseforhold, hatt lite penger, og alle har hatt resten av familien sin

værende i sine opprinnelsesland. Flere av deres familier har vært uvitende om deres sønn, datter, eller søsken har kommet seg helt frem, eller kommet seg frem *hel*. Dette kapittelet tar utgangspunkt i historier fra en flyktnings reise og frem til de befinner seg på et asylmottak Norge, i et ukjent område og bo-forhold de aldri har befunnet seg i før. Å ha kontakt med familie gjennom mobiltelefonen har spilt en essensiell rolle for hvordan flere har håndtert flukten og hverdagen på asylmottak, som oppleves som en institusjonalisert tilværelse man ikke aner hvor lenge man skal og må bo i.

Mobiltelefonen er et verktøy som kan kanalisere følelser og erfaringer, og som får tiden til å gå. Den er kilde til musikk og har vært avgjørende for veien dit flere av forskningsdeltakerne er i dag. Mobiltelefonen er mobil, og brukeren av mobiltelefonen er også mobil. Hvordan brukes mobiltelefonen av flyktninger mens de flytter på seg, og hvordan endres mobilbruken – i form av nye måter å bruke mobiltelefonen i kontakt med familie når de plutselig ikke lenger deler samme tid og sted sammen med dem?

Kapittelet vil hovedsakelig følge historien til Shaamil og Ali om opplevelser fra flukten og hverdagen på asylmottak. Deres historier suppleres med andre forskningsdeltakere, Maazin og Husaam sine beskrivelser av samme tematikk. Med innblikk i historiene skal vi se hvordan strukturer i nettverkssamfunnet setter begrensninger på hva som deles av opplevelser fra flukten og ens hverdag på asylmottak, men også hvordan de selv velger å begrense handlingsrommet deres i kommunikasjon med familie. Strukturer refererer til asylmottakssystemet i Norge og vanskeligstilte forhold i deres opprinnelsesland.

Kapittelet utforsker hva som kan skje med ens habitus når man flykter, man blir satt i et mottakssystem og møter en mer uvant og stillegående hverdag, som deres familier ikke har opplevd på samme måte som dem. Hages (2009) studier av å vente med begrepene eksistensiell venting og eksistensiell mobilitet trekkes også inn, og knyttes til hvordan mobiltelefonen har vært en måte å håndtere ventetilstanden på. Historiene viser hvordan sosiale relasjoner tar en ny form under en digital binding av tid-rom (Giddens, 1986), og hvordan forskningsdeltakerne former hvordan nettverkssamfunnene utspiller seg.

4.1 Mobiltelefon som veiviser

[Mobiltelefonen] har vi brukt til å se hvor er vi i hvilket punkt, da vi skulle dra, hvor vi skulle ankomme, finne veier, egentlig. Fordi, det er småbyer som bare backer deg fra et punkt til andre. Og ferdig, ikke sant. Da må vi selv finne ut hvor skal vi, hva kan vi gjøre, og er det noe restaurant i nærheten for eksempel, er det noe [sted] som vi kan gjemme oss, og frakte oss. Resten er opp til oss (Maazin).

Jeg møter Maazin en tirsdags formiddag på feltstedet sitt eneste kontor samtidig som det foregår matutdeling i gangen og i undervisningsrommet utenfor. Vi setter oss ned i en svart kontorstol hver i det lille, smale kontoret. Et kontor som er ment for en enkelt ansatt, men som fire ansatte deler på. Han setter seg rolig, lent tilbake og komfortabel i sin egen svarte kontorstol. Hans avslappede og trygge utstråling gir inntrykk av at dette ikke er første gangen han setter seg ned for å dele sin historie om sin flukt til Norge. Maazin var delaktig i menneskesmugling for å få sin lillesøster og lillebror til Norge etter han flyktet hit selv i 2014, og nå jobber han med tilrettelegging for andre flyktninger som ankommer Norge.

Uten at jeg stiller direkte spørsmål om flukten sier Maazin, ”Nei egentlig... jeg har brukt mobiltelefonen mest siden det er enkelt å chatte med folk og ha videocall og alt mulig. Og det spilte en viktig rolle. Ikke nå egentlig, men da vi har brukt den hele turen hit, under flukt. [...] For å kommunisere med folk, alt mulig”. Under en periode på seks måneder klarte Maazin, etter tretten forsøk, å komme seg til Norge. Tretten ganger ble han returnert tilbake til reisens midtpunkt, og tretten ganger forsøkte han igjen å nå Norge. Siden mobiltelefonen kontinuerlig ble brukt for å vise vei via GPS, og siden han flyktet gjennom omtrent de samme rutene flere ganger, begynte han etter hvert å gjenkjenne de ulike rutene på veien ut fra hva som fungerte ved siste forsøk og hva som ikke fungerte.

Mobiltelefonen ble et helt nødvendig hjelpemiddel for Maazin under flukten. Både for å kommunisere med familien som satt nervøs og usikker igjen i landet han flyktet fra, og for å holde kontakten med andre som hjalp til med transport og andre løsninger gjennom grensene. Familien ble gjennom mobiltelefonen oppdatert med

hvor på veien han var, hva som hadde skjedd ham, og tatt kontakt med hvis han hadde behov for penger. Dette eksemplifiserer hva bindingen av sosiale relasjoner i tid-rom gjennom mobiltelefonen muliggjør. At Maazin kom seg videre til flukten, og etter hvert helt til Norge.

Den eneste og nødvendige kommunikasjonsformen under flukten var videosamtale over Whatsapp, da et av Maazinz familiemedlemmer har nedsatt hørselsevne. Slik kunne han kommunisere med morsmålets tegnspråk, sammen med hele familien. Kommunikasjon med familie var derimot bare mulig når de fikk koblet seg på WiFi, da telefonsignalet sjeldent gikk gjennom. Ellers måtte telefonen, spesielt lokasjonsinnstillinger, slås helt av og legges bort for ikke å bli avslørt av politiet og kystvakter ved havet. Dette er en vanlig metode for dem som ulovlig krysser grenser og hav for å komme seg dit man skal uten papirer (Eide, et. al., 2017, s. 39). Maazin koblet seg på Wifi-en til restauranter og andre offentlige steder i de periodene de var på land hvis økonomien strakk til.

Problemer med mobiltelefonen, ikke minst med mobilbatteriet, er utfordringer som har rammet svært mange under en flyktnings reise (Eide, et. al., 2017, s. 48). Det å kunne oppdatere familiemedlemmer, planlegge avtaletidspunkt med slektninger eller andre man skal møte på veien, og å organisere seg på et nytt sted gjennom mobiltelefonen er for flere helt avgjørende for å komme seg dit man skal. Strøm på mobiltelefonen er nødvendig for at dette skal være mulig.

Husaam, en annen forskningsdeltaker som har flyktet fra samme opprinnelsesland som Maazin, krysset elleve grenser før han ankom Norge. Han hadde som Maazin mobiltelefonen sin i hånden under reisen, men fikk ikke brukt den til å kommunisere med andre menneskesmuglere og få hjelp på tilsvarende måte da batteriet var skadet og med lite strøm. Husaam forteller lidenskapelig om en samtale mellom han og en menneskesmugler på veien. ”Jeg var midt i ingensteds (*ler*). Hva som hjalp meg å komme hit var at jeg kunne snakke engelsk. De spurte meg, og... [jeg sa] vel, jeg kan snakke engelsk. [Smugleren sa:], Gå, gå, gå...”. Shaamil derimot, hadde minimalt med engelskkunnskaper men nok å kunne kommunisere og få hjelp til å komme seg videre. Ikke bare mobiltelefonen, men kjennskap til andre språk enn noens opprinnelige morsmål har også vært avgjørende for å bli forstått i prat med politiet og andre tjenestepersoner. Mobiltelefonen gir også tilgang til oversettelsesprogrammer som er nyttige på reisen.

Shaamil, som opplevde store hendelser til det eksakt samme tidspunktet under flukten, var uten kontantkort i perioden han reiste fra siste mellomland og til Norge og fikk dermed ikke tatt kontakt med familien sin for å gjennom mobiltelefonen ta dem med på den siste, avgjørende etappen for å nå destinasjonsmålet. Idet han kom til Norge ble mobiltelefonen tatt av politiet, og etter sju dager ble han sendt til et asylmottak på Trysil. Han fikk etter hvert tilgang på mobiltelefon og kunne endelig ta kontakt med familien sin. Lite visste han om at han gikk inn i en periode hvor *han* endelig hadde mulighet til å kontakte familien og oppdatere om fremkomsten, uten å høre noe fra dem. Familien var i denne perioden under IS-kontroll og internettforbindelsen var kuttet. Under en periode som nærmet seg fire måneder etter ankomsten, hørte han ingenting fra familien sin. Av dette kan vi forstå at selv om mobiltelefonen er et relasjonelt bindeledd, kan den slik også være kilde til uro og engstelse. Og uro og engstelse kan i disse tilfellene forstås å komme av strukturelle rammeverk, som IS, som satte begrensninger på og utfordret han og familiens kontakt med hverandre. Dette gjenspeiler seg i hvordan strukturer kan sette begrensninger på aktører sine handlinger (Giddens, 1979, s. 69-70). Men det var ikke kun IS som begrenset kontakten. Strukturelle forhold her i Norge begrenset også muligheten for Shaamil å gi livstegn til familien sin, da politiet tok fra ham mobiltelefonen i starten av oppholdet. At IS stengte ned internettforbindelsen og at Shaamil ble fratatt mobiltelefonen sin minsket Shaamils *agency*, kapasiteten til å kunne kontakte familien sin. Etter en stund fikk han tilgang på mobiltelefon, men oppdaget at familien ikke kunne kontaktes.

4.2 Lever familien min?

En sen ettermiddag sitter Shaamil overfor meg på den andre siden av bordet i feltstedets ene undervisningsrom, og spør meg "hvor var vi?", samtidig som han tar en slurk fra kaffekoppen sin. Han ser sliten, men opprømt ut etter en lang arbeidsdag. Det samlet seg en del kvinner med barn i feltstedets resepsjon hvor vi først satt og pratet. Derfor kommer han med forslaget å flytte oss til et tomt undervisningsrom for å fortsette samtalen. Han fortalte i en senere samtale at han ikke ønsket å prate om hendelser fra fortiden på et offentlig sted, men heller i en mer privat omstendighet. Noen sekunder etter vi setter oss ned i det tomme, store undervisningsrommet ser

Shaamil opp på meg med et vemodig blikk, og fortsetter praten om hvordan han opplevde den første tiden i Norge uten å få kontakt med familien sin.

Nei... Jeg hadde ikke kontakt med dem. De hadde ikke nett, og de kunne ikke kommunisere. De var i fire måneder under IS kontroll. Jeg visste ikke hva som hadde skjedd med dem, om de fortsatt lever eller om de var drept. Det var helt stressende... En vanskelig periode for meg. [...] Jeg følte meg helt, helt ensom. Fikk ikke til å reise meg opp. Jeg var ødelagt inni meg (Shaamil).

Med IS-kontroll og norsk politi som fratok mobiltelefonen hans kommer umuligheten av kommunikasjon til syne på grunn av kontekstuelle, strukturelle systemer. Shaamil var avhengig av å kunne entre nettverkssamfunnet sitt gjennom mobiltelefonen for å gi livstegn til familie. Som vi ser, og skal se videre medførte dette dyp trussel mot selvfølelsen. Mens han bodde på asylmottak var han hver dag i tvil om familien var i live eller ikke. Han kunne imidlertid ha kontakt med søstera si som befant seg utenfor området mens landet var under kontroll.

For meg var det to sider med å ha mobiltelefonen [under denne perioden], både positiv og negativ. Den positive siden var at jeg kunne kommunisere med venner og søstera mi, og oppdatere meg i nyheter og ting. Samtidig var det litt trist, jeg husker det... Jeg hørte på veldig triste sanger. Jeg følte meg ødelagt, at jeg betyr ingenting i livet, jeg gjør ingenting... og at jeg var ubrukelig, og... herregud. [...] Helt, helt trist. Det påvirket mye, så dypt... [å høre på musikken], det er akkurat som når du røyker eller er avhengig av alkohol.

Mobiltelefonen ble som en håndfast aktivitet i hverdagen til Shaamil. Han lå våken hver natt og så på fotballkamper gjennom den lille telefonskjermen, og brukte dagene på å lytte til trist musikk uten å kunne stoppe. Dette beskriver han som en rusavhengighet. Ut fra ordene som ble sagt, og hvor følelsesmessig emosjonelt det følte i hele rommet da han stirret ut i luften og tok en lengre pause, var det tydelig at å tenke tilbake på denne perioden var vanskelig. "Herregud" sier han og rister på

hodet, som om at han hadde glemt hvor vond denne perioden faktisk var idet han tenker tilbake på det han har gjennomgått, seks-sju år i etterkant. Shaamil beskriver at han kjenner seg igjen i teksten i den triste musikken. Som om at det var han som skrev den selv, og at teksten satte ord på følelsene hans. Å høre på musikk alene ville ikke vært mulig uten mobiltelefon, og å ta på seg headsettet var en måte å stenge ut omverdenen for Shaamil.

Smets (2018) viser hvordan syriske flyktninger i Tyrkia bruker medier, og fant at å lytte til musikk for flere ble en måte å tilknytte seg og memorere fortiden på (2018, s. 120-121). Samtidig skriver Baily og Collyer (2006) at musikk er sterkt tilknyttet identitet og minner (2006, s. 173). For Shaamil ble det å lytte til den triste musikken en måte å bevare det han hadde forlatt tett til seg. Et forsøk på å beholde hans integritet ved ta et skritt ut av seg selv og den virkeligheten han befant seg i der og da. Som at musikken var en type kommunikasjon mellom ham og teksten, en kommunikasjon mellom ham selv og omverdenen, og med familien, selv om kommunikasjon direkte med dem ikke var mulig. Å lytte til musikken ble et forsøk på å komme nær fraværet med familien (Billie et al., 2010). Musikk gjennom mobiltelefonen erstattet imidlertid de båndene han savnet med familien sin, trolig gjennom å finne en slags ro i musikken under en ensom og langsom ventetid etter å høre fra dem. Sett i lys av utdraget presentert øverst i kapittelet kan det å alltid finne tidspunktet ”11” på mobiltelefonen også ha gitt Shaamil en slags *orden i kaoset* under flukt. Her kan mobiltelefonen ha virket som en støtte for å finne noe fast, som skilte seg ut fra de mindre faste, uforutsette hendelsene under flukt.

4.3 Innenfor asylmottakets vegger

Overgangen fra å flykte fra opprinnelseslandet sitt som en gang var et trygt, stabilt og vakkert land å bo i, til å ankomme et helt ukjent land alene, forteller også Shaamil om. I denne delen gis innblikk i en hverdag innenfor asylmottakets vegger med mobiltelefonen i hånden, og hvordan Shaamil opplevde et drastisk skifte i status, sett i lys av geografisk og et klassepreget skille. Dette knyttes til hvordan det å flykte fra trygge og stabile rammer med familien sin til å bosette seg på asylmottak i Norge kan forstås som en *forstyrrelse* av habitus.

Flere har fortalt om hvordan de levde før krigen brøt ut og flukten startet. Som hva de jobbet med, hvordan de bodde, og hvilken livssituasjon de var i. Shaamil har vokst opp i en familie hvor hans far er en av tjue prinser i landsbyen han kommer fra, og har vokst opp i en romslig villa med sine tosifrede antall søsken. Han har alltid vært en sosial person og vant til å være rundt familien sin, og definerer seg selv som sentral i søskenflokket. Han har mange yngre søsken og har vært en storebror de yngste har sett mye opp til. Dette tok en drastisk endring da han plutselig sto helt alene på et ukjent asylmottak i et ukjent land med fremmede mennesker, der verken han eller familien kunne gi livstegn til hverandre over mobiltelefonen.

Et viktig aspekt av habitus er hvordan den ikke nødvendigvis er fast, men i endring (Bourdieu & Wacquant, 1992, s. 133). Derfor er det naturlig at ens habitus, som gjerne har blitt formet av sosiale normer og levemåter der man har vokst opp, videre formes og endres av nye omgivelser i et nytt land og samfunn. Her kan ens habitus preges av et *brudd* i migranters måte å oppfatte og tolke den (nye) sosiale verden rundt seg. Kanskje spesielt kan brudd oppstå når man flykter fra familien sin og sitt opprinnelsesland og man blir satt i et mottak, omgitt av et nytt miljø innunder nye strukturelle rammer. "...flyktninge, invandrere, arbeidsløse og alvorlig syge er oplagte eksempler på mennesker, hvis habitus kan være ude at trit med den sociale virkelighed, de lever i" (Wilken, 2006, s. 45). Flyktninger og migranters habitus bygges i utgangspunktet i samfunnene og de omgivelsene de har vokst opp i som ung. Som følge av tvungen migrasjon eller andre årsaker til migrasjon dannes, endres og formes praksiser i en annen kontekst i nye omgivelser, som denne *forhåndsproduserte* habitusen, som vi kan kalle det, kanskje var mindre tilpasset. For å sette det i et eksempel kom omgivelsene på mottak som et sjokk for Shaamil:

Jeg startet fra null. Jeg tok med fatet mitt og sto i kø og ventet på mat. Det var ikke akseptabelt for meg. [...] Jeg husker... tre dager spiste jeg ingenting, jeg var bare i sengen. Jeg trodde jeg skulle dø. Å dele rom med flere, det var kaos, ukjente folk, og jeg hadde ikke på meg gode klær. Hvis du ser for deg asylmottaket, [tenker man], dette er ikke i Norge. De bygger sånn... for eksempel dette rommet [et undervisningsrom], med ti senger, og de deler sengene. Det er papp imellom, eller pledd, og folk røyker, folk drikker, og jeg røyker ikke og drikker ikke og det luktet så heslig. Jeg har aldri opplevd dette

før. [...] Men jeg måtte akseptere det. Jeg måtte oppleve det. Tvinge meg til å gjøre det.

Han forteller om en uforutsigbar hverdag i mottak. Alt fra å se en familie fra samme land bli kastet ut av politiet midt på natten med avslagsbevis fra UDI rett fremfor seg uten å selv ha fått svar på asyl, til å gå rundt og føle seg respektløst behandlet. Asylmottakstiden var en vond, meningsløs og ensom periode. Det var lite som ga mening i livet hans, ikke bare måten han levde på og hvordan han utålmodig ventet på svar, men at han som person følte seg meningsløs og ”ubrukelig”, slik han sa selv. Hans habitus ble formet i opprinnelseslandet rundt en velstående og nær familie, og idet han kom til Norge og ikke ble behandlet slik han var vant til, skjedde det en *forstyrrelse* i de kulturelt tillærte vanene hans og måten å bli behandlet på av de rundt seg.

Tross Shaamils opplevelser fra oppholdet på asylmottak, er det viktig å få frem at de som har bodd på asylmottak og gått gjennom en asylsøkerprosess har ulike opplevelser med det. Husaam, som man blir bedre kjent med i neste kapitler, har en helt annen opplevelse fra asylmottak enn det vi hører fra Shaamil. Husaam åpner seg opp om ensomhet og depresjon, og deler sine tanker om dette i forhold til migranter som kommer til Norge.

Innvandrere er vant til å komme i kontakt med andre mennesker. Her er det isolert. Og jeg føler jeg får hjerteinfarkt. [...]. Jeg tror vi foretrekker å bo på mottak når vi først kommer hit. Da jeg kom hit bodde jeg på mottak med mange, mange mennesker, men her bor jeg alene. Det er veldig farlig for meg (Husaam)

Slik Shaamil beskriver hverdagen på asylmottak møtes ukjente og bor tett på hverandre, nærmest som at de sover og lever oppå hverandre med pledd eller pappbiter som skal ligne vegger som skiller rommene de bor i. Folk oppholder seg i gangene og på rommene dag ut og dag inn, og det kan være vanskelig å få noen form for privatliv. Et altfor lite bygg som huser alt for mange mennesker. For Husaam var dette en hverdag som ga ham noe. Det ga livet og hverdagen hans mer mening enn

hva det gjorde idet han fikk innvilget asyl og ble sendt ut til det virkelige livet. På asylmottaket var det andre folk. Det var liv i gangene, en gjeng andre mennesker som var rundt ham og i samme situasjon som ham. Asylmottaket strukturerte et bofellesskap som muliggjorde at Husaam hadde mennesker rundt seg, i motsetning til isolering, depresjon og ensomhet som preger hverdagen hans nå, i en alenebolig hvor et asylmottakssystem ikke rammer inn hverdagen på samme måte.

Forskjellen i ulike opplevelser på asylmottak kan forstås i lys av både relasjonen til mobiltelefonen, og tilgang på kommunikasjon med familie. Shaamil var mer fokusert på mobiltelefonen sin da han ikke hørte noe fra dem, og i tillegg til bråket fra andre som bodde på asylmottaket med ham som kan ha bidratt til større frustrasjon over hans uforutsigbare situasjon.

Det som gjorde hverdagen på asylmottak overkommelig for Shaamil, var at han kunne bruke tid på mobiltelefonen. Til tross for at han ikke fikk kontakt med familien ble mobiltelefonen brukt som en rutinemessig distraksjon fra hverdagen. Neste del av kapittelet ser nærmere på hvordan bruken av mobiltelefonen og en digital kontakt med familie har vært avgjørende for å få ventetiden til å gå, og hva det kan bety å bli fratatt eller miste mobiltelefonen i en slik situasjon.

4.4 Mobiltelefonen som venteteknikk

Gjennom migranternes *techniques of waiting* ser Andersson (2014) på noe som får stillestående tid til å passere raskere ved grensekontroller sør i Europa. Mens migrantene ventet på å få krysset grensene til veien videre brukte noen tid på å protestere mot fengslingsvilkår, noen samlet seg på parkeringsplasser i håp om å få tak i penger, mens andre holdt seg inne i leirene som var stelt i stand for dem for å få tiden til å gå (2014, s. 804). For flere forskningsdeltakere, spesielt Shaamil, ble aktiviteten på mobiltelefonen hans en teknikk for å håndtere ventetilstanden han befant seg i. Som Shaamil forteller, ”Det var det eneste jeg gjorde, eller eneste aktivitet jeg hadde. [...] Jeg lastet ned mange apper som jeg aldri har vært interessert i, men bare for å bruke, eller fylle opp tiden min. Det var en god del”. Andre sosiale plattformer ble forsøkt å få underholdning fra mens han ventet på å få tilbake den digitale kontakten med familien sin igjen.

Ali deler også om tiden på asylmottak. Imidlertid mest om mobiltilgang, og hvordan opplevelsen av å ikke ha mobiltelefon tilgjengelig kan knyttes til opplevelsen av *nomophobia* (Drouin et al., 2015). Ali er den yngste av alle forskningsdeltakerne, har vært i Norge i snart tre år og flyktet hit som ungdom. Han oppholdte seg på asylmottak i åtte måneder før han fikk innvilget asyl, en tid han beskrev som svært vanskelig da det var første gang han hadde opplevd en slik hverdag. Men opplevelsen for Ali var noe annerledes da han ikke hadde mobiltelefonen sin i starten av oppholdet. Han mistet mobiltelefonen rett før han ankom Norge, var uten den de tre første månedene og kunne ikke bruke Whatsapp for å kommunisere med familien sin. I starten av denne perioden spurte han først politiet om de kunne kontakte søstera hans som videre kontaktet faren hans for å gi livstegn. Etter engangstilfellet med hjelp fra politiet begynte han etter hvert å spørre andre som bodde med han på mottaket om å låne deres mobiltelefon for å kontakte familien. Ali sier, ”... De hadde ingen problem med det, men du vet, ingen liker det. Jeg opplevde det som veldig flaut [å spørre om å låne andres mobiltelefon]”. Tiden han ikke kunne kontakte familien på grunn av minimalt med mobiltilgang og skam over å låne andres mobiltelefon opplevdes som spesielt vanskelig. Han hadde mistet moren sin og det ble ekstra viktig for Ali å ha kontakt med sin far. Ali gikk inn i en ventetilstand som besto av mye overtenking og store humørskiftninger.

Jeg overtenkte alt. Jeg bare tenkte [hvis jeg ikke snart får svar], hva skal jeg gjøre. Jeg tenkte og tenkte og ringte til UDI og sa ’Hei kan jeg få vite hva som skjer med meg’, og de svarte ’Du må bare vente’. Men jeg ble mest lei meg over at jeg ikke kunne gjøre noen ting. Jeg bare satt på rommet. Det var kompliserte følelser, også hadde jeg humørsvingninger. Når jeg ble glad, ville jeg plutselig bare sitte alene (Ali).

Siden Ali ikke hadde tilgang på mobiltelefon i en periode som strakk seg over tre måneder føltes ventetiden ekstra lang. Etter de tre månedene fikk Ali tilsendt en egen mobiltelefon fra sin søster. Jeg spør hvor mye den ble brukt når han endelig fikk tilgang på mobiltelefon. ”... Mye. Tjuefire timer (*ler*)”. Han legger til, ”Jeg bruker

mobilen min hele tiden, jeg [forlater ikke] mobiltelefonen min. Det er veldig vanskelig. [...]. Den er livet mitt. Jeg må ha den i hånden min hele tiden” (Ali).

Hverdagen til både Shaamil og Ali under mottaksoppholdet besto stort sett i å vente. Å vente på å komme seg et steg videre på veien. Videre inn i Norge, og ikke bare på et stopp i en bygd de ikke kjente til, som for begge ble et mye lengre stopp enn forventet. En av Hages’ (2009) tanker om det å vente går ut på opplevelsen av at man i en gitt omstendighet eller situasjon føler seg fanget, at man ikke kommer seg videre eller noen steder generelt. At man er *stuck* på et visst sted, eller *stuck* i en viss tid, og at denne venting har å gjøre med kapasiteten til å kunne holde ut mens man venter på at ventetiden går over fordi man en dag skal ut, eller ønsker seg ut av den gitte omstendigheten (2009, s. 55). Som en form for overlevelsesmekanisme – man må bare holde ut ventetiden.

Ventetilstanden som preget hverdagen til Shaamil og Ali kan forstås som det å føle seg fanget i en tilværelse man ønsker å komme seg ut av så fort som mulig. Som en *stuckedness* innunder tid og sted, eller behovet for i det minste å komme seg et skritt videre i ventetilstanden, slik Hage kaller en eksistensiell mobilitet – opplevelsen av at man vet man *skal en plass* (2009, s. 55). Måten de opplevde at ventingen var utenfor deres kontroll, og heller opp til hvor lang tid det tok for UDI å behandle asylsøknaden deres, er en av mange måter det å *vente* viser seg og er til stede i samfunnet – som eksempelvis *the politics of waiting* (Bandak & Janeja, 2020, s. 3; Hage, 2009). Samfunnet legger til rette for at utsatte flyktninger får et midlertidig tak over hodet idet asylsøknadsprosessen er under behandling. Men venteprosessen består av usikre og uforutsigbare elementer som hvor lang tid det tar, om de må flyttes videre til et annet asylmottak, eller om politiet kommer på døren for å hente ut akkurat dem for å sendes tilbake til deres opprinnelsesland. Hva som kan skje har de ingen kontroll over.

Ventetidens politikk er et resultat av strukturelle forhold som eksisterer i samfunnet, som i dette tilfellet UDIs asylsøknadsprosess. Samtidig påpeker Giddens at, ”...Structure thus is not to be conceptualised as a barrier to action, but as essentially involved in its production[...]” (1979, s. 70). For Giddens har alle aktører en agens og *agency* under strukturer (1979, s. 5). Ventingen var altså et valg som Shaamil og Ali valgte å ta. Siden de aksepterte å holde ut på asylmottaket gjennom å vente, bidro de samtidig til å reprodusere UDIs asylsøknadsprosess. På denne måten

kommer også deres *agency* til syne innunder ventetidens politikk. Valget med å vente kan assosieres med at når de først har flyktet for å leve et bedre liv både for seg selv og familien, tar det å stå i det og komme seg gjennom det overhånd. Uansett hvor fysisk og mentalt vondt det kan oppleves å holde ut i omstendighetene. Som Shaamil sa selv – han måtte tvinge seg gjennom det.

Ut fra hvordan Shaamil og Ali har pratet om ventetiden, var det ikke nødvendigvis kun det å vente på å komme seg ut av asylmottaket og få bekreftet asyl som var det største uromomentet. Det å vente på å kunne ha den digitale kontakten med familien sin igjen tok opp mye av tid. Enten det var å vente på at familien kunne ta kontakt, eller å vente på å selv ha tilgang på mobiltelefon og kunne ta kontakt. Å ha mobiltelefonen tilgjengelig, eller å låne andres i en tid man ikke selv har tilgang på mobiltelefon viser seg her som helt avgjørende for å håndtere ventetiden.

4.5 Hvis jeg forteller dem, kommer de til å bli syke

Med å flykte fra familien sin til å bosette seg et nytt sted under asylmottaksrammer, kommer nye måter å bruke mobiltelefonen og å opprettholde relasjoner på. Denne delen ser nærmere på hvordan Shaamil og Ali entrer nettverkssamfunnet med familie med en praktisk bevissthet (Giddens, 1979, s. 5). Valg som tas i hva som deles i kommunikasjonen kommer naturlig for dem med tanke på familiens beste der de lever sine liv. Deres transformative kapasitet kommer også til syne (Giddens, 1986, s. 15) – gjennom at et fysisk fravær og en digital kontakt muliggjør at de kan påvirke hvordan kommunikasjonen utspiller seg.

Shaamil delte mer enn de andre om flukten til Norge og hvordan han opplevde hverdagen på asylmottak. Han beskrev det som en tid hvor kroppen hans var utslitt og hver eneste dag var en kamp. Han trodde han skulle dø, og klarte ikke å reise seg opp for å gjøre noe med det annet enn å bruke tid på mobiltelefonen og vente på å høre fra familien sin igjen. Jeg spør Shaamil om han noen gang har delt opplevelsene sine fra flukten og den første tiden i Norge med familien sin etter han fikk kontakt med dem igjen. I nåværende tid har det gått sju år siden han har sett familien sin da han venter på å få norsk statsborgerskap for å kunne reise på besøk til dem. Det andre alternativet er å spare opp penger for å arrangere et møte i et annet land. Shaamil forteller at han gjennom kommunikasjon med familien aldri har fortalt dem om det han gikk gjennom

under flukten og om hverdagen på asylmottaket. Han ser ut i rommet med et engstelig blikk, som om at han føler seg litt uvel, og sier ”Hvis jeg forteller dem, kommer de til å bli syke. At deres barn lever slik, på denne måten”.

Sju år er gått der hans egen familie har vært uvitende om en så smertefull og usikker tid for Shaamil. Jeg spør hvorfor dette ikke har vært kommuniserbart for ham i samtaler med dem. Han sier at det å fortelle dem over mobiltelefonen ikke var ønskelig. Han ønsket ikke å bekymre dem, og venter den dag i dag på å fortelle dem i en fysisk setting. Det fysiske fraværet i nettverkssamfunnet gjør at digital kommunikasjon ikke skaper det rommet Shaamil trengte for å fortelle sine nærmeste om det han har vært gjennom. Jeg spør også Ali om han noen gang har fortalt familien sin om hvordan han hadde det, og har det.

Når jeg har snakket med *baba*²¹ har jeg ikke fortalt han alt som skjedde med meg, fordi det gjør vondt for han. Jeg prater ikke med familien om disse tingene. De sier alt bra, og jeg sier ja. Jeg ville bare høre de snakke om andre ting. Jeg fortalte de [far og søster] om asylmottaket, og at jeg endelig følte meg trygg og ingen stress. Men da jeg dro ut fra mottak følte jeg meg plutselig alene. Jeg holdt meg bare på rommet, gikk ikke ut og snakket ikke med noen. Etter hvert pratet jeg med en psykolog og det hjalp mye, og nå studerer jeg og jobber, men det fortsetter. Jeg vet ikke hva som har skjedd med meg (Ali).

Får familien til Ali egentlig så stor tilgang på hvordan Ali hadde det på mottak og i tiden deretter, som de tror at de får? Blir hvordan han faktisk har det så tilgjengelig for familien, til tross for at Whatsapp kan gi tilgang til så mye mer av dem sett ut fra hva plattformen gir dem av kommunikasjonsmuligheter? Det han faktisk opplevde falt utenfor kommunikasjonsrommet med familien, men det at han *endelig følte seg trygg og ingen stress* var det rom for å dele.

Å ikke fortelle om traumatiserte historier og fluktopplevelser med noen som man kan ha delt en hel oppvekst sammen med, kan forstås på mange måter. For det første kan Ali tenke at familien ikke kan hjelpe med de vonde tankene på grunn av

²¹ *Baba*, arabisk uttrykk for far

den fysiske avstanden mellom dem. En annen forståelse kan være å skåne familien fra opplevelsene, da han selv påpekte at å dele dette ville gjort dem vondt. En faktor som er sentral å trekke opp, til tross for at Shaamil og Ali selv velger å ikke dele opplevelsene, er forstyrrelser under digitale samtaler på grunn av dårlig internettilkobling. Dette forteller flere, spesielt når det kommer til videosamtale. Bilder og stemmer hakker, man får ikke sett ansiktene til familien sin klart og tydelig, som kan påvirke flyten i samtalen. Den type kjærlighet, sympati og støtte man vanligvis trenger, spesielt i vonde tider, strekker gjerne ikke til når partene i samtalen er langt unna hverandre og den eneste kommunikasjonen som er mulig er videosamtale med dårlig internettforbindelse. Internettforbindelsen i opprinnelseslandet og lange avstander kan sette begrensninger på deres handlingsrom i samtale med familie, selv om det tas valg å begrense seg for denne delingen selv.

Opplevelsen med å bo på asylmottak var uforventet. Som Shaamil sa selv, kunne han ikke tro at man i Norge kunne bo under slike omstendigheter. De befant seg innunder ytre strukturer som var helt nye for dem. De ble *satt i et system* som innebar nye måter å se og tolke det de gikk gjennom på. Familien befant seg ikke i disse omstendighetene selv, og deres habitus ble ikke påvirket av mottakssystemet på den måten Shaamil og Alis' ble. Å vente på noe fikk en helt ny betydning for dem: det var ikke som å vente på sin tur i kassen, å vente på tilbakemelding på en skoleprøve, eller å vente på sommerferie. De ventet på å få kunne leve igjen. Å kunne føle på noe annet enn usikkerhet og savn.

Å ikke dele disse opplevelsene kan ytterligere forstås på den måten at siden familien ikke kan assosiere seg til opplevelsene, vil ikke familien fullt ut forstå det. Å ikke gjøre familien sin bekymret, som både Shaamil og Ali påpeker. Det hadde gjort familien syk, ifølge Shaamil. Å dele opplevelsene kan gjøre det sårbare, som å være langt unna dem, mer sårbart. Å fortelle og vise at de egentlig trengte familien sin der og da, men at det istedenfor ble slik at de ikke har klart å si noe om det. Hvordan familien lever og har det i opprinnelseslandet spiller dermed også en rolle i hvorfor det faller utenfor handlingsrommet: ønsket om ikke å sette sin egen familie i en situasjon hvor de også belastet med dette, i tillegg til å håndtere vanskeligstilte forhold der de er. Shaamil og Ali er endelig trygge, men det er kanskje ikke familiene deres. Dette er forhold som Shaamil og Ali selv har opplevd, og som de vet er vanskelig å leve i for familiene deres. Man kan også tenke at de ikke vil at familien

skal føle et ansvar for å ha utsatt de for noe vondt ved å la dem, eller oppfordre dem, til å flykte. På grunn av økonomiske faktorer kan det hende at det kun var dem i familien som fikk mulighet til å flykte.

Shaamil og Ali entrer Whatsapp med en praktisk bevissthet om hva kommunikasjonen skal utelate. I kommunikasjon med familie velges det heller å fokusere på noe positivt – at de kom seg til Norge, at de *overlevde*, og *fortsatt lever*, fordi det er det rom for i nettverkssamfunnene.

4.6 Konklusjon

De fire viktigste bruksområdene på mobiltelefonen under flukt og på asylmottak viser seg å være kommunikasjon med familie, å navigere seg under flukt, for underholdning og som en strategi for å vente. Dette er hva de velger å bruke mobiltelefonen til, og gir dem av muligheter. Det har hjulpet dem på veien til Norge, der mobiltelefonen også har drevet dem fremover og gjort dem i stand til å holde ut ventetiden. Samtidig belyser det hva mobiltelefonen gir mindre muligheter for, preget av strukturene i nettverkssamfunnet. De er klare over at familiene lever innunder forhold som ikke er like stabile, trygge og mulighetsgivende som deres, og de tar med seg denne praktiske bevisstheten også i nettverkssamfunnet med familie. Utfordringene de opplever kan se ut til at begrenses i nettverkssamfunnene for å vise respekt og takknemlighet for den muligheten de har fått med å flykte fra tilværelsene de en gang delte med dem og strukturene i opprinnelseslandet som de har forlatt – en mulighet som deres familier ikke har fått selv.

Med hvordan de velger å gi inntrykk av seg selv og hvordan de har det for familien tar mobilbruken og kommunikasjonen gjennom den en ny form når en binding av tid-rom oppstår (Giddens, 1986) og man møtes i et nettverkssamfunn. Med opplevelsene fra flukten og hverdagen på asylmottak, og hvordan kommunikasjon med familie viser seg i etterkant av opplevelsene kan forstås som at deres habitus har fått nye referansepunkt.

At opplevelser ikke blir kommuniserbart kan forstås på den måten at ytre strukturer, i dette tilfellet hvordan de ble behandlet og opplevde hverdagen på asylmottaket samtidig som de har vært klar over vanskeligstilte forhold i opprinnelseslandet, internaliseres i Shaamil og Alis' måte å kommunisere med

familien på. De ytre strukturene tar en indre form (Bourdieu, 1973, s. 53) og blir en del av hvordan de entrer nettverkssamfunnet.

Familien har ikke blitt påvirket av mottakssystemet og traumatiserte opplevelser fra flukten, og de har ikke disse felles opplevelsene med Shaamil og Ali. Verken med å flykte eller å være nykommer på et nytt sted. Det kan dermed være forståelig at opplevelsene ikke har overføringsverdi for familien, hvor strukturene også spiller inn på dette. Det oppstår kontekst-kollapser (Almenara-Niebla & Ascanio-Sánchez, 2019, s. 5), men historier viser strukturelle kontekst-kollapser som får innvirkning på fellesskapet mellom dem og familiene. Strukturene i nettverkssamfunnet gjør at fellesskapet, et kjennetegnende trekk i digitale diasporaer (Ponzanesi, 2020, s. 983) svekkes da kommunikasjonen ikke åpner opp for at familien kan sette seg inn i opplevelsene og dem imellom dele følelser, tanker og erfaringer, fordi de velger at familien ikke skal få tilgang på den sårbare siden av hverdagen deres.

Deres *agency* kan forstås å komme til syne da det fysiske fraværet mellom dem selv og familien tilrettelegger for at de får større kapasitet til å kunne velge hvordan de vil handle i nettverkssamfunnene med familie (Giddens, 1986). Familien har ikke lenger fysisk tilgang til hva de har opplevd og opplever. Strukturer begrenser ikke direkte Shaamil og Alis' handlingsrom, men de setter selv begrensningene i lys av strukturene som spiller inn på valgene de tar. Med deres habitus som får nye referansepunkt og opplevelser ikke får overføringsverdi tar dem makt over omstendighetene de befinner seg i gjennom å påvirke hva som skal deles og ikke. Videre former de nettverkssamfunnene og hvordan de utspiller seg – som går i hånd med mulighetene aktører har til å endre og reprodusere strukturer (Giddens, 1979, s. 69-70).

Å få innvilget asyl og en mulighet til å delta i norsk samfunn betyr ikke nødvendigvis at utfordringer de kjente på under flukt og på asylmottak forsvinner. Til tross for at man har kommet seg et stykke videre på veien og inn i et nytt samfunn, deler dem fortsatt ikke samme sosiale virkelighet som deres familier. Det dukker opp nye utfordringer og nye måter å forholde seg til det fysiske livet, og nettverkssamfunnet med familie på. Strukturer i nettverkssamfunnene og hva som oppleves som et handlingsrom og hva som ikke gjør det av forskningsdeltakernes

hverdag her i Norge består og utvikler seg, og det noen en gang har flyktet fra i deres fysiske liv, etterlater spor også i et digitalt rom.

5. Politiske ytringer og digital overvåkning

Jeg snakker fritt, men blir litt lei om de ikke kan sammen med meg snakke fritt. Kan ikke snakke hva de tenker på (*sukker...*). Så på denne måten blir jeg litt lei, men vi kan ikke gjøre noe (Rifaah)

Sensurering og overvåkning på internett har en lang historie i flere av forskningsdeltakernes opprinnelsesland. Sensureringskontroll og propaganda ble en sentral regulering av flere lands myndigheter under folkeoppgjøret ”den arabiske våren”. Myndigheter forsøkte blant annet å avpolitiserer borgere for å hindre dem i å spre motstand og frykt mot regimet gjennom å slette eller endre innhold publisert på internett (Al-Saqaf, 2016, s. 40). Flere studier er gjort på autoritære politiske systemer, som hvilken innvirkning det å vokse opp under diktatur kan ha på individer. Neundorf og Pop-Eleches (2020) påpeker blant annet at ”In their efforts to ensure mass support and compliance, authoritarian regimes try to shape the political attitudes and behavior of individuals in line with official ideology” (2020, s. 1844).

Flere forskningsdeltakere har vokst opp med strenge rammer for ytringsfriheten sin, der en av livserfaringene fra fortiden har vært å kontinuerlig passe på hvordan de ytrer seg for å holde på friheten sin som menneske. På den andre siden er ytringsfriheten en verdi som står høyt i Norge. Staksrud et al. (2014) påpeker blant annet at ”Ytringsfriheten har tilsynelatende svært gode betingelser her i Norge. Vi har ingen journalister som blir forfulgt, fengslet og drept. Vi har ingen ett-partistat som har kontroll over mediene” (2014, s. 6).

I tillegg til at forskningsdeltakerne forholder seg til dem og familiens ulike sosiale virkeligheter i kommunikasjon med dem, der familien har begrenset med frihet ut fra hva de forteller, og at de selv har fått avstand fra det ved å flykte til Norge, fortsetter strukturelle forhold å sette begrensninger i en digital kommunikasjon med familie. Dette går ut på å begrense samtaler og diskusjoner om opprinnelseslandets politikk i kommunikasjon med familie som er værende der.²²

²² En viktig bemerkning er at en ’politisk begrensning’ av sivilborgeres stemmer ikke står oppført som en del av opprinnelseslandets sitt lovverk. Ifølge forskningsdeltakere innebærer

Ifølge Rifaah belyser dette at hvis en digital samtale med familie eller annen aktivitet på internett inneholder noe politisk i en negativ retning om landet de kommer fra, risikerer familien strafferettslige konsekvenser fra landets myndigheter. I dette kapittelet følger vi tre forskningsdeltakere, Rifaah, Siraj og Husaam, som forholder seg til dette i nettverkssamfunnet med familie. Alle tre har noe essensielt til felles. De kommer opprinnelig fra et land med stort overvåkningspotensial og sosial kontroll utført av myndighetene.²³ Ut fra hvordan de selv har tatt initiativ til å prate om dette har jeg fått inntrykk av at de er samfunnsengasjerte mennesker som er interessert i hvordan politikk drives. Enten i opprinnelseslandet, internasjonalt eller i Norge, og de har iboende ønsker om å få sine stemmer hørt. Tross hva de har til felles, vil hver og en bidra med noe forskjellig: ulike måter å håndtere den politiske begrensningen på.

Som en del av ”integreringsprosessen”, ved å starte eller bygge videre på utdanning i norsk skole, har flere fått innblikk i og forståelse av lokal og internasjonal samfunnskunnskap. Som det demokratiske Nord-Europa og på den andre siden autoritære, diktatoriske samfunnsregimer man kan finne i land forskningsdeltakere har vokst opp i og flyktet fra (Thorsen, 2021; Berg & Thorsen, 2021). Med ny samfunnsforståelse, normer og vaner, kommer også nye måter å forholde seg til denne type sosial kontroll og overvåkning de er vokst opp med som ung. Til tross for deres likhetstrekk i forhold til etnisk og kulturell bakgrunn vil jeg se på deres ulike livssituasjon her i Norge og deres ulike nettverkssamfunn for å utforske hvordan ens habitus og *agency* påvirkes og formes av nye måter å forholde seg til denne digitale overvåkingen i Norge. Med andre ord hvordan den politiske begrensningen kan virke reproduserende ut fra deres ulike handlinger, og hvordan ens *agency* kommer til syne på andre måter. Med myndighetenes digitale overvåkning vil også et annet eksempel på mediert overvåkning og straff inkluderes, som er en kontinuerlig ekskludering fra en sosial medieplattform.

lovverket frihet og ytringsrett til alle, men i praksis utspiller det seg, som empirien vil vise, annerledes. Den politiske begrensningen refereres til som et strukturelt forhold ut fra hvordan jeg har fått fortalt at det opptrer i praksis.

²³ Enda flere av forskningsdeltakerne kommer fra samme land, men de tok ikke opp denne politiske begrensningen i samtaler med meg. Kanskje er de mindre aktive på digitale plattformer som Rifaah, Siraj og Husaam er, eller at politikk og politiske debatter er av mindre interesse. Hovedfokuset er derfor historier fra de som har pratet om det selv.

5.1 *Man kan ikke stole på alle rundt seg*

En tidlig formiddag i mai dukker en smilende og avslappet person opp på pc-skjermen. De tomme treveggene rundt ham gir inntrykk av at han, Rifaah, er i sitt eget lille hjemmekontor med en lukket tredør rett bak seg. Det kom opp senere at han har familie med barn, så jeg kunne tenke meg at han ikke ønsket forstyrrelser i en tid hvor Covid-19-restriksjoner var strenge og alle stort sett arbeidet hjemmefra med barn i hus. Rifaah sier at den viktigste kommunikasjonen for han er med familien, men han har ikke mye tid til å kommunisere med dem. Det skjer imidlertid en dag i uken. Jeg spør Rifaah om bruken av videosamtale får han til å føle seg ”fysisk” sammen med familien. Det er ikke før jeg spør Rifaah om dette at vi kommer til en tematikk om hvordan han ikke kan prate om alt med sin familie.

Det er ikke hundre prosent trygt å være på internett sier Rifaah, fordi en samtale eller annen aktivitet kun kan foregå innenfor opprinnelseslandet sine myndigheters rammeverk. Kommunikasjon med familie er en ”enkel samtale om enkle ting” forteller han videre. Eksempelvis spørsmål som hvordan går det, hvordan er været, hva gjør du, hva har du gjort i dag?, en samtale som utelukker spørsmål som berører noe politisk. Ifølge Rifaah bør samtalen også utelukke spørsmål om hvordan Covid-19-situasjonen er, eller har vært i landet familien bor i da slike type spørsmål angår myndighetenes håndtering av pandemien. Personlige og lokale spørsmål som ”hva skjer” og ”hvem er i konflikt med hvem” bør også utelukkes. Med andre ord en samtale som ikke kan berøre folks indre meninger og tanker om myndighetenes håndtering av ulike politiske saker og sentrale debatter. Her ser man hvordan handlingsrommet snevres inn til å kun gjelde en ”enkel samtale” med familien da de lever innunder slike strukturelle forhold. Med tanke på kommunikasjon som berører noe politisk forteller Rifaah en historie om en bekjent som skrev dikt om sine personlige, politiske meninger om myndighetene. Han ble anmeldt til politiet av familiemedlemmer som tystet, som førte til ett års fengsel for diktskriveren. Rifaah avslutter historien med å si, ”Man kan ikke stole på alle rundt seg”.

Rifaah forklarer videre, samtidig som han ler mildt, at hele hans liv har vært preget av å aldri kunne kommunisere fritt med familie og venner. Ikke bare siden han ankom Norge, men også i den digitale mediebruken før han flyktet fra

opprinnelseslandet. Dette på grunn av et autoritært regime preget av diktatur.²⁴ Ytringsfriheten er en begrensning som alltid har vært der, og som Rifaah beskriver har han blitt mindre interessert i politikken som drives der etter han flyktet:

Jeg blir ikke mer interessert i politikk. Før jeg flyttet fra [opprinnelsesland] var jeg interessert i politikk. Hvordan påvirke og gjøre folk bevisst hva skjer, og hvordan bekjempe mot sine rettigheter. Men nå, det er kaos (*ler*). Ikke sant. Så her jeg bare fokuserer på... livet her, kan du si. Utdanning, jobb, familien. Men som en tanke i fremtiden, hvis situasjonen stabiliserer seg, skal jeg kanskje gjøre noe der for mitt folk (Rifaah).

Rifaah har på grunn av hvordan det alltid har vært slik, slått seg til ro med tanken på at den digitale begrensningen ikke kan gjøres noe med. Frykt for undertrykkelse, og å forholde seg til systemet er fortsatt en del av hans habitus og internaliseres i hvordan han kommuniserer med familien (Bourdieu, 2006). Det blir naturlig for ham å ta avstand fra det hele. Kanskje spesielt når han også fysisk har fått det på avstand. Han har vokst opp under rammene og kjenner til konsekvensene det medbringer som del av hans praktiske bevissthet, og etter å ha hørt om konsekvensene for andre bekjente i hans omkrets bruke sin politiske stemme. Han føyer seg bak de strukturelle rammene fordi risikoen for å ytre seg blir for stor for familien for at det er noe han ønsker å gjøre selv. Han ønsker dermed ikke å engasjere seg i politikken før situasjonen roer seg ned og endres.

Giddens påpeker at handlinger preges av en fortids kontinuitet, og strukturer har innvirkning på hvordan man handler (1979, s. 70). Det politiske systemet begrenser ikke direkte handlingene hans og hva han har muligheter til å gjøre. Men å passe på hvordan Rifaah ytrer seg er han vant til fra opprinnelseslandet. Rifaah velger selv å fortsette å begrense handlingsrommet i kommunikasjonen med familie fra Norge, og bidrar til å reprodusere systemet i opprinnelseslandet. En aksept rundt det

²⁴ Før han flyktet til Norge har han tidligere kommunisert med andre i 'koder' for å forsøke å prate fritt gjennom å kjøpe SIM-kort og bruke mobildekning fra andre land som Tyrkia. Navn på mobilregistreringen har da blitt oppført på andre som bodde der. Rifaah sluttet med dette etter hvert da det innebar risiko for fengsel både for han og den bekjente.

og holdningen om at ”vi kan ikke gjøre noe med det” fører til at det ikke skjer endringer i opprinnelseslandets mulige overvåkning av deres kommunikasjon.

Holdningen til Rifaah kan også gjenspeile seg i relasjonen til mobiltelefonen sin, da han forteller at han ønsker å ta avstand til den og ikke er noe særlig glad i å bruke tid på mobiltelefonen. Han sier at medstudenter i klassen hans har langt lengre skjermtid enn han selv pr. uke, samtidig som han ler og ser sjokkert ut gjennom pc-skjermen. Videre sier han, ”vi kjemper for det som er interessant. Vi ser hvis det er viktig for oss eller ikke, og hvis vi har behov for det eller ikke. For meg, jeg trenger ikke sosiale medier”. Når han og familien får besøk hjemme hos seg og de sitter sammen og prater i stuen slår han av internettet, samler alle mobiltelefonene og legger dem bort. Den skal ikke forstyrre studielesing, samtaler med familien han bor med, og den skal ikke forstyrre han mens han sover. Som om at den ikke skal bestemme og sette rammer for hverdagen hans, ut fra hans bevissthet rundt mobiltelefonens tilstedeværelse i livet. Rifaah sier også at hvis det skjer noe viktig med relasjoner her i Norge kan folk ringe ham. Men ringer familien ser han ikke poenget med å ha påslått lyd på mobiltelefonen fordi han ikke fysisk kan hjelpe til eller gjøre noe for dem uansett.

Ifølge Giddens har alle aktører en refleksiv, overvåkende karakter under handlinger og i settingen interaksjonen foregår i (1986, s. 3). ”In many contexts of social life there occur processes of selective ’information filtering’ whereby strategically placed actors seek reflexively to regulate the overall conditions of system reproduction either to keep things as they are or to change them” (1986, s. 28). Til tross for at sosiale medier muliggjør å opprettholde kontakt med familie på tvers av delt tid og rom tar det fysiske fraværet mellom han og familien overhånd gjennom tanken om hva han faktisk *kan* gjøre for dem mens han befinner seg i Norge. Det fysiske fraværet og valget med å ikke kommunisere fritt med familien sin gjør Rifaah bevisst over hva han kan gi og ikke i kommunikasjon med dem. Dette kan sees i sammenheng med Giddens’ tanker om aktører som ”refleksiv overvåker” (1986, s. 3). Rifaah er klar over hva strukturene i nettverkssamfunnet gjør med kommunikasjonen, og at han er klar over hva som kan skje med nettverkssamfunnet hvis han diskuterer politikk med familien sin. Begrensningen han selv setter, i tråd med opprinnelseslandets mulige overvåkning hvis han ikke begrenser sin politisk stemme

tar overhånd og minimerer kapasiteten til å kunne kommunisere fritt. Å kommunisere som de egentlig ønsker.

Det som derimot er unikt for denne konteksten, er muligheten for umiddelbar digital kontakt likevel. Den ”enkle” kommunikasjonen med familien er viktig for Rifaah for å kunne opprettholde kontakten med familien sin. Slik kan Rifaah gi livstegn, og slik kan familien gi livstegn. Det tas dermed et valg å ikke kommunisere fritt for å ikke skape endringer i det som faktisk er stabilt – at de vet de er et lydanrop via Whatsapp unna hverandre. Gjennom Rifaahs’ handlinger ønsker han å beholde nettverkssamfunnet slik det er (Giddens, 1986, s. 28).

Men, med muligheten til å ta kontakt kommer også muligheten til å la være å ta kontakt. Fraværet av mobiltelefonen, som egentlig bunner i hans ønsker, betyr også at fravær av mulig mobilovervåking. På denne måten kan man forstå Rifaahs’ *agency* komme til syne: han er klar over de strukturelle rammene i kommunikasjonen og det tas avstand til mobiltelefonen, og dermed avstand til nettverkssamfunnet med familie. Han ser at i nettverkssamfunnet får han ikke kapasiteten han ønsker for å kunne kommunisere med familien slik han vil, og det kan belyse ønske om å generelt holde avstand til mobiltelefonen sin i hverdagen.

En annen forskningsdeltaker som opplever tilsvarende internettsensur og overvåking over nett er Siraj, som flyktet til Norge for tre år siden med sin kone og barn. Kommunikasjon med sin mor i opprinnelseslandet foregår fire dager i uken, og er ifølge han den viktigste kommunikasjonen i hverdagen. Tross dette er ikke mobiltelefonen førsteprioriteten i hverdagen. Jobb og skole kommer først, og da legges den alltid bort, eller slås av. I fritiden derimot brukes den for å opprettholde kontakt med familie og venner, og ellers for underholdning. Fra observert oppførsel i feltet har jeg også selv svært sjeldent sett Siraj med mobiltelefonen i hånden, som for øvrig har vært i situasjoner hvor vi har jobbet som frivillige sammen. Men i en samtale mellom oss om når mobiltelefonen først brukes i fritiden, tar Siraj selv initiativ til å dele sine holdninger til begrensningen han også må, eller bør, forholde seg til i nettverkssamfunnet. Dette empiriske eksemplet belyser hva som kan skje når man forsøker å endre en struktur (Giddens, 1986, s. 28) – det politiske systemet i opprinnelseslandet.

5.2 Motstand på Facebook

Siraj nevner opp til flere ganger at han hater myndighetene i landet han kommer fra. Flere han har kjent før har blitt drept på grunn av motstand mot systemet gjennom å være aktiv og legge igjen kommentarer på Facebook-innlegg. Men Siraj har selv problemer med myndighetene. Noen uker før samtalen mellom oss fikk familien i opprinnelseslandet politiet på døren på søk etter Siraj da han hadde vært politisk aktiv i kommentarfelt på Facebook, med negative kommentarer om landets politikk. Jeg spør Siraj hvordan familien reagerte, og hvordan han opplevde dette.

Jeg er redd for familien. Hele tiden. Men jeg kan ikke gjøre ting for dem. Når dette ble et problem, [sa] faren min, emh... 'Siraj, vær så snill, vi har, de er... du skjønner hva de er'. Også han gråter... han gråter, og han sa vær så snill. 'Okei pappa, okei' [svarte Siraj]

Myndighetene ønsket å sende Siraj tilbake til opprinnelseslandet for å arresteres med sin familie. Hva myndighetene er i stand til å spore, i dette tilfellet familien til Siraj som de har hatt mistanke om deler tilsvarende holdninger og meninger om regimet har blitt mulig på grunn av kommentarer Siraj har lagt igjen, og regimets søk etter hans sosiale nettverk på Facebook. Siraj forteller videre at idet denne situasjonen oppsto fikk han hjelp av en venn til å slette Facebook-kontoen sin og alle kommentarer lagt igjen. Han opprettet en ny uidentifiserbar profil som ikke inkluderte informasjon og bilder av seg selv og familien, men heller blomster-bilder og annet motiv, slik at sporing av han og familien ikke skulle være mulig og skje igjen. Noe tyder samtidig på motstridende holdninger til det å ikke fortsette å gjøre motstand over Facebook. At Siraj sier "Jeg kan ikke gjøre ting for dem" kan tyde på at han synes det er synd at noe som *kanskje* kan skje familien hvis hans politiske stemme oppdages, skal gå utover retten han har til å kunne bruke stemmen sin her i Norge.

Med Siraj sin håndtering av det politiske systemet sammenlignet med Rifaah sin, ser man at deres *agency* utspiller seg på ulike måter. Som også gjør at den politiske begrensningen reproduseres på ulike måter. Med Rifaah og familiens aksept og Rifaahs' avstand fra mobiltelefonen får den politiske begrensningen en kontinuitet og han og familien lever med det å ikke kunne prate fritt med hverandre.

Kontinuiteten reproducerer systemet (Giddens, 1986, s. 25). Med Siraj er holdningen annerledes. Med Giddens' tanker om aktører som har kjennskap til den strukturelle verden rundt seg (1979, s. 5) og relasjonen mellom *agency* og makt påpeker han følgende:

Action depends upon the capability of the individual to 'make a difference' to a pre-existing state of affairs or course of events. An agent ceases to be such if he or she loses the capability to 'make a difference', that is, to exercise some sort of power (Giddens, 1986, s. 14).

Hatet mot myndighetenes politikk er så sterkt forankret i Sirajs' tankesett at han ikke klarte å holde igjen følelser i kommentarfelter på Facebook, som satte familien sin og ham i en risikabel situasjon. Siraj handler på Facebook med sin diskursive bevissthet, "...involving knowledge which actors are able to express on the level of discourse" (1979, s. 5). Sirajs' kjennskap til landets politikk og muligheten Facebook gir for å ytre seg i kommentarfelt muliggjør å dele holdninger over Facebook. Med sin diskursive bevissthet forsøker Siraj å endre politikken.

Med Sirajs' handlinger blir myndighetenes kontroll over politisk aktivitet utfordret på samme tid av Sirajs' kapasitet til å *kunne* handle og utøve makt mot systemet over Facebook, da det kun ved et enkelt klikk muliggjør å uttrykke seg. Her virker Facebook som et ressurs-medium for Siraj å kunne handle mot systemet (Giddens, 1986, s. 16). Statsregimets regulering av å begrense negativ, politisk aktivitet utfordres da de ikke kan ha fullstendig kontroll over hva som publiseres eller kommuniseres over internett før det eventuelt blir oppdaget. Andre kan oppfordres og påvirkes til å dele eller utvikle tilsvarende holdninger da informasjon kan spre seg raskt, noe Siraj kanskje har blitt påvirket av gjennom andres aktivitet. Da trådte myndigheter til med forsterket makt i form av trusler for strafferettslige konsekvenser, både for ham og familien. Først og fremst for familien som fysisk fikk myndigheter på døren, skapte frykt og familien måtte gi beskjed til Siraj om å slutte.

Siraj velger å bruke stemmen sin og delta politisk på internett selv under trussel fra familien sin, og til tross for familiens frykt. Habituskonseptet lar oss her se hvordan den kan utfordres av nye ytre rammer når man mobiliserer seg og man får en

slik strukturell begrensning på fysisk avstand. Sirajs' habitus kan forstås å ha blitt påvirket og formet av muligheten til å kunne bruke stemmen sin slik han ønsker i Norge i større grad enn hva gjelder Rifaah og måten han håndterer det politiske systemet på. Siraj har bodd i Norge i tre år, i et land hvor retten på ytringsfrihet utspiller seg annerledes enn i opprinnelseslandet. Holdningen kan forstås på den måten at det skal mye til å bli tatt og oppdaget når han selv befinner seg i Norge, i et land hvor disse strukturelle begrensningene ikke eksisterer i tilsvarende grad. Siraj griper en mulighet som har vært begrenset før – muligheten til å kunne ytre seg politisk. Han velger å gjøre motstand, noe han kanskje har ventet på å kunne gjøre frem til han befant seg i et annet land hvor myndighetene selv ikke har mulighet til å fysisk gripe inn og true friheten hans. Men gjennom å gjøre motstand fra Norge blir familiens frihet truet.

Her ser man også hvordan *strukturelle* kontekst-kollapser²⁵ kommer til syne. I Norge kan Siraj bruke sin politiske stemme i de fleste situasjoner uten at det medfører risiko for strafferettslige konsekvenser. Samtidig utfordres kapasiteten til å kunne bruke stemmen sin slik han ønsker, og den må tas hensyn til hver gang han entrer et digitalt rom. Dette hadde utspilt seg annerledes hvis forskningsdeltakerne ikke hadde familie boende innunder dette statsregimet, og hvis kommunikasjonen ikke var preget av en fysisk avstand mellom dem. Sirajs *agency* kan sies å utfordres da han står ovenfor en økt kapasitet til å kunne bruke stemmen sin fra Norge, og denne kapasiteten ønsker han også i et digitalt rom. Men tar han i bruk denne kapasiteten som han er klar over at han har, retten til å bruke stemmen sin fritt, kan det gå utover det viktigste han har i livet sitt. Kontakten med familien sin, og deres muligheter for å leve et liv uten at myndigheter kan komme på døren og snu opp ned på livet deres.

Det som likevel tar overhånd ut fra Sirajs' handlinger og holdninger er forsøket på å ta makt over situasjonen. Det til tross for at han opprettet en ny brukerprofil og så langt jeg vet tok hensyn til begrensningen etter hendelsen. Å bruke makt for å forsøke å gjøre en forskjell for familien sin og for seg selv, fordi Siraj ønsker egentlig ikke å ha det slik.

Giddens' teori åpner rom for å utforske hvordan strukturer former handlinger i nettverkssamfunnene, og hvordan Siraj og Rifaah gjennom deres *agency* videre

²⁵ Marwick & Boyd (2010), Almenara-Niebla og Ascanio-Sánchez (2019)

former nettverkssamfunnene. Men flere empiriske eksempler belyser en realitet bak det å forholde seg til ulike strukturer samtidig. Strukturer som de ikke fysisk forholder seg til i Norge, men som familiene deres forholder seg til, og dermed dem fordi de har en digital kontakt med hverandre. For eksempel gjennom Siraj – å oppleve større handlingsrom i Norge, men i kommunikasjon med familie begrenses rammene for handling og ytring. Giddens' teori kan dermed forstås å ikke være helt tilstrekkelig å passe inn i flyktninger og migranter sin sosiale kontekst – å være i et nettverkssamfunn med familie. Når man forholder seg til ulike strukturer samtidig oppstår flere spenningsmomenter og kapasiteten de har til å kunne handle utfordres. Både ens habitus og *agency* utfordres på samme tid.

Det forskningsdeltakernes familiemedlemmer og venner risikerer gjennom overvåkning av hva som blir sagt eller skrevet er det ikke bare familiemedlemmer som kjenner på, men også de selv i Norge. Videre utforskes hvordan en tredje forskningsdeltakers *agency* og politiske stemme utspiller seg på en noe annerledes måte enn Rifaah og Siraj. Her kommer digital overvåkning og straff til syne på en annen måte. Dette gjelder Husaam, som flyktet til Norge for fem år siden. Han er aleneboer og ble på grunn av krigsflukt separert fra familien sin som er værende i opprinnelseslandet. Den introduserende delen til Husaams historie inkluderer feltnotatutdrag fra da vi først møttes.

Litt før klokken seks en onsdagskveld i mars nærmer jeg meg inngangen til der språkkafeen skal være, og observerer to personer som venter utenfor. En ung kvinne som scroller på mobiltelefonen sin står på venstresiden av inngangen, og en litt eldre mann sitter på bakken rett utenfor inngangsdørene, også med mobiltelefonen i hånden. Det er tidlig vårstemning ute, og man kan se på deres valg av klær at det er vanskelig å vurdere temperaturen ute. Kvinnen har kledd seg godt inn med boblejakke og hette over ansiktet. Mannen har på seg tynn genser og ser kald ut idet han venter på å komme seg inn i varmen. Stemningen er preget av stillhet dem imellom mens de er i sin egen verden på mobiltelefonene sine. Kvinnen har munnbind på og hette over hodet som gjør det vanskelig å få kontakt, mens mannen er uten munnbind. Han veksler mellom å se på mobiltelefonen og å titte ut i lufta mot den skyfrie, blå himmelen. I stillhet oss imellom står vi utenfor å venter i ti-femten minutter. Uvitende om alle skal på samme arrangement kommer en ansatt fra feltstedet syklende forbi og

roper hei til alle tre. Alle reagerer på den måten at vi kjenner personen, og ikke før da skjønner alle at vi skal på samme arrangement.

Dørene til resepsjonen åpner seg rett etter den ansatte roper hei, og vi går inn en etter en. Plutselig kommer flere inn døren, og vi er seks-syv personer som ikke har møtt hverandre før som venter i resepsjonen. Vi er inne i det som viser seg å være et kunstmuseum, og alle ser seg rundt på den varierende kunsten hengt opp i resepsjonen. Stemningen er fortsatt preget av stillhet blant oss som ikke har hilst på hverandre enda. Man kan også merke at noen kommer sammen med noen, da de står tettere inntil hverandre. De er også stille mens de ser seg rundt i resepsjonen. Med munnbindet på titter jeg over på mannen som først satt på bakken utenfor. Han ser mindre på kunsten i rommet, men veksler mellom å se på alle sammen, som om at han forsøker å få øyekontakt med noen av oss. Etter å ha ventet noen minutter tar jeg opp mobiltelefonen fra jakkelomma for å sjekke klokken, legger den tilbake og løfter blikket opp mot ham. Øyenbrynene hans reiser seg og han går mot meg og hilser.

Husaam, som det viser seg å være, stiller meg mange spørsmål. Han lurte på hva jeg driver med, om studiet jeg går, hvor jeg kommer fra, og sier engasjert, ”Studerer du tradisjoner? Hvilke tradisjoner kjenner du, fra verden?” Ut fra spørsmålene han stiller og hans nysgjerrige ansiktsuttrykk underveis er det ikke vanskelig å legge merke til hans sprudlende, særegne personlighet. Noen minutter inn i samtalen deler han sin begeistring av Facebook samtidig som han har mobiltelefonen i hånden og scroller på Facebook. Han sier at han er på Facebook og må vite hva som skjer på sin profil hele tiden. Han legger til at han alltid blir irritert på vennene sine når de ikke kommenterer det han legger ut av innhold, samtidig som han ler. Han prater om Facebook og hvor avhengig han er av det frem til arrangøren av språkkafeen kommer ned til resepsjonen og starter språkkafeen.

Etter språkkafeen ble det klart for meg at denne unike entusiasmen for Facebook, uten å høre mer hva denne entusiasmen kunne bunne i, ikke kunne gå meg forbi.

5.2.1 Jeg vil at de skal bli sinte

Husaam kommuniserer med familien sin over Whatsapp som foregår omtrent tre ganger i uken, og han nevner at han ikke kan diskutere politikk i kommunikasjon med

dem. Men istedenfor å gå i dybden på dette velger han å prate om en annen, digital aktivitet gjennom mobiltelefonen, nemlig Facebook. Husaam beskriver seg selv som helt avhengig av Facebook, med en daglig gjennomsnittsbruk på sju og en halv time på mobiltelefonen. I motsetning til Rifaah og Siraj som prater mest om sine holdninger til opprinnelseslandet sitt regime og ytringer av disse holdningene på internett, prater Husaam stort sett om og viser meg hans egen aktivitet på Facebook, som består i å diskutere internasjonal og lokal politikk med andre fremmede.

Systemintegrasjon – interaksjon med andre på tvers av delt tid og rom (Giddens, 1986, s. 28) åpner muligheter for å kommunisere med fremmede over internett. Pettersen (2018) påpeker ved referering til Thompson (1985) at det som inngår i systemintegrasjon er en restrukturering av tid og rom, en måte å tenke utenfor fysisk tilstedeværelse-boksen, og viser seg som en helt essensiell tilnærming å ta i betraktning i en hverdag som er i en digitaliseringsprosess. Dette empiriske eksemplet utforsker hva som kan ligge bak praktiseringen av å diskutere politikk med fremmede, og behovet for å kommunisere med fremmede.

Uten at jeg har hatt tid til å informere om tematikken, takke for deltakelse og starte lydopptakeren setter Husaam seg ned på stolen i ene kontoret på feltstedet og sier engasjert, ”Du kom til meg i perfekt tid, fordi hver måned blokkerer Facebook kontoen min, fordi jeg mobber og skriver rasistiske kommentarer. Også melder folk meg til politiet” (Husaam).

Det som skiller samtalen med Husaam seg fra andre samtaler i feltet er åpenhet. Han viser meg noen av kommentarene publisert direkte fra mobiltelefonen sin, og tilbyr meg å søke gjennom den for å se nærmere på diskusjonene han har startet i gang på Facebook. Han sier at det ikke er lenge siden han ble rapportert av andre fremmede på Facebook som har reagert på kommentarer han skrev i innhold som berørte politiske saker. Husaam sier at de mener kommentarene er for rasistiske og diskriminerende. Facebook sine betingelser og retningslinjer førte til utkastning, og begrenset tilgangen hans på Facebook. Samtidig som han deler dette tar han opp mobiltelefonen, klikker seg inn på Facebook som han åpenbart har fått tilgang på igjen, og viser meg et innlegg publisert av en FrP-politiker som han daglig kommenterer innleggene til. Jeg får se hvor mange reaksjoner, i form av kommentarer han vanligvis mottar når han publiserer kommentarer og han ler mildt idet han viser meg flere skarpe reaksjoner av andre fremmede på det han publiserte. Flere har

”reagert” med negative *emojis*²⁶ på selve kommentarene publisert av ham. I det han scroller seg nedover var det som at kommentarer fra andre på hans kommentarer aldri tok slutt. Det var tydelig at han satte i gang store diskusjoner.

Ifølge Husaam er mesteparten av kommentarene han legger igjen bare tull. I et kommentarfelt publiserte han en kommentar om det er lov å slakte dyr her i Norge, og la til i samme kommentar at han ønsker å slakte en sau. ”Det er ikke bra, sant?” sier han og ler høyt, etterfulgt av ”Jeg bare tuller, ikke døm meg”. I andre kommentarer later han også som om han er gift²⁷ og har en datter, og spiller sine kommentarer på slike type løgner.

Jeg vil at de skal bli sinte. Datteren min får ikke gå på skolen uten hijab, så jeg skriver ’Jeg sender aldri datteren min til skolen hvis hun ikke bruker hijab’. Men jeg er singel, og jeg har ingen datter. Mange kommenterer tilbake til meg, ’dårlig, dårlig kommentar, rasistisk kommentar. Du må... dra tilbake til hjemlandet ditt’ eller noe sånt. Men jeg trenger at de argumenterer (Husaam)

Hva betyr det at Husaam krangler? Hva ønsker han å oppnå av (å late som) han er provoserende? Med kommentarene sier Husaam at han ønsker at andre skal bli opphisset og sint, og dermed argumentere og si imot ham. Han sier videre at han ønsker å vite hvorfor ”folk hater oss” – ”oss” som i han og andre med en annen opprinnelig, kulturell bakgrunn som har flyttet til Norge. Hatet er ifølge Husaam basert på religionen han tilhører og praktiserer, men han påpeker senere at dette hatet ikke er et problem for han. ”Jeg synes de har rettigheter. Så jeg blir ikke veldig sint på dem” sier han mens han ler.

Foreløpig er det beskrevet hvordan deler av Husaams atferd utspiller seg digitalt. Hvordan utspiller atferden seg i forhold til politiske diskusjoner i et fysisk rom, for eksempel under språkkafé? Det har vært stor kontrast mellom Husaam og andre deltakere i de språkkafeene han var til stede på. De fleste andre, som har variert i kjønn og alder, har vært mer stille og tittet ut i lufta heller enn å delta i samtaler fordi

²⁶ *Emojis*, symboler man kan kommunisere med på mobiltelefonen for å uttrykke følelser, ideer, holdninger og lignende (Novak et al., 2015).

²⁷ Husaam viste frem Facebook-profilen sin under intervju, og der var sivilstatusen registrert som gift

Husaam, basert på min observasjon, har hatt overtaket. I en språkkafé med omtrent ti deltakere pratet kun Husaam i en time, frem til andre frivillige delte opp i grupper for å inkludere resten i samtalene. Som jeg har observert har et stort fokus for Husaam vært å sette i gang politiske diskusjoner med andre deltakere. Han har stilt direkte spørsmål om hvor folk stiller seg i politikken og forsøkt å starte diskusjoner. Han har også stilt personlige spørsmål, som basert på ubekvemme ansiktsuttrykk, stillhet og skifte av tema av frivillige har virket som å gjøre andre deltakere noe utilpass. I starten av de fleste språkkafeer har stemningen generelt hatt preg av stillhet, da flere har vært på nybegynnernivået i norsk og engelsk og foretrakk å lytte istedenfor å prate selv. Men på språkkafeer Husaam har vært til stede har det vært ekstra preg av stillhet da ingen har respondert tilbake slik at diskusjoner som vi ser kommer til syne i det digitale rommet, ikke har tatt sted under språkkafé.

I det digitale rommet er det som kommer til syne gjennom Husaam og Sirajs' handlinger et ønske om å påvirke eller endre omstendighetene de er i. Som en form for kontrolldialektikk (Giddens, 1979, s. 6). Husaam har kjennskap til ytringsfriheten han som person har i Norge til å kunne starte politiske diskusjoner på Facebook, eller til å generelt kunne ytre seg slik han ønsker. Det gjelder alle forskningsdeltakere i kapittelet. De er innforstått med retten for å i større grad kunne bruke sin politiske stemme i Norge, i motsetning til før der deres stemmer var ytterligere begrenset. Mens Rifaah velger å ikke bruke sin politiske stemme, bruker Siraj og Husaam sin, men deres diskursive bevissthet (Giddens, 1979, s. 5) blir også utfordret i en norsk kontekst.

Å befinne seg i en ny stedskontekst som her i Norge gjør deres politiske stemmer kommuniserbare, men på samme tid dukker det opp uforutsette konsekvenser etter å ha brukt sin politiske stemme over medier. Giddens hevder at,

Repetitive activities, located in one context of time and space, have regularized consequences, unintended by those who engage in those activities, in more or less 'distant' time-space contexts. What happens in this second series of contexts then, directly or indirectly, influences the further conditions of action in the original context (Giddens, 1986, s. 14).

Husaam og Siraj vet at de kan ytre seg slik de vil fordi det er en menneskerett. Men andre fra de ulike sosiale kontekstene på tvers av tid og rom – fremmede på Facebook og familie i opprinnelseslandet, reagerer på hvordan de handler og reaksjonene får konsekvenser for dem her.

Med hvordan Husaam frustrerer seg over at Facebook stadig blokkerer profilen hans, og at regimet kunne fange aktiviteten til Siraj og familien måtte ta kontakt med han for å be han om å slutte å være aktiv i kommentarfelter, var de mindre forberedt på hvordan deres handlinger kunne påvirke andre i deres sosiale nettverk. Som Giddens påpeker, at ens aktivitet videre kan påvirke handlinger i konteksten det ble utført (1986, s. 14) som fra Norge, kan belyse hvordan Husaam og Siraj kanskje heller ikke var forberedt på hvordan deres handlinger også ville påvirke dem. At spenningsmomenter ville dukke opp mellom hva man har muligheter til å gjøre på en og samme tid.

Man kan tenke at siden de ikke lenger bor i opprinnelseslandet men i et demokratisk land som Norge, vil ikke handlingene påføre dem straff og de kan derfor handle som de selv ønsker. Siraj får kapasitet til å gjøre noe her som ellers ville vært ulovlig i opprinnelseslandet. Men å være aktiv i politikken fra mobiltelefonen sin i Norge, som også kan forstås som å være et forsøk på å teste ytringsfriheten hans, ble ikke akkurat slik han tenkte. På denne måten dukker det også opp en *forstyrrelse* av deres formede habitus etter å ha blitt kjent med rettighetene sine i Norge, i lys av holdningen om at en politisk begrensning forsvinner idet de flytter på seg og genererer en avstand fra det. Den digitale overvåkingen fortsetter på andre måter også her i Norge, og Siraj og Husaam kjemper for å få sine stemmer hørt og sett.

Videre utforskes det hva denne kontinuiteten av digital overvåking og hva risikoen for straff kan gjøre med forskningsdeltakeres nettverkssamfunn gjennom Husaams videre digitale verden – en verden som tyder på den viktigste, sosiale arena i hans liv.

5.3 Digitale skritt i den fysiske hverdagen

Ikke bare har Husaam stort engasjement gjennom aktiviteten på Facebook, men av sosiale medier i hans fysiske hverdag ellers. Ved siden av å bruke mobiltelefonen på fritiden for å kommunisere med familie og venner, og å legge igjen det som blir

betraktet av andre som hatefulle, provoserende kommentarer på Facebook, kan hans digitale orientering forstås som å leve og befinne seg i en hverdag som nærmest kun foregår gjennom mobiltelefonen.

Ved siden av å legge igjen kommentarer som skaper reaksjoner av andre, forteller Husaam at han også har en *god side* på Facebook og gjennom aktiviteten på andre digitale plattformer. En stor del av hans digitale mediebruk involverer seg i å samarbeide med amerikanske selskaper, der han publiserer reklame og annonser mot betaling i en Paypal-konto, og svarer daglig på Facebook-undersøkelser for å tjene *bitcoins*. På en vanlig dag bruker han omtrent tre timer fra da han står opp til å svare på undersøkelser over epost og andre sosiale plattformer via mobiltelefonen. For å kunne tjene noe på det svarer han på undersøkelser av ikke bare én, men flere ulike selskaper. Når det kommer til andre hverdagslige rutiner registreres treningsøkter inne på mobiltelefonen, og går han tur utendørs brukes en applikasjon som sporer bevegelsene hans og teller skritt, som han også tjener *bitcoins* på. På en to kilometers lang tur har han tjent omtrent en halv dollar. Han blir også alarmert av en applikasjon på mobiltelefonen når det er bønnerop, og alarmer slås på når det er tid for å spise, og ikke spise. I tillegg følger han en mat-applikasjon som setter opp et anbefalt kosthold basert på hans behov som han følger hver dag. Alarmer for mattidspunkt utføres spesielt under praktiseringen av Ramadan.

Nærmest hvert fysiske skritt som tas i hverdagen, registreres og utføres også digitalt gjennom mobiltelefonen. Den er med ham til enhver tid og brukes også til en hver tid i de fysiske settingene han befinner seg i med den hensikt å oppnå noe, i form av å tjene penger, registrere og holde oversikt over fysisk aktivitet, utføre den daglige bønnen eller å være sosial med andre. Husaams hverdag kan forstås som å etablere et fullstendig digitalt nettverkssamfunn gjennom mobiltelefonen i motsetning til andre forskningsdeltakere som også er en del av et nettverkssamfunn, men som stort sett er et nettverkssamfunn med familie i opprinnelseslandene.

I et nettverkssamfunn menes ”nettverk” et rammeverk bestående av *nodes*, oversatt på norsk til knute eller knutepunkt. Altså noe som knytter elementer eller punkter sammen (Castells, 2000, s. 501). I lys av kommunikasjon i en og samme knutepunkt vil det si at aktører deler og tilhører et eller flere nettverk sammen. Hvis man ikke tilhører et og samme nettverk, ligger knutepunktene utenfor nettverket. Innenfor et nettverk med flere aktører er det derfor naturlig at knytter ytterligere linjer

til det *kulturelle aspektet* ved nettverket: noe som *deles* blant aktører innad i et nettverk. Ifølge Castells er kultur "...a set of values and beliefs informing behaviour" (2001, s. 36). Man finner gjerne aktører med tilsvarende verdier og holdninger i samme, delte nettverk. Frem til nå preges alle forskningsdeltakerne sine nettverkssamfunn av tidligere etablerte familieband. Hva gjør Husaams nettverkssamfunn annerledes enn de andres? For ytterligere å forstå kommunikasjon med fremmede, og hva som deles innad i nettverkssamfunnet, skal vi ta tak i mer personlige elementer i hverdagen til Husaam.

5.4 Jeg har ikke mange venner, bare telefonen min

De digitale bruksområdene er varierende, men aktiviteten på Facebook dominerer ut fra hvilket fokus som tar størst plass under samtalene med Husaam. Men idet han prater om hvordan profilen hans månedlig blokkeres, nevner han også at denne blokkeringen påvirker ham på en nedrivende måte:

Jeg skriver ekle kommentarer, og [folk] melder meg til politiet. Hver måned gjør Facebook det mot meg. Blokkerer kontoen min. Jeg tror det har en dårlig effekt av korona, karantene korona. Det påvirker følelsene mine, personligheten min, på en negativ måte (Husaam).

Husaam mener at andre migranter er vant til å være sosial med andre mennesker, men her i Norge er det annerledes. På en språkkafé noen dager etter 17. mai sitter Husaam inne med mange spørsmål om hvordan folk egentlig feirer denne dagen. Han sier at han synes det er vanskelig å bli hundre prosent integrert i feiringen, og at han ikke skjønner hvordan han skal gjøre det. Å ikke skjønne hvordan han skal bli en del av det norske samfunn gjør at han føler seg isolert og ensom. Denne ensomme følelsen blir sammenlignet av Husaam som å ha hjerteinfarkt, og legger til at han passer på å gå tur og bevege seg hver dag.

Husaam trekker også inn Covid-19 og pandemiens omstendigheter som en konsekvens av hvordan blokkeringen på Facebook påvirker ham. I en artikkel om helsekonsekvenser av Covid-19 blant flyktninger og migranter påpekes det at siden

mange allerede preges av psykiske traumer fra tidligere opplevelser, følger konsekvensene av store pandemier med øvrig forverring for å kunne håndtere psykiske plager, eller for videre psykiske plager (Spiritus-Berdeem et. al., 2021, s. 2). Som en konsekvens av Covid-19 har folksomme gater blitt tomme gater, skoler og universitetet nedstengt, og under alt dette har Husaam bodd for seg selv, kun med et nettverk med seg digitalt gjennom mobiltelefonen. Også jobb, trening, bønn, og andre hverdagslige rutiner med seg digitalt. Uten mobiltelefonen i hånden føler Husaam seg helt isolert fra verden, siden han ikke har noen venner eller familie i fysisk nærhet av seg. Når han deler dette kommer særlig mobiltelefonens rolle i hverdagen hans til syne:

...Så, jeg har ikke mange venner, bare telefonen min. Facebook er hver time, hver time, hver time. Slik kan jeg få kontakt med venner og familien min. Jeg tror jeg kan bo her uten drikke og mat, men jeg kan ikke leve uten mobiltelefonen min (*ler*). Det er et veldig praktisk eksempel. Så jeg drikker ikke, spiser ikke, men jeg kan ikke holde meg unna telefonen min. Den er viktigere enn mat og drikke (*ler*) (Husaam).

Måten Husaam beskriver at han ikke klarer å slutte å være på mobiltelefonen, ikke har andre venner enn mobiltelefonen sin og ikke kan leve uten den, stemmer godt overens med hvor mye av hans hverdag som faktisk foregår gjennom mobiltelefonen. Her ønsker jeg å trekke opp en refleksjon av Pettersen (2018) om Giddens' tanker rundt systemintegrasjon. Pettersen reflekterer over hvilke negative implikasjoner systemintegrasjon kan ha når det foregår digitalt, og ikke i en omstendighet der tid og rom deles. ”Sett gjennom Giddens' (1984) strukturasjonsteoretiske vindu kan løsrivelsen av sosiale relasjoner fra felles sted og tid i lokale, fysiske miljøer bidra til at mange får dårligere livskvalitet og opplever det som vanskelig å innlede sosiale relasjoner” (2018, s. 8). Å ikke ha et fysisk nettverk å gå til, verken familien sin eller andre relasjoner i Norge, kan gjenspeile seg i hvordan han prater om at blokkeringen påvirker han negativt. Men likevel utføres den provoserende aktiviteten på Facebook. Han er klar over at han er provoserende, og han er klar over at aktiviteten han gjør er en dårlig side av ham. En måte å forstå behovet for likevel å engasjere seg slik han

gjør, og hvordan hans *agency* kommer til syne er å trigge en slags oppmerksomhet fra andre. Som han selv påpeker blir han ikke sint og opprørt på dem som reagerer på kommentarene, men han ønsker å *gjøre dem sinte*. Det er behov for å skape et rom for å diskutere politikk, en mulighet han selv ikke har med sine nærmeste i en digital kommunikasjon. I fysiske rom som under språkkafé forsøkes det å vekke engasjement blant folk, men han får ikke respons til å kunne sette i gang diskusjoner. Han får andre former for respons enn i det digitale rommet, som kan ha å gjøre med at han finner innlegg som han ser vekker et engasjement i folk. Han sitter ikke nødvendigvis inne med tankene og holdningene han selv deler, men han trenger at de *sier noe*. Rett og slett at en samtale med andre finner sted. Basert på hva Husaam har delt av sosiale utfordringer ellers i hverdagen, kan det å inngå i sosiale relasjoner forstås som å i størst grad oppnås gjennom å være provoserende.

Aktiviteten beskrevet på Facebook kan forstås som søken etter et ekkokammer – å søke etter et nettverk med andre som deler tilsvarende og likesinnede holdninger angående ulike fenomen eller samfunnsrelaterte saker (Lewandowsky, et. al., 2012, s. 111). Man finner gjerne slike nettverk på sosiale medier som Facebook, og holdninger kan ofte forsterkes gjennom påvirkning av andre som har tilsvarende meningsrammer tilknyttet en sak, og som danner et slags nettverkssamfunn. Men i dette empiriske eksemplet trekkes linjer mot det motsatte – at et nettverkssamfunn etableres av en interesse og søken etter motsatte holdninger, eller å selv late som man har motsatte holdninger for å få reaksjoner og komme i kontakt med andre.

Husaams digitale verden og behovet for å etablere dette nettverkssamfunnet kan forstås å komme av lengselen av et *fysisk*, sosialt nettverk. Ikke kan han diskutere politikk med familie og venner, og kommunikasjon strekker ikke til slik han ønsker den skal med andre i Norge. Hvem andre skal fylle tomrommet i hans sosiale nettverk? Som Billie et al. (2010) påpeker, at et fysisk fravær av noe også kan ha tilstedeværelse i noens liv (s. 4), kan søket etter et nettverkssamfunn med fremmede være en måte å komme nær det fysiske fraværet med familie og venner som han mangler her.

Kommunikasjonen med familie i opprinnelseslandet, og kommunikasjon i fysisk form med andre kan forstås å ikke strekke til fordi der får ikke Husaam mulighet til å vise sitt *fulle seg* – å bruke stemmen han brenner sånn for å kunne bruke, og Husaam trenger å etablere et nytt nettverk. Et nettverkssamfunn på

Facebook der han bevisst går inn for å provosere andre, som kan fungere som en sosial drivkraft i hverdagen. De som driver han fremover er de som stiller seg imot ytringene hans, som fører til at hans stemme blir hørt og sett. En sosial drivkraft som eksisterer i minimal grad i det fysiske liv, men som tar form over sosiale medier fordi der vet han at det er mennesker. Mennesker som vil reagere og respondere tilbake på det han sier, som han opplever at andre ikke gjør i et fysisk rom.

Til tross for at nettverkssamfunnet også stopper opp iblant da de strukturelle rammene innad i det begrenser tilgangen hans på det, er det nettopp Facebook, brukerne av Facebook og han selv som gjør at nettverkssamfunnet også tar en videre form. En motiverende drivkraft i tiden han ikke har tilgang på sitt nettverkssamfunn kan være tanken om at Facebook ikke forsvinner, og at nettverkssamfunnet heller ikke gjør det så lenge han opptrer provoserende.

5.5 Konklusjon

Habitus åpner rom for å se hvordan Rifaah, Siraj og Husaams holdninger til den politiske begrensningen utfordres i en ny stedskontekst, der spenningsmomentene som dukker opp kan forstås som en konsekvens av en *avvenning* og *tilvenning* av hva man har muligheter til å gjøre på en og samme tid. Dette fordi de forholder seg til to ulike rammer for deres ytringsfrihet: å ikke lenger passe på hvordan man uttrykker seg, men man kommer ikke fullstendig unna det fordi de er del av et nettverkssamfunn med familie.

Empiriske eksempler fra kapittelet viser gjennom Rifaah undertrykkelse i hjemlandet som blir valgt å generere en avstand fra, som også innebærer avstand fra mobiltelefonen. Siraj velger å bruke stemmen sin til tross for familiens frykt, og Husaam har et stort behov for å få sin provoserende stemme hørt og sett til tross for overvåkning og blokkering av Facebook. Mobiltelefonavhengighet og å ha lite, fysiske kontakter rundt seg kommer også til syne. For alle tas det likevel kontakt med familien hver uke, og familien er den viktigste kommunikasjonen for dem i hverdagen. Likevel får muligheten til å kunne bruke sine politiske stemmer stor betydning for dem, og deres *agency* utspiller seg dermed på andre måter.

Rifaah sine holdninger til begrensningen skiller seg ut fra Siraj og Husaam sine, som kan forstås å gjøre det fordi han har et fysisk, etablert familienettverk han

kan bruke sin politiske stemme gjennom. Med dem kan han prate fritt. Siraj har også et familienettverk rundt seg som han kan diskutere politikk med i Norge, men betydningen av å få sin stemme hørt over internett er likevel viktig. Husaam velger å bruke stemmen sin på en annen måte enn resten – å kjempe etter en kontinuitet i sitt nettverkssamfunn med fremmede, og vet akkurat på hvilken måte han kan entre det digitale rommet for å bli hørt og sett av andre og være en del av noe kollektivt. Siraj og Husaams måter å håndtere begrensningen på kan forstås å være et ønske om å ta del i noe større. Å entre nettverkssamfunnet med familie der kommunikasjonen baseres på en ”enkel samtale om enkle ting” er ikke nok for dem, fordi strukturen i nettverkssamfunnet og deres egne handlingsvalg virker begrensende for å kunne bruke stemmene sine slik de ønsker.

Måten å håndtere overvåkningen på kan dermed forstås som å ta makt over noe de ikke har kunne tatt makt over i tilsvarende grad før – sin egen stemme i samfunnet. Å bli hørt og sett av andre som ikke har vært tilstrekkelig i landet de opprinnelig kommer fra, og det er et iboende ønske om å endre dette. De ønsker å bli en del av et større kollektiv hvor de vet at det er rom for å bruke stemmene sine etter en tid hvor de har hatt mindre kontroll over egen fremtid og livssituasjon. Etter å ha flyktet fra omstendighetene kan deres indre stemmer i større grad deles og uttrykkes i offentligheten, og strategiene kan dermed forstås som et søk etter å *kunne* handle slik de ønsker, både digitalt og fysisk.

Å være på søk etter andre handlingsrom fører til neste og siste analysekapittel, som utforsker hva som kan skje med ens habitus under en mediert tilstedeværelse i med familie, og hvilke innvirkninger et fysisk fravær av nære familie kan ha i hverdagen i Norge.

6. Mediert tilstedeværelse og fysisk fravær

Det er en god og en dårlig ting på samme tid [å kommunisere med familien gjennom mobiltelefonen]. Fordi sånn jeg ser det, fører det deg nærmere menneskene som er langt unna, men det skaper en avstand fra dem som er i nærheten. Til familien min og vennene mine som er borte kan jeg snakke med dem, og det er veldig hyggelig fordi jeg føler at jeg fortsatt er en del av livene deres, men noen ganger... Okei det er dumt. Hvis jeg sitter her med deg, hvorfor skal jeg snakke med noen som er 1000 km unna? Jeg burde fokusere på å snakke med deg. Jeg følte... [i et annet land før bosetting i Norge], det ble en barriere for å bli kjent med andre mennesker, eller for å få flere venner. Nå tror jeg at jeg prøver å bruke det bedre, så det hjelper mer (Nicolas)

Et av spørsmålene jeg var interessert i å få en forståelse av i forskningsdeltakernes digitale liv var om mobiltelefonen brukes mest for å opprettholde kontakt med familien i opprinnelseslandet, eller om den brukes mest for å gå inn i og etablere nye relasjoner i Norge. Med andre ord, balansegangen mellom fokuset på samtalepartnere imellom to ulike stedstilørigheter (Centrone & Viola, 2019), for å kunne fange hvordan nettverkssamfunnene de er en del av med familie utspiller seg. Hva skjer med ens habitus i en slik tilværelse, og hvordan kommer deres *agency* til syne innunder en slik balansegang mellom her og nå, og der og da?

Funnene peker mot hvilke relasjoner som sees på som gjeldende og viktig for dem å samtale med, som gjerne baseres på og avhenger av innholdet i kommunikasjonen. Dette åpnet et rom for å utforske hva det er rom for, og ikke rom for i kommunikasjonen. Videre belyser dette hvordan sosiale relasjoner i en mediert tilstedeværelse utspiller seg. Hvordan tillater og muliggjør teknologi en form for tilstedeværelse med familien i forsøket på å komme nær fraværet (Billie et al., 2010), samtidig som det oppstår utfordringer i det å forholde seg til et fysisk fravær av familierelasjoner?

I kapittelet presenteres Nicolas, Amar og andre fra tidligere kapitler som har pratet om prioriteringen av samtalepartnere i hverdagen. Kapittelet gir også innblikk i

hvilke utfordringer de møter på i Norge og i en digital kommunikasjon med familie. Et fellestrekk i Nicolas og Amar sine uttalelser om hvordan nettverkssamfunnet utspiller seg er et ønske om, og et søk etter andre handlingsrom som nettverkssamfunnet og dem selv ikke åpner opp for – kommunikasjon som baseres på noe mer enn hva som utspiller seg der.

6.1 Her og nå, og der og da

På en solskinnsfull formiddag sitter Nicolas og jeg i en park idet han forteller meg om hans relasjon til mobiltelefonen, og hvordan han forholder seg til en sosial virkelighet som preges av å tilhøre to ulike stedskontekster. Nicolas bor i byen med sin ektefelle og resten av hans familie er værende i opprinnelseslandet. Hans relasjon til sosiale medier, spesielt tilknyttet kommunikasjon gjennom mobiltelefonen, dukker opp:

Når du møter andre mennesker, er det en annen type kommunikasjon som du mister på sosiale medier. Kroppsspråket, så du må forestille deg. Slik jeg ser det, er [kroppsspråket] en av de viktigste måtene å kommunisere på, mer enn ord. [...] Kroppsspråket sier noen ganger mye som ordene ikke kan si. For eksempel, når du snakker med noen, og pupillene er store, betyr det at personen er oppmerksom på hva du sier. Men det kan du ikke se over kamera (Nicolas)

For Nicolas foretrekkes fysisk kommunikasjon heller enn digital da digital kommunikasjon begrenser muligheten til å fange andres kroppsspråk, som han mener er den viktigste kilden for å forstå andres oppførsel og atferd. Nicolas forsøker derfor å unngå å kommunisere over mobiltelefonen i de situasjonene han kan, og heller være sosial med andre i fysiske omgivelser. Men, på grunn av at Nicolas har en fysisk avstand fra familien sin som kommuniseres med digitalt for å opprettholde familieband, kommer ikke dette uten utfordringer. Til tross for at Nicolas foretrekker å ikke bruke mye tid på mobiltelefonen, forteller han at han prioriterer å opprettholde relasjonen med familie når mobiltelefonen først brukes, heller enn å samtale med relasjoner eller inngå i nye relasjoner her i Norge. Når kommunikasjon med familie finner sted brukes videosamtale over Whatsapp, som foretrekkes mer enn

tekstmelding eller vanlig taleanrop. Nicolas forklarer dette med at, ”Jeg kan se alt. Hvis de har kjøpt noe nytt vil de vise meg det, eller hvis jeg kjøper noe nytt, så det er en veldig enkel kommunikasjon. Du føler deg ikke så langt unna”. Samtidig som videosamtale fører dem nærmere hverandre, er det fra utdraget presentert øverst i kapittelet noe som tyder på en motstridende holdning til prioriteringen av å samtale med familie. Den digitale kontakten fører til at Nicolas knyttes til familien sin digitalt, samtidig som det skaper en avstand til dem som er i fysisk nærhet av ham.

Med tanke på at Nicolas i utgangspunktet ikke foretrekker å bruke mobiltelefonen, og at han aller mest ønsker å være til stede her og nå i en fysisk omstendighet i Norge, kommuniserer han med familien og går inn i nettverkssamfunnet med en praktisk bevissthet om å opprettholde en form for kontakt med dem på. Her kommer utfordringer ved å balansere to ulike stedstilhørigheter til syne Centrone & Viola (2019). Nicolas ønsker egentlig å fokusere på den fysiske konteksten han befinner seg i, men han må også være sosialt, digitalt til stede for og med familien sin. Motstridende holdninger til Nicolas’ fokus på samtalepartnere skyves og trekkes frem og tilbake og balansegangen mellom de ulike tidsmessige og stedlige kontekster utfordres. Nicolas forsøker å balansere prioriteringen av relasjoner i begge stedskontekster, men i forsøket på å faktisk være til stede i Norge kommer også utfordringer i det å komme i kontakt med og etablere relasjoner i Norge. Dette har også flere fortalt at de har utfordringer med.

Etter at Nicolas sa han prioriterer å holde kontakten med familie, preger samtalen seg videre av en lengre stillhet. Som om at han tenker på noe han ikke helt vet hvordan han skal få frem. ”Emh... jeg vet ikke hvordan jeg skal forholde meg til nordmenn. Jeg føler at det er en helt annen kultur. Så jeg er ikke sikker på hvordan jeg skal oppføre meg, i det hele tatt...” Nicolas forklarer videre,

... [Jeg] bygger ikke så mye nye relasjoner her. Og greia er at jeg ikke har klart å bli kjent med mange mennesker, og den andre tingen er at bruken av sosiale medier, eller måten å kommunisere på, det endrer seg etter generasjoner. For eksempel, og jeg føler meg veldig gammel når jeg sier dette. Chatter noen meg vil jeg heller ringe. Men jeg vet at kanskje nye generasjoner

foretrekker å skrive. Da du kom hit, var det enkleste for meg å ringe deg. Men jeg hadde ikke nummeret ditt... (Nicolas)

I tillegg til utfordringen med å knytte relasjoner her i Norge, kommer enda en utfordring til syne. Nye måter å bruke sosiale medier på utfordrer Nicolas' måte å etablere relasjoner på som nykommer i et nytt land, da han undres over at folk "bare chatter", mens han selv er vant til å ta opp telefonen og ringe de man skal kontakte – uavhengig om det er en kjapp eller lengre beskjed. Uvante kommunikasjonsformer trekker ytterligere linjer til Nicolas sin *forhåndsproduserte* habitus, i den forstand at hans egne kommunikasjonsvaner, formet i lys av tidligere sosialisering i opprinnelseslandet utfordres av hvordan han opplever at andre mennesker i Norge foretrekker å samhandle digitalt.

Utfordringen med å etablere relasjoner i Norge tas også opp av Shaamil og Husaam. Da Shaamil forteller at han bruker mobiltelefonen mest for å oppdateres med familien, begrunner han dette med at han opplever det som vanskelig å bygge relasjoner i Norge, både gjennom jobb og skole. "Det er litt vanskelig å knytte... å bli nærme en nordmann". Husaam forteller at det ikke er én person han har god kontakt med i Norge annet enn folk han møter på og har en vanlig *smalltalk* med, og de han diskuterer politikk med i nettverkssamfunnet på Facebook. Han sier, "Det er bare den vanlige 'linjen'... 'Hvordan har du det, hva gjør du'. Ikke dypere relasjoner". Verken Shaamil og Husaam begrunnet at dette har å gjøre med ulike måter å digitalt kommunisere på, som Nicolas opplever. Uten at jeg sitter med informasjon om hvordan de ville gått frem for å komme i fysisk kontakt med nye mennesker kan det tenkes at de også utfordres av en usikkerhet i hvordan å gå frem for å komme i kontakt med andre i lys av sosialiseringssvaner der de er vokst opp. Spesielt i en tid hvor fysiske settinger man kan møte andre i har vært begrenset over lang tid og har begrenset muligheten til å møte andre – med særlige Covid-19 restriksjoner og mye "et skritt frem, og to tilbake" i tiden vi pratet sammen. Konsekvensene av ikke å forstå og vite hvordan man skal forholde seg til dette er en usikkerhet i hvordan å gå frem for å komme i kontakt med andre, som videre skaper en avstand fra andre – i forsøket på å komme nærmere de som er rundt dem i en fysisk omstendighet.

Til nå har man sett hvordan å være del av et nettverkssamfunn med familie kan gjøre det fysiske, sosiale rommet mindre. Å ”leve i nuet” der Nicolas befinner seg, som det ser ut som at han egentlig ønsker å gjøre, kommer ikke så lett fordi han også ønsker å opprettholde kontakten med familien sin og blir dratt tilbake til nettverkssamfunnet og familien han er en del av. I tillegg gjør strukturen i nettverkssamfunnet, det fysiske fraværet, at kommunikasjonen foregår over videosamtale der han mister tilgangen på kroppslig atferd, som for han er det viktigste i kommunikasjon med andre. Et liv med familie deles, men det faktum at det er en digital kommunikasjon kan forstås å utfordre Nicolas sin *agency* i den forstand at kapasiteten til å kunne kommunisere med han slik han ønsker minimeres. Siden han ikke lenger får full tilgang på kroppsspråket til familien sin, noe de før har basert kommunikasjonen deres på, utvikler ikke familiebandene seg på den måten han ønsker og han kommer ikke så nær dem over kommunikasjon på Whatsapp som han skulle ønske han gjorde.

Habitus åpner her rom for å se hvordan den kan virke *forstyrrende* når man flytter på seg, man blir kjent med nye kommunikasjonsformer i Norge, men også nye kommunikasjonsformer med familien som ikke lenger baseres på å se fysisk kroppsspråk. Nettverkssamfunnet muliggjør at Nicolas får en grad av innsyn i familiens liv, og omvendt, og de får mulighet til å opprettholde familieband. Men det som kan forstås å komme til syne innunder et slikt spenningsmoment er Nicolas sitt ønske og søken etter et handlingsrom som er *fri* for kommunikasjonsbegrensninger. Å være på søk etter kommunikasjon i en fysisk setting som gir enklere tilgang på noens kroppsspråk under kommunikasjon, og som dermed baserer kommunikasjonen på noe mer enn hva han får ut av nettverkssamfunnet med familie. Fordi der får han større kapasitet til å *kunne* kommunisere med andre slik han ønsker.

Neste del utforsker hvordan ett spesifikt samtaletema med familie tar overhånd i det digitale livet som deles med dem.

6.2 Mat som bindeledd

En av forskningsdeltakerne som har pratet mer i dybden om innholdet i samtalene med familie er Amar. Han var relativt ny her i byen da vi først møttes, og kom til

Norge som studentmigrant etter tips fra familien og professor i opprinnelseslandet om å fullføre hans siste del av utdanningsløpet her.

I prat med Amar får jeg fort innblikk i hvordan hans relasjon til mobiltelefonen og sosiale medier er, og fokuset på her og nå i Norge som kan minne om tilsvarende holdninger Nicolas deler. Han forteller at sosiale medier tar fokuset bort fra studier, og at han opptil flere ganger har ønsket å kvitte seg med mobiltelefonen. ”Jeg ville bokstavelig talt kaste ut telefonen min, fordi mindre fokus”. Han forteller videre at på grunn av studiene har han nesten ikke tid til overs til å prate med andre på mobiltelefonen, spesielt ikke med familien. Han har også hatt en åpenbaring siden han kom til Norge: ” [Jeg] har ikke tid til å snakke. Etter å ha kommet hit har Norge lært meg en ting: å være sosial... det sosiale rommet ditt blir liksom... klemt. Det blir mindre”.

Amar sier at han ikke foretrekker å bruke tid på mobiltelefonen, og at han ikke har tid til det. Både Nicolas og Amar handler likevel ut fra deres praktiske bevissthet om at de skal prioritere å opprettholde kontakt med familien. I dialogen brukes kommunikasjon i form av chatting, lyd, og videosamtaler over Whatsapp, men valg av hvilken kommunikasjonsform varierer ut fra hvor opptatt Amar er med studiene. Idet vi går videre inn i hvor ofte han kontakter familien sin åpner han seg opp om detaljer fra innholdet i dialogen med dem, samtidig som han rister på hodet og ser noe frustrert ut.

Jeg vet ikke, den neste femte dagen, burde jeg ringe? Hvis jeg ringer slutter de ikke. Kanskje [samtales varer] i en time. Jeg har ikke den ene timens tålmodighet. Jeg har ikke den tålmodigheten igjen i tankene mine, på grunn av arbeidet mitt. [...]. Det er litt følelsesmessig i starten. Hvordan har du det... Har du spist? Alt de spør om er, har du spist middag? Lunsj? Alltid. Søsteren min, moren min... ikke faren min, han er bare interessert i forskning. Men har du spist middag? Eller lunsj? Og jeg føler at har vi ikke andre temaer å diskutere? (*Ier*). ’Hvorfor lagde du ikke dette?’” (Amar)

I hver dialog med familie blir Amar spurt om slike mat-spørsmål. Er det hva Amar har spist eller ikke som er av interesse for familien, eller blir disse type spørsmålene

stilt fordi det er mindre annet å samtale om? Sett bort fra Amar sin far, som i motsetning til mor og søster ikke bryr seg om hva han spist, men om forskning, da det var han som først og fremst tipset Amar om å fullføre studiene i Norge. Noe det kontinuerlige innholdet i dialogen tyder på er at kommunikasjonen med hans familie er der, ifølge han selv omtrent hver femte dag i uken. Men de deler ikke lenger samme, fysiske virkelighet, som gjør at de ikke lenger har felles fysiske opplevelser å basere kommunikasjonen på. Det har de ikke hatt siden han flyttet fra dem. Innholdet i dialogen gjenspeiler seg som et fast, repeterende mønster: hva har du spist i dag? Har du *i det hele tatt* spist?, som gjør han utålmodig.

Fox (2003) påpeker at mat er viktige begivenheter for hvordan å binde folk, eller i dette tilfelle familier, sammen (s. 1). Spør familien om mat-spørsmål fordi måltider er et øyeblikk de i en fysisk setting vanligvis samles gjennom? Ut fra hvordan mat er det sentrale i kommunikasjonens innhold med familie, kan det tenkes at det å spise mat sammen som en familie har vært en viktig, sosial praksis blant dem når hele familien til Amar var samlet. Nå som de ikke lenger deler denne praksisen, og ikke er noe de lenger gjør i et fysisk fellesskap, tar det over store deler av innholdet i den digitale samtalen de har på daglig basis. På denne måten markerer den fysiske avstanden fraværet mellom dem, men det forsøkes likevel å komme nær fraværet ved å bygge en slags bro over avstanden: siden du ikke var med oss når vi spiste middag, kan du fortelle oss om middagen din? Her ser man familiens forsøk på å komme nærmere det fysiske fraværet av sønnen sin (Billie et. al., 2010).

Som Bourdieu har påpekt, er habitus "...understood as a system of lasting, transposable dispositions which integrating past experiences, function at every moment as a matrix of perceptions, appreciations, and actions..." (1977, s. 82-83). Mat som en tidligere delt, fysisk opplevelse med familien integreres i kommunikasjonen med familie. Men frustrasjonen til Amar over dette kommunikasjonensinnholdet belyser hva som kan skje med noens habitus når man ikke lenger deler, og opplever fysisk tilstedeværelse sammen med noen man før har delt det med. Mat og måltider førte dem fysisk sammen før, men bindeleddet er ikke lenger et fysisk et. Det har blitt et digitalt bindeledd som tar over det som deles i nettverksamfunnet. Mat-spørsmålene kan dermed forstås å innskrenke handlingsrommet og Amar sin *agency* fordi det tar en stor – og ifølge Amar unødvendig plass i kommunikasjonen. Det som skjer med kommunikasjon er at den

utelukker handlingsrommet til å gjelde andre, kanskje viktigere ting for Amar. Hva er det *han* egentlig ønsker å samtale om med dem, annet enn hva familien interesserer seg i?

Siden mat tar mye plass og tid i deres kommunikasjon, og det medfører frustrasjon fra Amar sin side, kan det tenkes at det er annet som ikke nås gjennom i kommunikasjonen. Som om at det er noe nært det ikke er rom for i dialogene fra hans side, eller noe som holdes skjult. Som nevnt opplever Amar at hans sosiale rom har blitt mindre siden han reiste alene til Norge. Dette kan belyse hvordan studier og jobb tar mye tid og han egentlig ikke føler han har tid til å samtale med familien. Dette mindre sosiale rommet kan også assosieres med en uvant sosialiseringarena her i Norge kontra i landet han kommer fra, som preges av tradisjonelle, kulturelle verdier innad i familien som setter familie høyt og gjerne med større familier (Wang et. al., 2010, s. 306). Et familienettverk han ikke lenger har fysisk i Norge. Han reiste også alene til Norge i en tid hvor norske myndigheter innførte restriksjoner på fysisk og sosial distanse med andre som en konsekvens av Covid-19. Dette kan også sees i sammenheng med en annen utfordring som dukket opp under samtalen, hans følelse av ensomhet.

Til tross for Amars begrensede tid til å prate med andre sier han samtidig, ”Jeg prøver å prate med folk, fordi noen ganger føler jeg meg ensom, for å være ærlig...”. Som at det er det fysiske sosialiseringbehovet i Norge som ikke blir møtt i den grad han ønsker og er vant til fra før av. Nettverkssamfunnet med familie finner likevel sted, men her er mat og måltider bindeleddet mellom han og familien – noe det tyder på at Amar ikke ønsker skal være bindeleddet. Mat-spørsmål kan også treffe et sårbar punkt i Amar da han muligens blir påmint det fysiske fraværet – i den forstand at det digitale kommunikasjonsinnholdet blir mer som en frustrasjon fordi familierelasjonene bunner i lengsel og savn.

Amar sin habitus blir møtt med utfordringer fordi mat-spørsmålene ikke får samme betydning for fellesskapet dem imellom når det foregår i nettverkssamfunnet, som det en gang gjorde i en fysisk tilstedeværelse med familien. Hans *agency* utspiller seg på den måten at han ønsker noe mer enn spørsmål om hva han har spist. Å få nye fysiske innspill i hverdagen hans som muliggjør kapasiteten til å kunne utvide kommunikasjonsinnholdet, og å kunne gå inn i nye relasjoner. Han ønsker rett og slett noe *nytt* i hverdagen.

6.3 Konklusjon

Teknologi tillater og muliggjør en form for mediert tilstedeværelse med familien, men med et fokus på å opprettholde familieband etterlater det utfordringer for dem selv der de finner seg. Nicolas sin habitus utfordres av nye kommunikasjonsformer med andre i Norge, og hans medierte tilstedeværelse med familien begrenser også det som ser ut som ønsket om å konsentrere seg fullt ut i en fysisk tilstedeværelse med andre. Mat blir bindeleddet til en mediert tilstedeværelse med familien sin for Amar, men som han selv ikke ser poenget i å basere kommunikasjonen med dem på. Der mat ser ut til å ha vært et viktig bindeledd mellom han og familien i en fysisk tilstedeværelse sammen, endrer bindeleddet seg når det utspiller seg digitalt. Nicolas og Amar sin habitus (Bourdieu, 2006) endrer seg i takt med mobilisering og hva som ser ut til at blir viktigere for dem i en fysisk omstendighet – å søke etter et fysisk sosialt nettverk som de ikke lenger har med familiene sine.

Både Amar og Nicolas sine holdninger til nettverkssamfunnet med familie viser at de føler det mangler noe. Et manglende handlingsrom som fraværet i nettverkssamfunnet begrenser, men som gjennom å fortsette å opprettholde kontakt med familien videre reproducerer de manglende handlingsrommene (Giddens, 1979). Uten full tilgang på kroppsspråk, og mat og måltider som fokuset i hva som deles i nettverkssamfunnet med familie, er de på søk etter handlingsrom i en fysisk omstendighet – en annen type kommunikasjon med andre som nettverkssamfunnet med familie ikke åpner opp for.

7. Å gå på ulike stier

Den overordnede tematikken for denne avhandlingen har vært flyktninger og migranternes kommunikasjon med familie gjennom deres nettverkssamfunn. Avhandlingen har utforsket opplevelsen av å dele et liv med familie som preges av et fysisk fravær mellom dem, og hva flere strukturelle forhold gjør med deres handlingsrom og *agency* i nettverkssamfunnene.

Som en flyktning og migrant vokser man gjerne opp sammen med familien sin, bor på samme sted og *går på samme sti*. På stien går de sammen med tilsvarende kulturelle bagasje på slep, og inne i bagasjen finner man en mer eller mindre felles virkelighetsforståelse av verden som befinner seg utenfor stien de går på. Måten å handle og oppfatte verden på formes av de sosiale rammene de sammen etablerer på stien, som blir innebygd i deres habitus. Når flyktninger og migranter migrerer og flykter fra familiene sine skilles de fra stien de sammen har gått på. Familien fortsetter kanskje på samme sti, og flyktninger og migranter blir kjent med en ny sti. De går i alle fall ikke lenger på den *samme* stien. De har fortsatt en felles sti de sammen kan gå på – en digital sti som fører til nettverkssamfunnet gjennom mobiltelefonen – men denne stien har atskilte, fysiske rom hvor ulike internaliserte rom er å finne.

For flere forskningsdeltakere bæres mobiltelefonen nært til kroppen til nesten enhver tid fordi det er der familiene deres *er*. Mobiltelefonen blir stedet de gjenforenes med dem, og det er den viktigste kommunikasjonen for alle i hverdagen. Ali går aldri uten mobiltelefonen i hånden, og mobiltelefonen er viktigere enn mat og drikke for Husaam.

Presentert innledningsvis i avhandlingen påpeker Miller (2019) at mobiltelefonen spiller en så stor rolle for mennesker nå til dags at den har en innvirkning på nærmest ”alt vi gjør, og *alt vi er*” (2019, s. 1097). For flyktninger og migranter får mobiltelefonen, og bruken av den en annen betydning enn folk flest i Norge som har nærmeste familie på samme sted, eller i samme land som dem. Whatsapp gir store muligheter for å kommunisere og dele livet sitt fra Norge på ulike måter. Men historier sett gjennom deres endrende habitus og *agency* viser at det er mye mer bak *alt de er* og *viser at de er* for familien (Miller, 2019). Nye utfordringer i Norge, strukturer i opprinnelseslandet som alle forskningsdeltakere er klar over at preger livene til familiene deres i stor grad, og det fysiske fraværet internaliseres i

forskningsdeltakernes måte å entre nettverkssamfunnet med familie på (Bourdieu, 1973). Strukturer former hvordan en digital sameksistens utspiller seg, der forskningsdeltakerne videre konstruerer deres egne handlingsrom og det flere velger skal falle utenfor handlingsrommet (Giddens, 1979). Eksternaliseringen, den ytre formen som nettverkssamfunn tar, kan forstås å være nye måter å sameksistere med familien sin på når man tar i betraktning forskningsdeltakeres *agency* og de strukturelle forholdene som former hvordan nettverkssamfunnet utspiller seg. For flyktninger og migranter boende i Norge, i et land der strukturelle forhold ikke eksisterer i tilsvarende grad som i opprinnelseslandene, kan det som faller utenfor handlingsrommet i nettverkssamfunnene med familie forstås å preges av å ta beslutninger i et kommunikativt rom.

7.1 Beslutningstaking i et kommunikativt rom

Denne avhandlingen har ønsket å gi Giddens' struktureringsteori, med hjelp av Castells og Bourdieus teorier, et mikroperspektiv på det å forstå et sosialt liv både fra et aktør- og strukturperspektiv. Å gi en ny innfallsvinkel på hvordan et sosialt liv kan forstås å utspille seg når man møter og forholder seg til ulike strukturer samtidig i et nettverkssamfunn. Det som kommer til syne innunder en slik kontekst som flyktninger og migranter befinner seg i, er spenningsmomenter mellom ulike behov og ønsker i en fysisk omstendighet og i nettverkssamfunnet med familie. Det viktigste fokuset i nettverkssamfunnet med familie ser ut til å være å gi uttrykk for at det går bra med dem. Å ha mulighet til å kunne gi livstegn. Dette er handlingsrom de selv, og strukturene åpner opp for. På samme tid får ikke opplevelser fra flukten og hverdagen på asylmottak overføringsverdi. utfordringer som ensomhet og vanskeligheter med å knytte relasjoner i Norge skjermes, og å ikke prate fullstendig fritt med familien sin begrenser handlingsrom.

Nettverkssamfunnene flyktninger og migranter er i med familien kan forstås å preges av kontekst-kollapser (Almenara-Niebla & Ascanio-Sánchez, 2019). Det jeg imidlertid finner gjennom flyktninger og migranternes historier er *strukturelle* kontekst-kollapser som ligger til grunn for at forskningsdeltakerne går inn i nettverkssamfunnet med å ta beslutninger. Det som foregår i nettverkssamfunnene med familie er fra forskningsdeltakernes ståsted å stadig ta visse valg i hva som deles da de entrer

nettverkssamfunnet med en praktisk og diskursiv bevissthet om deres, og familiens ulike sosiale virkeligheter (Giddens, 1979). Det fysiske fraværet i nettverkssamfunnet åpner rom for forskningsdeltakernes kapasitet til å kunne velge hvordan de vil handle i kommunikasjonen. Å fritt kunne regulere inntrykket de ønsker å gi av seg selv og hvor mye som skal deles av livet sitt i Norge. Familien ser ikke lenger hva de faktisk opplever eller går gjennom i Norge, og en rekkevidde av handlingsrom kommer til syne: strukturen i nettverkssamfunnet gjør at man står mer fritt til å skjule elementer fra hverdagen for familiens, og deres eget beste.

Med Giddens' struktureringsteori finner man at et nettverkssamfunn gjør det mulig for flyktninger og migranter å ha en digital sameksistens sammen med familien. Men på grunn av at de møter ulike strukturer å forholde seg til samtidig oppstår beslutninger i et kommunikativt rom. Strukturene blir både et "medium og resultat" (Giddens, 1979, s. 5) av deres måte å entre nettverkssamfunnene på, og som videre formes gjennom deres kapasitet til å kunne ta beslutninger og kontrollere deres måte å sameksistere med familien sin på.

Å sameksistere i et fysisk fravær fra nære familie har vært et gjennomgående tema. Et fysisk fravær gjør at viktige handlingsrom ikke får rom. Familien lever uvitende om utfordringer som påvirker livene deres. Kanskje helt frem til de møtes fysisk, eller kanskje for alltid. Hva et fysisk fravær kan gjøre med familiebånd over avstand har vært underkjent, og gjennom noen flyktninger og migrantere stemmer i Norge gir denne avhandlingen en ny forståelse av hvordan det å leve i et fysisk fravær fra nære familie kan oppleves, og forstås.

Det som imidlertid viser seg sentralt gjennom å ta beslutninger i et kommunikativt rom, er et kollektivt søk etter større, og andre handlingsrom i en digital og fysisk omstendighet, og ikke nødvendigvis et søk etter større digitale handlingsrom med familien. For flere er det ikke nok med en mediert tilstedeværelse med familien og kommunikasjonen som utspiller seg der. Det dukker da opp iboende ønsker om å søke etter handlingsrom og fokusere på den fysiske hverdagen i Norge. For dem som er mer politisk engasjert og drives fremover av dette kommer ens *agency* til syne gjennom å ta makt over eget liv og stemme. De søker etter et handlingsrom hvor dette er mulig, eller forsøkes å gjøres mulig. Enten det er over et fysisk rom eller et digitalt rom, imidlertid et rom *utenfor* nettverkssamfunnet med familie.

Nettverkssamfunnet med familie er det viktigste forskningsdeltakerne har i hverdagen. Samtidig er et empirisk evidens at flere har iboende ønsker om ikke å bruke for mye tid på mobiltelefonen, fordi det virker som en forstyrrelse på den fysiske nåtiden. Men den fysiske nåtiden preges for mange av ensomhet og utfordringer med å knytte relasjoner i Norge. Ensomhet og utfordringer med å knytte relasjoner kan forstås å gjenspeile seg i søket etter et fysisk, sosialt nettverk, basert på makten forskningsdeltakere tar over omstendighetene i nettverkssamfunnene. Å ikke åpne opp for handlingsrom med familie som de kanskje trenger i hverdagen. I metodekapittelet reflekterte jeg over forskningsdeltakernes ønsker og behov for å få sine historier hørt og sett av andre. Et ønske om å dele hva flere har vært gjennom, og opplever i sin nåværende hverdag. I feltet tok flesteparten selv kontakt med meg og spurte om de kunne delta i forskningen min. Her så de kanskje et rom for å dele elementer fra hverdagen sin som de begrenses for, og selv velger å begrense seg for i nettverkssamfunnene med familie. Men ikke kun gjennom å fortelle historier til meg som forsker. Betydningen av å få sine stemmer hørt og sett, og å være en del av noe større gjennom *andre* nettverk enn i nettverkssamfunnet med familie dekker flere empiriske historier og opplevelser. For å trekke opp noen påpeker Shaamil at han ønsker å skrive en bok om historien sin. Å dele historien sin i offentligheten forstås her som mer gjennomførbart enn å fortelle familien sin over avstand. Adira har et iboende behov for å fortelle hvordan hun opplever en utfordrende hverdag i Norge til *alle der ute* før hun sier noe om mobilbruken hennes.

Avhandlingen har vist ulike måter å sameksistere med familie på gjennom mobiltelefon, og ulike måter å håndtere et fysisk fravær av deres familier på. Det alles historier imidlertid forteller – og som ytterligere kan beskrive en forståelse av en digital sameksistens med familie fra flyktninger og migranternes sosiale kontekst i Norge, er et kollektivt søk etter åpne handlingsrom. Å finne handlingsrom der de kan basere kommunikasjonen på noe mer enn enkle, dagligdagse samtaler med familie til tross for at disse samtalene er det viktigste de har i hverdagen. det som viser seg essensielt er å få deres historier og opplevelser hørt og sett av nye mennesker som de også kan inngå i sosiale relasjoner med i Norge.

7.2 Videre tanker

Avslutningsvis ønsker jeg å gi plass til mine tanker for videre studier innenfor tilsvarende tematikk. For det første baseres avhandlingens funn på kun én side av en digital sameksistens i nettverkssamfunnene. Feltarbeidet har vært stedbundet og funn er basert på hvordan forskningsdeltakerne selv har pratet om kommunikasjonen, uten at jeg har fått direkte innsyn i det. Hvordan en digital kommunikasjon kan forstås å utspille seg fra familienes sosiale kontekst og hvilke levde erfaringer de opptar seg på stien de går på uten forskningsdeltakerne er oppsiktsvekkende og kunne bidratt med en tosidighetsforståelse av en digital sameksistens over avstand. Hvordan kan strukturer, og familien selv forme og ha innvirkning på hvordan de entrer nettverkssamfunnet sett fra deres sosiale virkelighet der de er? Hvordan utspiller deres *agency* seg? Om avhandlingen kunne tatt en annen retning hvis jeg hadde fått direkte innsyn i kommunikasjonen med familie er også tankevekkende.

For det andre har ikke alle en teknologi, og datakompetanse til at de kan dele et digitalt liv med familie på den måten belyst i denne avhandlingen. At ikke en gang viktige familieband er få tastetrykk unna dem på mobiltelefonen, til tross for hva strukturer og forskningsdeltakernes beslutninger kan gjøre med kommunikasjonen. I feltet fantes det også andre, som ikke er en del av det digitale rommet på samme måte som dem representert i denne avhandlingen er. Dette er en gruppe mennesker som ukentlig deltar på data- og teknologikurs som del av hva feltstedet tilbyr målgruppen av aktiviteter. Hvordan kan det oppleves å dele et liv med nære relasjoner på tvers av landegrenser for dem som har mindre kjennskap til å bruke medier, i den digitaliserte hverdagen vi lever i dag? Her eksisterer også strukturelle rammer – kunnskapsnivået av teknologi som setter grenser for ens muligheter, i dette tilfellet ens kommunikasjonsmuligheter i hverdagen. Mennesker i et digitalt utenforskap eksisterer også, og det trengs forståelse av og ny kunnskap om også disse stemmene i samfunnet.

Litteraturliste

- Al-Saqaf, W. (2016). Internet Censorship Circumvention Tools: Escaping the Control of the Syrian Regime. *Media and Communication*, (4), 1. s. 39-50.
DOI:10.17645/mac.v4i1.357
- Almenara-Niebla, S. & Ascanio- Sánchez, C. (2019). Connected Sahrawi refugee diaspora in Spain: Gender, social media and digital transnational gossip. *European Journal of Cultural Studies*, 23(5), 768-783.
<https://doi.org/10.1177/1367549419869357>
- Anderson, S. & Daniel, M. (2020). Refugees and social media in a digital society: How young refugees are using social media and the capabilities it offers in their lives in Norway. *The Journal of Community Informatics*, 16, 26-44.
<https://doi.org/10.15353/joci.v16i0.3473>
- Andersson, R. (2014). Time and the Migrant Other: European Border Controls and the Temporal Economics of Illegality. *American Anthropologist*, 116(4). 795-809. <https://doi.org/10.1111/aman.12148>
- Baily, J. & Collyer, M. (2006). Introduction: Music and Migration. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 32(2), 167-182.
<https://doi.org/10.1080/13691830500487266>
- Bandak, A. & Janeja, M, K. (2020). Introduction: Worth the Wait. I A. Bandak & M. K. Janeja (Red.), *Etnographies of Waiting: Doubt, Hope and Uncertainty*, s. 1-40. New York: Routledge.
- Berg, O. T. & Thorsen, D. E. (2021, 17. mars). *diktatur*. Store Norske Leksikon.
<https://snl.no/diktatur>
- Bernard, H. R. (2006). Interviewing: Unstructured and Semistructured. I R. H. Bernard (Red.), *Research methods in anthropology: Qualitative and quantitative approaches*. (s. 210-250). Oxford: Altimira Press.
- Billie, M., Hastrup, F. & Sørensen, T. (2010). Introduction: An anthropology of Absence. I Billie, M., Hastrup, F., & Sørensen, T. (Red.), *An Anthropology of Absence*. New York: Springer
- Blumer, H. (1986). *Symbolic Interactionism: Perspective and Method*. Berkeley, Los Angeles & London: California Press.

- Bourdieu, P. (1973). The three forms of theoretical knowledge. *Social Science Information*, 12(1), 53-80. <https://doi.org/10.1177/053901847301200103>
- Bourdieu, P. (1977). *Outline of Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bourdieu, P. (2006). Struktur, *habitus*, praksiser. *Agora*, 1(2), s. 53-73.
- Bourdieu, P. & Wacquant, L. J. D. (1992). *An Invitation to Reflexive Sociology*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Brettel, C. (2003). Return Migration, Transmigrants, and Transnationalism. I C. Brettel (Red.), *Anthropology and Migration: Essays in Transnationalism, Ethnicity and Identity*, 47-55. Walnut Creek: AltaMira Press
- Cancian, S. (2010). *Families, lovers, and their Letters: Italian Postwar Migration to Canada*. Manitoba: University of Manitoba Press.
- Carlstrøm, L. & Ivarson, M. (2021, 26. oktober). Hva gjør digitalt utenforskap med samfunnet vårt? *Adresseavisen, Midtnorsk Debatt*.
<https://www.midtnorskdebatt.no/meninger/ordetfritt/2021/10/26/Hva-gj%C3%B8r-digitalt-utenforskap-med-samfunnet-v%C3%A5rt-24741696.ece>
- Castells, M. (2000). *The Rise of the Network Society* (2. utg.). United Kingdom: Blackwell Publishing
- Castells, M. (2001). *The Internet Galaxy. Reflections on the Internet, Business, and Society*. Oxford: Oxford University Press
- Castells, M. (2004). Informationalism, networks and the network society: a theoretical blueprint. I M. Castells (Red.), *The Network Society. A Cross-cultural Perspective*, (s. 3-45). Cheltenham & Northampton: Edward Elgar Publishing
- Centrone, R. M. & Viola, F. (2019). "If I don't have Internet it makes me Sad". An explanatory Research on the Role of Digital Media in the Lives of Unaccompanied and Separated Children in Southern Italy. *Kultura i Edukacija*, 2(124), 107-126.
- Czarniawska, B. (2007). *Shadowing and other techniques for doing fieldwork in modern societies*. Copenhagen: Copenhagen Business School Press & Universitetsforlaget

- Drouin, M., Kaiser, D. & Miller, D. A. (2015). Mobile Phone Dependency. Whats all the buzz about? I L. D. Rosen., N. A. Cheever & L. M. Carrier (Red.), *The Wiley Handbook of Psychology, Technology and Society* (s. 192-206). John Wiley & Sons, Ltd
- Eide, A., Ismaeli, A. & Senatorzade, A. (2017). *På flukt med mobiltelefon. En dyrebar følgesvenn*. Oslo: Pax forlag A/S
- Ellen, R. F. (1984). Producing Data. I F. R. Ellen (Red.), *Ethnographic Research: A guide to general conduct* (s. 213-241). London: Academix Press
- Fina, A. D. (2019). The ethnographic interview. I K. Tusting (Red.), *The Routledge Handbook of Linguistic Ethnography* (s. 154-167). Abingdon: Routledge
- FN-sambandet. (2022, 4. april). *Flyktninger*.
<https://www.fn.no/tema/flyktninger/flyktninger>
- Fox, R. (2003). Food and Eating: An Anthropological Perspective. *Social Issues Research Centre*. <http://www.sirc.org/publik/foxfood.pdf>, 1-22. Oxford
- Giddens, A. (1979). *Central Problems in Social Theory. Action, structure and contradiction in Social Analysis*. Berkeley: University of California Press
- Giddens, A. (1986). *The Constitution of Society. Outline of the theory of structuration*. Berkeley: University of California Press
- Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-identity. Self and Society in the late modern age*. Cambridge: Cambridge Polity Press
- Goffman, E. (1995). *Vårt rollespill til daglig* (2.utg). Oslo: Pax Forlag
- Hage, G. (2009). Waiting Out the Crisis: On Stuckedness and Governmentality. I G. Hage, (Red.), *Waiting*, s. 97-106. Carlton: Melbourne University Press
- Helle-Valle, J. (2015). Medieantropologi. *Norsk antropologisk tidsskrift*, 26(1). 56-74.
<https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2898-2015-01-05>
<https://doi.org/10.1177/1548051810368546>
- Kamrava, M. (1998). Non-democratic states and political liberalisation in the Middle East: A structural analysis. *Third World Quarterly*, 19(1), 63-85.
<https://doi.org/10.1080/01436599814532>

- Kaplan, A. M. & Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media. *Business Horizont*, 53(1), 59-68.
<https://doi.org/10.1016/j.bushor.2009.09.003>
- Kaufmann, K. (2018). Navigating a new life: Syrian refugees and their smartphones in Vienna. *Information, Communication & Society*, 21(6). 882-898.
<https://doi.org/10.1080/1369118X.2018.1437205>
- Lewandowsky, S., Ecker, U. K., Seifert, C. M., Schwarz, N. & Cook, J. (2012). Misinformation and Its Correction: Continued Influence and Successful Debiasing. *Psychological Science in the Public Interest*, 13(3), 106-131.
<https://doi.org/10.1177/1529100612451018>
- Marcus, G. E. (1995). Ethnography in/of the World System: The Emergence of Multi-Sited Ethnography. *Annual Review of Anthropology*, 24(1). 95-117
- Marwick, A. E. & Boyd, D. (2010). I tweet honestly, I tweet passionately: Twitter users, context collapse, and the imagined audience. *New Media & Society*, 13(1), 114-133. <https://doi.org/10.1177/1461444810365313>.
- Miller, D. (2019). Anthropological Studies of Mobile Phone. *Technology and Culture*, 60(4), 1093-1097. DOI: 10.1353/tech.2019.0103.
- Miller, D., Rabho, L. A., Awondo, P., De Vries, M., Duque, M., Garvey, P., Haapio-Kirk, L., Hawkins, C., Otaegui, A., Walton, S. & Wang, X. (2021). *The Global Smartphone: Beyond a Youth Technology*. London: UCLPRESS
- Montag, C., Blaszkiewicz, K., Sariyska, R., Lachmann, B., Andone, I., Trendafilov, B., Eibes, M. & Markowetz, A. (2015). Smartphone usage in the 21st century: who is active on Whatsapp? *BMC Research Notes*, 8(331), 1-6. DOI: 10.1186/s13104-015-1280-z
- Neag, A. & Supa, M. (2020). Emotional practices of unaccompanied refugee youth on social media. *International Journal of Cultural Studies*, 23(5), 766-786.
<https://doi.org/10.1177/1367877920929710>
- Neundorff, A. & Pop-Eleches, G. (2020). Dictators and Their Subjects: Authoritarian Attitudinal Effects and Legacies. *Comparative Political Studies*, 53(12), 1839-1860. <https://doi.org/10.1177/0010414020926203>
- Novak, P. K., Smailović, J., Sluban, B. & Mozetič, I. (2015). Sentiments of Emojis. *PLoS ONE*, 10(12). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0144296>

- Pentland, W. E., Harvey, A. S., Lawton, M. P. & McColl, M. A. (2002). *Time use research in the social sciences*. Kluwer Academic Publishers
- Perez, M. K. & Salgado, M. M. (2018). Unaccompanied minors? Accompanied Foreign Minors, Families and New Technologies. *Int. Migration & Integration*, 20. 121-136. <https://doi.org/10.1007/s12134-018-0591-z>
- Perez, M. K. & Salgado, M. M. (2020). Mobility and the mobile: A study of adolescent migrants and their use of the mobile phone, 8(1), 104-123. <https://doi.org/10.1177/2050157918824626>
- Peters, J. D. (2008). Communication: History of the Idea. *The International Encyclopedia of Communication*. <https://doi.org/10.1002/9781405186407.wbiecc075>
- Pettersen, L. (2018). Digitalisering. Modernitetens flyttebyrå. *Norsk Medietidsskrift*, 25(4), 1-17. <https://doi.org/10.18261/ISSN.0805-9535-2018-04-03>
- Phelps, J. M., Carlquist E. & Gillespie, A. (2017). Kapittel 5: Hva er kommunikasjon? I Phelps, J. M., Larsen, N. M. & Singh, M. (Red.), *Kommunikasjon og konflikthåndtering i operativt politiarbeid: Sosialpsykologiske perspektiver* Oslo: Universitetsforlaget. Hentet fra <https://www.duo.uio.no/handle/10852/61845>
- Ponzanesi, S. (2020). Digital Diasporas: Postcoloniality, Media and Affect. *Interventions: International Journal of Postcolonial Studies*, 22(8), 977-993. <https://doi.org/10.1080/1369801X.2020.1718537>
- Rettie, R. (2009). Mobile Phone Communication: Extending Goffman to Mediated Interaction, 43(3), 421-438. <https://doi.org/10.1177/0038038509103197>
- Rysst, M. (2020). Antropologisk forskning i sensitive felt – retningslinjer til besvær. *Norsk Antropologisk Tidsskrift*, 31(3), 191-200. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2898-2020-03-04>
- Røde Kors. (u.å.). *Midtøsten og Nord-Afrika*. <https://www.rodekors.no/vart-arbeid/internasjonalt/midtosten-og-nord-afrika/>
- Schjatvet, C. (2014). Taushetsplikten i forskning: Er dagens samtykkeerklæringer gyldige og etiske gode nok? *Sosiologisk tidsskrift*, 2(22). 199-207. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2928-2014-02-07>

- Simonsen, J. K. & Koksvik, G. H. (2020). For fellesskapets beste: Moralske forpliktelser, innblanding og etiske dilemmaer på feltarbeid. *Norsk antropologisk Tidsskrift*, 31(3). <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2898-2020-03-06>
- Skilbrei, M.-L. (2019) *Kvalitative metoder : planlegging, gjennomføring og etisk refleksjon*. Bergen: Fagbokforlaget
- Smets, K. (2018). The way Syrian refugees in Turkey use media: Understanding “connected refugees” through a non-media-centric and local approach. *Communications*, 43(1), 113-123. <https://doi.org/10.1515/commun-2017-0041>
- SNL. (2021, 8. november). *tele-*. <https://snl.no/tele->
- Spiritus-Berdeem, E., Verelst, A., Devlieger, I., Primdahl, L. N., Guedes, B. F., Chiarenza, A., Maeschalck, D. S., Durbeej, N., Garrido, R., Matos, G. M., Ioannidi, E., Murphy, R., Oulahal, R., Osman, F., Padilla, B., Paloma, V., Shehadeh, E., Sturm, G., Mujisenbergh, M., ... Derluyn, I. (2021). Mental Health of Refugees and Migrants during the COVID-19 Pandemic: The Role of Experienced Discrimination and Daily Stressors. *Environmental Research and Public Health*, 18(12), <https://doi.org/10.3390/ijerph18126354>
- Staksrud, E., Steen-Johnsen, K., Bernard, E., Gustafsson, M. H., Ihlebæk, K. A., Midtbøen, A., Sætrang, S., Trygstad, S. & Utheim, M. (2014). Status for ytringsfriheten i Norge. Resultater fra befolkningsundersøkelsen 2014. Oslo Fritt Ord, ISF, IMK, FAFO.
- Statsforvalteren. (u. å). Informasjon om asylintervju – forberedelse, gjennomføring og etterarbeid. Hentet 7. februar 2022 fra <https://www.statsforvalteren.no/contentassets/27fbd29e349b46098d1104100632bd6e/informasjon-om-asylintervju.pdf>
- Steen-Johnsen, K., Bernard, E., & Wollebæk, D. (2013). Sosiale medier, samfunns-politisk deltagelse og kontroll. *Internasjonal politikk*, 71(2), 263-273. <https://doi.org/10.18261/ISSN1891-1757-2013-02-09>
- Thorsen, D. E. (2021, 31. mai). *styreform*. Store Norske Leksikon. <https://snl.no/styreform>

- Tinney, J. (2008). Negotiating Boundaries and Roles. Challenges Faced by the Nursing Home Ethnographer. *Journal of Contemporary Ethnography*, 37(2), 202-225. <https://doi.org/10.1177/0891241607312487>
- Twight, M. A. (2018). The Mediation of Hope: Digital Technologies and Affective Affordances Within Iraqi Refugee Households in Jordan. *Social Media + Society*, 1-14. <https://doi.org/10.1177/2056305118764426>
- Vertovec, S. (Red.). (2010). *Anthropology of Migration and Multiculturalism. New Directions*. USA & Canada: Taylor & Francis
- Wang, P., Lawler, J. J. & Shi, K. (2010). Work-Family Conflict, Self-Efficacy, Job Satisfaction, and Gender: Evidences from Asia. *Journal of Leadership & Organizational Studies*, 17(3), 298-308.
- Wikan, U. (1996). Fattigdom som opplevelse og livskontekst: Innsikt fra deltagende observasjon. I O. Wormnæs (Red.), *Vitenskap – enhet og mangfold* (s. 181-201). Gyldendal Norsk Forlag
- Wiktorowicz, Q. (1999). The Limits of Democracy in the Middle East: The case of Jordan. *The Middle East Journal*, 53(4), 606-620.
<https://www.jstor.org/stable/4329393>
- Wilken, L. (2006). Pierre Bourdieu. Roskilde Universitetsforlag
- Witteborn, S. (2015). Becoming (Im)Perceptible: Forced Migrants and Virtual Practice. *Journal of Refugee Studies*, 28(3). 350-367.
<https://doi.org/10.1093/jrs/feu036>

